

Masteroppgave

Finansiell bootstrapping i småbedrifter

- En deskriptiv studie av småbedrifters bruk av
finansielle bootstrapping-metoder i Møre og Romsdal

Kurskode BE 300 E - 002

Juni 2008

Anne-Lise Roald

og

Stig Hamre

Abstract

Traditional teaching in economics for entrepreneurs and small-business owners focuses on preparing for meetings with external financiers. An entrepreneur is taught how to prepare a business-plan, which shows how much capital he or she must gather from the bank or others in order to realize his or hers projects. In this study we have examined the use of financial bootstrapping methods in small business in the county of Møre and Romsdal in Norway. With the term “financial bootstrapping methods” we refer to “methods used in order to meet the need for resources without relying on long-term external finance” (Winborg and Landström, 1997). We have tried to adopt the work of Winborg and Landström in some degree to a Norwegian context, finding that a number of bootstrapping methods is used among the businesses we have studied in Møre and Romsdal county. We have found that there are differences in use of methods from Sweden to Møre and Romsdal. Nevertheless we have found similarities among use of methods and characteristics related to groups of businesses defined by Winborg and Landström. The mentioning of bootstrapping methods in entrepreneurial and economical teaching is by our knowledge limited in Norway, and the research performed in an entrepreneurial context is also limited. Consequently the results of this research can be used in educational settings, both in formal settings and for business owners trying to explore various funding alternatives rather than traditional external founding in all cases. This also addresses the present financial disturbance in the capital market which leads to higher interests and scepticism towards investing and lending money to small businesses and entrepreneurs. Based on the current development in the world economy, financial bootstrapping may serve as an attractive alternative for small business owners and leaders, as well as an interesting perspective in entrepreneurial and business education.

Forord

Denne oppgaven er et resultat av en intensiv periode der vi har kombinert studier med krevende jobb, oppstart av eget firma, husbygging og familieliv. Et interessant tema har imidlertid gjort arbeidet med oppgaven lettere, og vi har også hatt en positiv erfaring med samarbeidet med Høgskolen i Bodø. En stor takk til dem som fant på å desentralisere kurs med påbygning til mastergrad til Oslo.

Valget av tema og vinkling var et resultat av vår samlede utdanning og erfaring. Begge har studert til Siviløkonom ved Handelshøgskolen i Bodø, og begge har hatt Økonomistyring som spesialisering. Stig har arbeidet i flere år innen revisjon og bank, og Anne-Lise har etablert og drevet egen virksomhet, og har arbeidet som rådgiver i Innovasjon Norge. Nå arbeider hun som bedriftsrådgiver, blant annet mot etablerere og småbedrifter. Stig arbeider som bedriftsrådgiver i DnB Nor i Ålesund. Vi vil rette en takk til alle som velvillig har stilt opp for å hjelpe oss på veien mot et ferdig produkt. Vi har diskutert problemstillinger med fjerne og nære, arbeidsgivere, kollegaer, kunder og samarbeidspartnere. En stor takk til alle!

Uten vår tålmodige, kunnskapsrike og optimistiske veileder Førsteamanuensis Espen Isaksen, ved Handelshøgskolen i Bodø, hadde vi fremdeles virret rundt i et statistisk hav av muligheter uten å nå land. En stor takk også til Bjørn Ivar Katla hos Bitmaker i Bergen for gratis bruk og opplæring i programvaren EasyQuery. En evig takk til foreldre og svigerforeldre for barnepass og omtanke, og den aller største takken rettes til vår fantastiske sønn Stig-Atle, som har holdt ut i skyggen av denne oppgaven, husprosjekt, jobb og alt annet enn familieidyll i flere måneder. Nå skal vi spille Monopol sammen!

Vigra, Juni 2008

Anne-Lise Roald og Stig Hamre

Sammendrag

Dette er en deskriptiv studie av bedrifter i Møre og Romsdal og deres bruk av alternative metoder for kapitalinnhenting hos bedrifter i Møre og Romsdal. En svensk studie fra 1997, der Winborg og Landström definerer og kategoriser ulike bootstrapping-metoder og grupper av brukere, er den empiriske studien som har gått lengst innefor kartleggingen av finansiell bootstrapping. I denne studien vil vi benytte deres definisjon av finansiell bootstrapping;

”the use of methods to meet the needs for resources, without relying on long-term external finance” (Winborg og Landström, 1997).

Som vi ser av sitatet over, handler finansiell bootstrapping om ressursallokering uten å benytte ekstern finansiering som banklån eller private investorer. På dette grunnlaget har vi formulert vår problemstilling:

I hvilken grad benyttes ulike finansielle bootstrappings metoder i småbedrifter i Møre og Romsdal, og kan ulike metoder kategoriseres og knyttes til kjennetegn blant bedrifter som benytter dem?

Bedriftene vi studerer er AS i Møre og Romsdal, med en omsetning i 2006 på mer enn 500 000 kr og 1-100 årsverk. De fleste bransjer i fylket er representert, og vi har en god fordeling på størrelse, lokalisering og alder på bedriftene i utvalget.

Vi har et entreprenørskapsfokus på oppgaven, men vi ser ikke på entreprenørskap utelukkende som etablering av en ny bedrift. Entreprenørskap er i vårt begrep like mye det som skjer i alle bedrifter som aktivt søker etter nye muligheter og som gjør noe ut av de mulighetene en finner. Dette knytter entreprenørskapsbegrepet også til aktiviteter som skjer i en eksisterende bedrift.

Vi har forsøkt å se på finansiell bootstrapping som et element innen ulike fagområder. Vi mener at studien opererer i grenselandet mellom entreprenørskap, økonomistyring, finansiering og småbedriftsledelse. Studien kan dermed gi bidrag til innspill i flere fagretninger.

Vi har forsøkt å velge teoretisk perspektiv og metoder som er relevante for å kaste lys over problemstillingen. Vi har imidlertid hatt fokus på å tilnærme oss metoden som

Winborg og Landström har benyttet i sin studie (1997). Vi har lagt vekt på å beskrive hvilke metoder vi har brukt, og hvilke valg vi har tatt på bakgrunn av dette.

Vi fant at metodene som var mest brukt var: Forsøker å fremforhandle best mulig betalingsbetingelser fra leverandør (92 %), Har bedriften rutiner for rask utfakturering til kunde? (90 %), Kjøper brukt utstyr i stedet for nytt (75 %), Leier inn personale for kortere perioder (74 %), Leaser utstyr og driftsmidler i stedet for å kjøpe (71 %), og Samordner innkjøp med andre bedrifter (57 %)

Metodene som var minst brukt var: Låner penger fra slektninger og/eller venner (5 %), Arbeider noen av dine slektninger og/eller venner i bedriften til lønn under markedsnivå? (6 %), Drives bedriften helt og holdent fra hjemmet, (f.eks. fra kjelleren)? (7 %), Har fått finansiering fra Møre og Romsdal fylke (7 %), Deler bedriften produksjonsutstyr med andre bedrifter? (8 %), og Deler bedriften ansatte med andre bedrifter? (13 %).

Basert på en rotert faktoranalyse forsøkte vi å definere kategorier på linje med Winborg og Landström (1997). Vi fikk derimot kun to kategorier, mot Winborg og Landström (1997) som fikk seks. Vi fikk to kategorier av variabler som vi kalte ”utsettere”, metoder for å utsette betalinger, og ”subsidie”, metoder basert på subsidier og offentlige midler.

99,5 % av alle bedrifter i Norge har under 100 ansatte. 61,4 % av bedriftene i utvalget i denne studien har under 10 ansatte, og er definerte som mikrobedrifter av EU. Dette viser at forskning innen småbedriftssegmentet angår en stor del av bedriftene i landet og i fylket Møre og Romsdal.

Vi forsøkte å finne ulike kjennetegn for bedrifter som benytter ulike bootstrapping-metoder utledet vi hypoteser med retning basert på funn fra andre studier, blant annet Winborg og Landström (1997), Ebben og Johnson (2006) og Carter og Van Auken (2005). Vi fikk støtte for 18 av våre 25 hypoteser.

Finansiell bootstrapping virker å være et nytt og svært aktuelt tema for norske bedrifter, som det er svært lite forskning på. Det kan trolig tilføres mer forskning basert på ulike kontekster i mange former og studier før en har fått et solid akademisk fundament på området. Avslutningsvis drøftes noen perspektiver om videre forskning, som har blitt direkte utledet fra denne studien.

Innhold

1. INNLEDNING	8
1.1 BAKGRUNN FOR OPPGAVEN.....	9
1.2 PROBLEMSTILLING	10
1.3 OPPGAVENS FORMÅL	11
1.4 RELEVANTE TEORIER OG STUDIER.....	11
1.5 OPPBYGGING AV OPPGAVEN.....	12
2.0 TEORETISKE PERSPEKTIV	13
2.1 RESSURSTYRING OG ENTREPRENØRSKAP	13
2.2 SMÅ, MELLOMSTORE OG MIKRO-BEDRIFTER	16
2.3 KJENNETEGN FOR SMÅ OG MELLOMSTORE BEDRIFTER I NORGE	18
2.4 FINANSIELL BOOTSTRAPPING.....	19
2.4.1 <i>Finansiell bootstrapping i akademisk litteratur</i>	19
2.4.2 <i>Finansiell bootstrapping som strategisk verktøy</i>	22
2.5 FINANSIELL BOOTSTRAPPING I MØRE OG ROMSDAL	24
2.5.1 <i>Bruk av finansiell bootstrapping</i>	25
2.5.2 <i>Finansiell bootstrapping – kategorier og grupper</i>	26
2.5.3 <i>Kjennetegn hos bedrifter og finansiell bootstrapping</i>	30
2.6 OPPSUMMERING	40
3.0 METODE	41
3.1 VITENSKAPSFILOSOFISK PLATTFORM.....	41
3.2 FORSKNINGSDESIGN OG FORSKNINGSSTRATEGI.....	43
3.3 DATAINNSAMLING.....	44
3.3.1 <i>Forundersøkelse og testing</i>	44
3.3.2 <i>Elektronisk spørreskjema</i>	45
3.4 POPULASJON, UTVALG OG REPRESENTATIVITET.....	46
3.5 VARIABLER.....	50
3.5.1 <i>Operasjonalisering av variabler</i>	51
3.6 BEHANDLING AV DATA	52
3.6.1 <i>Kategorisering av bootstrapping-metoder</i>	52
3.6.2 <i>Korrelasjonsanalyse – Spearman</i>	54
3.7 EVALUERING AV METODEN.....	55
3.7.1 <i>Begrepsvaliditet</i>	56
3.7.2 <i>Statistisk validitet</i>	56
3.7.3 <i>Ekstern validitet</i>	57
3.8.5 <i>Reliabilitet</i>	57
3.9 OPPSUMMERING	58
4.0 RESULTATER OG ANALYSE	59

4.1 RESSURSTYRING I SMÅBEDRIFTER	59
4.2 SMÅ, MELLOMSTORE OG MIKRO-BEDRIFTER I MØRE OG ROMSDAL	61
4.3 KJENNETEGN FOR BEDRIFTENE I DENNE STUDIEN	62
4.3.1 Respondentene	65
4.3.2 Arbeid med økonomirelaterte oppgaver i bedriftene	66
4.4 FINANSIELL BOOTSTRAPPING	70
4.4.1 Finansiell bootstrapping i norsk akademisk litteratur	70
4.4.2 Finansiell bootstrapping som strategisk verktøy.....	71
4.5 FINANSIELL BOOTSTRAPPING I MØRE OG ROMSDAL	72
4.5.1 Bruk av finansiell bootstrapping i Møre og Romsdal	73
4.5.2 Finansiell bootstrapping – kategorier og grupper i Møre og Romsdal	76
4.5.3 Testing av kjennetegn hos bedrifter og finansiell bootstrapping	79
4.6 OPPSUMMERING	88
5.0 KONKLUSJON, TEORETISK BIDRAG OG FORSLAG TIL VIDERE FORSKNING.....	89
5.1 INNLEDNING	89
5.2 DENNE STUDIENS BIDRAG.....	89
5.3 DRØFTING AV EMPIRISKE FUNN	90
5.4 PRAKTISKE IMPLIKASJONER.....	92
5.5 MULIGE BEGRENSNINGER AV STUDIEN	93
5.6 FORSLAG TIL VIDERE FORSKNING	93
REFERANSER	96

Oversikt over tabeller

TABELL 4.1.7: OVERSIKT OVER ØKONOMIBAKGRUNN BLANT DAGLIGE LEDERE.....	107
TABELL 4.1.8: OVERSIKT OVER ØKONOMIERFARING BLANT DAGLIGE LEDERE.....	107
TABELL 4.1.9: SAMMENHENG MELLOM DAGLIG LEDER OG ETABLERING AV BEDRIFTEN	107
TABELL 4.3.1: NÆRINGSTILHØRIGHET	108
TABELL 4.3.2: BEDRIFTENES UAVHENGIGHET	108
TABELL 4.3.3: HVORDAN BEDRIFTENE BLE ETABLERT	108
TABELL 4.3.4: HVEM SOM HAR ANSVARET FOR ETABLERINGEN AV BEDRIFTEN	109
TABELL 4.3.5: OVERSIKT OVER ANTALL ANSATTE	109
TABELL 4.3.6: OVERSIKT OVER VURDERING AV BEDRIFTENES UTVIKLINGSFASER	109
<u>TABELL 4.3.8: KJØNN FOR RESPONDENTENE</u>	<u>110</u>
<u>TABELL 4.3.9: ALDER FOR RESPONDENTENE</u>	<u>110</u>
<u>TABELL 4.3.11: RESPONDENTENES ØKONOMIBAKGRUNN.....</u>	<u>111</u>
TABELL 4.3.12: RESPONDENTENES ERFARING FRA ØKONOMIARBEID	111
TABELL 4.3.13: KORRELASJONSMATRISE MELLOM RESPONDENTENS ULIKE ROLLER I BEDRIFTEN	111
TABELL 4.3.15: KORRELASJONSMATRISE KNYTTET TIL BEDRIFTENS ALDER OG ANTALL PERSONER INVOLVERT I ØKONOMIRELATERTE OPPGAVER I BEDRIFTEN.....	112
TABELL 4.3.17: REGNSKAPSFØRSEL I BEDRIFTENE.....	112
TABELL 4.4.1: BEDRIFTENES KAPITALBEHOV	112
TABELL 4.4.2: HOVEDÅRSÅK TIL KAPITALBEHOV	113
TABELL 4.4.3: OVERSIKT KASSAKREDITT.....	113
TABELL 4.4.4: GRAD AV TREKK PÅ KASSAKREDITTRAMME.....	114
TABELL 4.4.5: KORRELASJONSMATRISE KNYTTET TIL ØKONOMISKE VURDERINGER OG FINANSIERING..	115

Oversikt over figurer

<u>FIGUR 4.3.2: FREMSTILLING AV ANTALL ÅR SIDEN BEDRIFTENE I UTVALGET BLE ETABLERT</u>	<u>117</u>
FIGUR 4.4.1: BEDRIFTENS VURDERING AV MULIGHETER TIL BANKFINANSIERING.....	118
FIGUR 4.3.4 BEDRIFTENES ØKONOMISKE RESULTAT.....	119
FIGUR 4.4.2: BEDRIFTENS VURDERING AV MULIGHETER TIL NY EKSTERN MEDEIER	120
FIGUR 4.5.2: KORRELASJONSMATRISE FAKTORER	121

Oversikt over appendiks

APPENDIKS A: BOOTSTRAPPING METODER SOM ER UNDERSØKT	122
APPENDIX B: WEB-BASERT SPØRRESKJEMA	123

1. Innledning

Tema for oppgaven er småbedrifter og ressursstyring. Vi ser på ”finansiell bootstrapping”, som er definert som alternative og kreative metoder for kapitalinnhenting i stedet for innhenting av ekstern kapital fra investorer og bank (Winborg og Landström, 1997). Vi vil i denne innledningen forsøke å forklare hvorfor vi anser finansiell bootstrapping som et aktuelt fokus for norske småbedrifter og deres behov for ressursstyring.

I 2006 begynte et fall på boligmarkedet i USA. Mange trodde lenge at dette fikk innvirkning for en avgrenset del av markedet. Vinteren 2007 fikk en derimot visshet om at tapene også hadde inntruffet for statlig eide tyske banker, og at hendelsene i USA fikk store ringvirkninger også for markedene i Europa og Asia. Uro, mistillit og krisestemning spredte seg i finansmarkedet, og bankene strammet inn på utlånene til hverandre og hevet påslagene på utlånsrenten. Frykten som startet som et avgrenset fenomen i USA, fikk følger for norske bedrifter og investorer. Oslo børs falt med daglige historiske rekorder og det ble snakket om børskrakk. Dette førte til signaler fra Norges Bank om at *”Bankene må nå bruke mer ressurser på å skaffe innskudd og litt mindre på å selge utlån. Et slikt omslag i bankenes atferd kan bidra til å dempe veksten i etterspørsel og produksjon i tiden som kommer”* (Sentralbanksjef Svein Gjedrem i foredrag 14.2.2008).

I et intervju med Dagens Næringsliv (07.6.2008) sier DnB NORs konsernsjef Rune Bjerke at finansuroen definitivt ikke er over. Han hadde vært i Barcelona og Brussel for å fange opp signaler og stemning hos toppene i over 100 av verdens største banker, og uttalte:

- Det var et totalt fravær av optimisme for 2009-2010 blant de internasjonale banksjefene. Vi står midt oppe i en bekymringsfull situasjon, sier Bjerke til Dagens Næringsliv.

Bjerke poengterte at det er uunngåelig at private og bedrifter må være med på å betale risikotilleggene som norske banker nå må betale på egne lån fra banker i utlandet. Dette øker etter vår mening aktualiteten for bruk av finansiell bootstrapping blant småbedrifter.

I denne studien har vi et fokus på småbedrifter, og knytter entreprenørskapsbegrepet til det. Entreprenørskap er et fenomen som har fått ulike innfallsvinkler, og blitt belyst av fagfolk fra ulike fagområder (Hansen, 2005).

”(entrepreneurship is)..the ability to create and build something from practically nothing. It is initiating, doing, achieving and building an enterprise or organisation, rather than just watching, analysing or describing one. It is the knack of sensing an opportunity where others see chaos, contradiction and confusion” (J.A. Timmons, 1989 i Hovland 2006:7).

Som i beskrivelsen av entreprenørskap i sitatet over, er begrepet ikke bare knyttet til etablering av en ny bedrift. Entreprenørskap er like mye det som skjer i alle bedrifter som aktivt søker etter nye muligheter og som gjør noe ut av de mulighetene en finner. Dette knytter entreprenørskapsbegrepet også til aktiviteter som skjer i en eksisterende bedrift, og er nært opptil vår forståelse av omfanget av begrepet entreprenørskap.

1.1 Bakgrunn for oppgaven

Fokus på regnskap og historisk baserte nøkkeltall har gjerne hatt fokus i lærebøker i tradisjonell bedriftsøkonomi. Mye av denne teorien og empirien er har fremkommet gjennom forskning på store bedrifter, og gjerne i amerikansk kontekst. Erfaringer vi har gjort oss gjennom vårt arbeid blant ulike bedrifter i Møre og Romsdal, er at den praktiske bruken av ulike styringsverktøy gjerne er forbeholdt større bedrifter, og at småbedriftsledere gjerne utvikler sine egne modeller som de styrer etter. Dette er noe som også støttes innenfor litteratur knyttet til regnskap og entreprenørskap (Hansen, 2005).

Innledende ustrukturerte intervju med småbedriftsledere, regnskapsførere, bankrådgivere, og personer innen virkemiddelapparatet i Møre og Romsdal, viste at likviditetsstyring og finansiering var område som svært mange var opptatt av. Flere hadde ulike utsagn om hvordan de trodde likviditetsstyring og driftsfinansiering i småbedrifter skjedde i praksis. Det fremkom også at interessen for eget regnskap og bruk av dette i økonomistyringen var begrenset for småbedriftene. Flere påpekte at det var vanskelig å trekke tendenser siden hverdagen gjerne var preget av utforsigbarhet. Vi definerer likviditetsstyring både som styring av inn- og utbetalinger i forhold til løpende drift, men også som løpende plassering og disposisjon av likvide midler i selskapet.

1.2 *Problemstilling*

Vår erfaring med arbeid med småbedrifter er at grensene mellom de ulike fagområdene finansiering, økonomistyring og entreprenørskap gjerne er mer uklare, men heller flere sider av samme sak.

I unge bedrifter er det ofte begrenset regnskapsinformasjon av verdi for fremtiden, blant annet fordi de fremdeles gjerne er i en utviklingsfase, eller tidlig driftsfase. Flere opplever også vekst, og historikken får dermed mindre relevans for beslutninger som skal tas for fremtiden. Historikken sier muligens noe om tendenser og trender, blant annet i kredittider og omløpshastigheter, samtidig som denne kan gi misvisende signaler dersom det er store variasjoner fra måned til måned og år til år. Spesielt i nystartede bedrifter kan det oppleves vanskelig å få tilstrekkelig likviditet, samt å finne finansiering både til drift og investeringer. I denne fasen er ofte den vanligste kilden til finansiering etablereren selv og dens familie. I tillegg anvendes ”bootstrapping-metoder” (Sørheim, 2006).

Likviditetsstyring i lærebøker knyttes ofte til bruk av historiske nøkkeltall, og tendenser basert på disse. Fokus er gjerne på kredittider, omløpshastigheter, likviditetsbudsjettering med mer. Det er også gjerne skarpe teoretiske grenser mellom hva som er finansiering av drift, og hva som er finansiering av investeringer, og hvordan disse kan og bør søkes finansiert. Det skilles også gjerne skarpt mellom fagområdene økonomistyring og finansiering i lærebøker og i undervisning, og det vises gjerne til at aktiviteter skjer i den ene eller den andre avdelingen.

Lahm and Little (2005) sammenlignet forskjell mellom teori og praksis innenfor entreprenørskap er i artikkelen ”Bootstrapping business start-ups: Entrepreneurship literature, textbooks, and teaching versus current business practices?” De konkluderer med at bootstrapping får lite fokus i undervisning og lærebøker om entreprenørskap. Finansiell bootstrapping er et begrep som er relativt nytt, og er blant annet definert slik: “a collection of methods used to minimize the amount of outside debt and equity financing needed from banks and investors” (Ebben and Johnsen, 2006:853). Ulike bootstrapping-metoder er blant annet kartlagt i en svensk studie (Landström og Winborg, 1997), og kan blant annet være å utsette betalinger av faktura, holde tilbake lønn til leder, kjøpe brukt utstyr i stedet for nytt, fremforhandle bedre betingelser fra leverandører, låne utstyr av andre, gi kortere betalingsfrister til kunder, kontantrabatter og lignende. Vi vil se på ulike kjennetegn for bedrifter som benytter finansielle bootstrappings-metoder,

blant annet i forhold til resultatgrad, alder på bedriften, antall ansatte, behov for ytterligere finansiering og bruk av langsiktig finansiering.

Problemstillingen vi ønsker belyst er:

I hvilken grad benyttes ulike finansielle bootstrappings metoder i småbedrifter i Møre og Romsdal, og kan ulike metoder kategoriseres og knyttes til kjennetegn blant bedrifter som benytter dem?

1.3 Oppgavens formål

Likviditetsstyring og finansiering er tema innen bedriftsøkonomi som er meget aktuelt, og det blir av mange hevdet at mangel på likviditetsstyring og finansiering er to fremtredende årsaker til at bedrifter går konkurs. Dette er tydelige signal vi har fått fra våre intervjuobjekt i virkemiddelapparatet og i finansorganisasjoner. Forskning på økonomistyring i småbedrifter er et aktuelt tema, da i følge EØS-definisjonen på SMB¹, så er de aller fleste bedrifter i Møre og Romsdal SMB. Selv de største bedriftene på våre kanter er små, sammenlignet med amerikanske og sentraleuropeiske bedrifter og konsern som tradisjonell bedriftsøkonomisk litteratur gjerne har sitt opphav i. Denne oppgavens formål er å studere og beskrive bruk av alternative metoder for kapitalinnhenting hos bedrifter i Møre og Romsdal, og å komme med innspill til praktiske implikasjoner eventuelle funn kan ha for ulike interessenter i forhold til ressursstyring i småbedrifter.

1.4 Relevante teorier og studier

Det har også vært lite fokus på regnskap i entreprenøriell kontekst i litteraturen frem til nå (Olsson, 2004). Vår litteraturgjennomgang og samarbeid med veileder førte oss videre inn på litteratur om finansiell bootstrapping. Bootstrapping-metoder er et tema som det finnes svært lite norsk litteratur og empiriske studier på. Vi ønsker derfor å se på om og hvordan bedrifter i Møre og Romsdal bruker bootstrapping-metoder som er identifisert i

¹ Små og mellomstore bedrifter (SMB): Mindre enn 250 ansatte, årlig omsetning under 50 mill. euro og total balansesum under 43 mill. euro.

en Svensk studie (Winborg og Landström, 1997), og samtidig undersøke andre faktorer innenfor økonomistyringsfunksjoner i bedriftene. Dette kan være av praktisk interesse blant annet for å få en bedre forståelse av økonomistyring i småbedrifter, og for interessenter og tilretteleggere som blant annet Innovasjon Norge, banker, bedriftsrådgivere og undervisningsinstitusjoner. Undervisning og kursing av småbedriftseiere og etablerere går ofte ut på å forberede lederne på møte med banker, venturekapitalselskap, såkornfond osv. En svensk studie på dette området (Winborg og Landström, 1997) reiser spørsmål om at dette er korrekt fokus, basert på virkeligheten og behovet i små- og mellomstore bedrifter.

Spørsmålene i undersøkelsen er mye basert på en studie fra Sverige (Winborg og Landström, 1997). Samtidig ønsker vi å gjøre en kartlegging av i hvilken grad tradisjonelle budsjetter, nøkkeltall og andre indikatorer basert på regnskapsdata blir brukt i bedriftene i Møre og Romsdal. Denne studien er etter vårt kjennskap den første i Norge av sitt slag, og vi forsøker blant annet å gi et nytt bidrag til forskning på dette området. Vi tilfører også noe nytt ved å gjøre litt mer kartlegging av respondentene og bedriftene i vårt utvalg enn det Winborg og Landström (1997) gjorde i sin studie. Vi ser blant annet på bruk av økonomiske styringsverktøy og indikatorer i bedriftene, og på den økonomifaglige bakgrunnen til lederne i bedriften.

1.5 Oppbygging av oppgaven

Oppgaven er inndelt i fem kapitler, med tilhørende underkapittel. I kapittel 1 gis en innledning der vi forsøker å gi et bakteppe for valg av tema, samt vise studiens formål. Kapittel 2 omhandler det teoretiske grunnlaget, og vi fremlegger aktuell teori som vi ønsker å trekke frem som et grunnlag for presentasjon av den problemstillingen vi har valgt, og et forsvar for dens aktualitet som bidrag til moderne bedriftsøkonomisk teoridannelse. Kapittel 3 presenterer metode, og en beskrivelse av de valg som er gjort før, under og etter datainnsamlingen. I kapittel 4 presenteres resultater basert på undersøkelse av forskningsspørsmålene, og i kapittel 5 presenteres en oppsummering og drøfting av de viktigste funnene i studien. I det siste kapittelet gis det også innspill til videre forskning og praktisk anvendelse av resultatene.

2.0 Teoretiske perspektiv

Dette hovedkapittelet forsøker å gi et teoretisk rammeverk og grunnlag for valg av problemstilling. Faglig ligger denne studien i skjæringen mellom fire fagområder: Entreprenørskap, økonomistyring, finansiering og småbedriftsledelse. I det neste underkapittelet vil vi se på ressursstyring i et entreprenørskapsperspektiv. Deretter vil vi gjøre noen betraktninger rundt aktuell litteratur, og forsøke å danne et bakteppe for videre datainnsamling, presentasjon av resultater, samt betraktninger og konklusjoner. Vi vil først presentere de fire fagområdene ut fra sammenhengen i denne studien, deretter vil vi basert på problemstillingen og det teoretiske fundamentet utlede forskningsspørsmål, variabler og hypoteser.

2.1 Ressursstyring og entreprenørskap

I dette kapittelet vil vi se på ressursstyring i et entreprenørskapsperspektiv. Vi vil forsøke å knytte dette sammen med økonomistyring og finansiering. Vi vil også forsøke å knytte dette opp mot dagens situasjon for arbeid innen småbedrifter og entreprenørskap.

Bedrifter blir i dagens marked stilt ovenfor utfordringer om raske omstillinger i alle ledd, og spesielt for små og mellomstore bedrifter blir håndteringen av slike store endringer i markedet en utfordring (Borch, et al., 2005). Det er vanlig at lederen er involvert i daglig drift, og har gjerne begrenset med kapasitet utover administrative oppgaver, salgsarbeid og innkjøp. Tid som lederen kanskje skulle ha benyttet til fremtidsrettet strategiarbeid blir i tillegg gjerne brukt i den daglige driften for å dekke opp en minimal bemanning. I dette kapittelet vil vi forsøke å gi noen perspektiver på vinklinger knyttet til ressursstyring. Vi vil se på ressursstyring som element i entreprenørskap, økonomistyring, finansiering og småbedriftsledelse.

Entreprenørskap handler gjerne om å skape ny virksomhet, om å se nye muligheter som kan utvikles og om vekst (Jenssen et al., 2006). Entreprenørskap handler også om vilje til å ta nødvendig risiko for å utnytte muligheter som skapes når ressurser blir anskaffet og koblet sammen i utvikling av nye forretningskonsept. Dette ligger nært opp til vår definisjon om entreprenørskap, som også innbefatter vekst i småbedrifter.

Økonomistyring handler gjerne om forvaltning og styring av ressurser, og utvikling og bruk av styringssystemer. Finansiering handler gjerne grovt sett om tema innen allokering

og bruk av kapital for drift og investering i virksomheten, og småbedriftsledelse tar opp tema innen leder- og organisasjonsutvikling og håndtering av menneskelige ressurser og humankapital.

I økonomisk litteratur finner en mange forklaringer og definisjoner på hva økonomistyring er. Økonomistyring er mellom annet metoder for å studere lønnsomheten i en bedrift (Mauland og Mellemvik, 1998). Økonomistyring blir også sett på i et prosessaspekt, der det er en ledelsesoppgave som blir utført gjennom å se til at det blir skaffet ressurser, og disse blir utnyttet på en mest effektiv måte ut fra organisasjonens målsettinger (Anthony, 1965). Økonomistyring i sin videste definisjon er trolig all aktivitet knyttet til drift av et selskap, både som strategi, innenfor operativ drift, og som ledelsesfunksjon (Hoff, 2005). Innenfor strategiforskning er det en relativt ny tilnærming, det såkalte ressursbaseperspektivet. I henhold til dette perspektivet blir alle de ulike egenskapene i en bedrift betegnet som ressurser. Dette omfatter også maskiner og utstyr, men personer og kompetanse som bedriften rår over har et særlig fokus (Borch, et al., 2005). Koblinger mellom ressursene betegnes som kapabiliteter, og bedriftenes evne til å utvikle og utnytte egne kreative ressurser fremheves som spesielt sentralt. Et slikt perspektiv leder oss inn på fokuset om intern ressursallokering. Selv om det innen ressursbaseperspektivet gjerne handler om optimalisering av menneskelige ressurser innen produktutvikling, ledelse, marked, forskning og utvikling, er det ikke unaturlig å overføre tankesettet til økonomistyringsfunksjonene i småbedrifter.

Økonomistyring har vi tidligere omtalt som å se til at ressurser blir utnyttet på en mest mulig effektiv måte for å bidra til å nå organisasjonens mål. Tradisjonelt har en gjerne i økonomisk teori lagt til grunn at økonomiske ressurser må tilføres utenfra dersom en opplever knapphet, og mye av etablereropplæring, bedriftsrådgiving og veiledning fra hjelpere som Innovasjon Norge og næringskontoret handler om hvordan en kan gå frem for å tiltrekke seg ekstern kapital. I forskningen har det de siste årene blitt stilt spørsmål til om denne ensidige oppdragelsen i tenkemåte innen ressursanskaffelse gir et godt nok fundament utnytte potensialet i ressursene som blir tilgjengelige for bedriften, både i oppstartsfasen og i en driftsfase.

Kritikere til konvensjonell forretningsplansutvikling, med opplæring i utarbeidelse av oversikt over kapitalbehov og finansieringsbudsjett med adresse til bank, investorer og andre tradisjonelle interessenter, etterlyser en diskusjon rundt denne praksisen (Lahm og

Little, 2005). Det blir ikke hevdet at konvensjonell opplæring er direkte feil, men heller at en ved å ensidig fokusere på eksterne kilder til kapital feiler å introdusere metoder til ressursallokering som benyttes av svært mange bedrifter i praksis, nemlig metoder for finansiell bootstrapping. Lahm og Little (2005) har også gjort en gjennomgang av litteratur, lærebøker og undervisning i USA tilknyttet området finansiell bootstrapping. På lik linje med blant andre Van Auken, (2005) og Winborg og Landström (1997) konkluderer de at slike finansielle bootstrapping metoder er lite eller intet omhandlet i akademisk litteratur.

Studier fra Nord-Irland (Harris, et.al., 2004) USA (Van Auken, 2005; Ebben og Johnsen) og Sverige (Winborg og Landström, 1997) trekker frem at det ikke bare er viktig å få fokus og forskning rundt slike metoder i undervisning for blivende entreprenører og småbedriftsledere. Like viktig er kunnskap hos de som skal arbeide med tjenestetilbud og rådgivingsfunksjoner til bedriftene i næringslivet, som rådgivere i bank, bedriftsrådgivere, virkemiddelapparatet og ulike typer investorer. Basert på forskning er det stor grunn til å tro at finansiell bootstrapping eksisterer som fenomen over hele verden, og samtidig eksisterer det et stort gap mellom forskning og forståelse av dette fenomenet i akademisk litteratur, i undervisning og i lærebøker. Når undervisning ikke tar opp i seg fenomenet og belyser det på en konstruktiv måte, vil dette kunne skape et misforhold mellom tillært teori og opplevd praksis når studentene kommer ut i funksjoner i næringslivet, også som entreprenører (Lahm og Little, 2005).

I dette kapitlet har vi sett på ressursstyring knyttet opp mot entreprenørskap og småbedrifter. Vi har forsøkt å trekke tråder mellom ulike fagområder innen bedriftsøkonomi, og knytte dette opp mot dagens situasjon for praktisk arbeid innen fagfeltet småbedrifter og entreprenørskap. I det neste kapitlet vil vi forsøke å relatere bedriftsøkonomi til småbedrifts-konteksten, ved å gi en innføring i hva som ligger i begrepet små og mellomstore bedrifter (SMB), og hvordan dette tas inn i norske forhold.

2.2 Små, mellomstore og mikro-bedrifter

I dette kapittelet vil vi forsøke å gi en presentasjon over myndighetenes definisjoner av begrepet små og mellomstore bedrifter. Vi presenterer eksempler fra næringslivsstrukturen i Norge og i Møre og Romsdal, og knytter dette opp mot definisjon av SMB.

Mye av dagens undervisning i bedriftsøkonomi baserer seg på studier og datainnsamling fra mellomstore og store bedrifter. USA har i lang tid vært en kilde til forskning innen bedriftsøkonomiske fagområder, og mye av den obligatoriske kunnskapsplattformen er bygd på teorier fra forskning på amerikansk næringsliv. Eksempler som blir brukt i lærebøker er gjerne relativt store bedrifter, ofte med helt andre forutsetninger og rammebetingelser enn den jevne norske bedrift. Dette er også gjerne tilfellet i Norge. Eksempelvis er det i en norsk lærebok benyttet eksempler fra Hjellegjerde ASA, Ekornes ASA og Haugen Bok AS (Hoff, 2005). Dette er gode eksempler på bedrifter som har satt spor i Møre og Romsdal, men kan ikke karakteriseres som typiske for foretakene i fylket. Eksempelvis har Møre og Romsdal pr dato kun 13 ASA og av disse er Ekornes ASA det største med en omsetning på over 2,5 milliarder kroner i 2006 (www.ssb.no og www.proff.no). Ekornes er også det tredje største selskapet i fylket basert på omsetning i 2006, og med over 1500 ansatte. Vi trekker ikke frem dette for å kritisere valg av eksempelbedrifter i lærebøker, men for å poengtere at mye av opplæringen i grunnleggende bedriftsøkonomi skjer i en bestemt kontekst. Vi ønsker videre i dette kapittelet å gi en innføring i det norske foretaksbildet, og blant annet hva som ligger til grunn for benevnelsen små- og mellomstore bedrifter i Norge og EU.

I følge Statistisk Sentralbyrå er det registrert vel 300 000² foretak i Norge i 2007. To av tre er små foretak med eier som eneste sysselsatte, og 99,5 % av alle registrerte foretak har mindre enn 100 ansatte. Samtidig står den halve prosenten av bedrifter med mer enn 100 ansatte for 47,5 av omsetningen i 2004. De aller fleste foretakene finner en innen utleievirksomhet og forretningsmessig tjenesteytelse, i tillegg til varehandel og bygge- og anleggsvirksomhet. (www.ssb.no) Foretakene med flest ansatte er varehandel og industri. I de fleste bransjer er det i tillegg levebrødsetableringer som er hovedgruppen, da det i følge Sørheim (2007) beregnes at 90 % av alle etableringer som skjer årlig i Norge er

²: Inkludert offentlig eide foretak, ekskludert primærnæringene

levebrødsetableringer. Det påstås også at disse bedriftene i svært liten grad har behov for ekstern finansiering, egenkapital eller lån, og at det er vekstbedriftene som har utfordringen med å skaffe kapital.

I arbeid med næringsutvikling i Norge, er begrepet SMB sentralt. I henhold til den norske lovgivningen er små og mellomstore bedrifter definert til å være bedrifter med mindre enn 250 ansatte, en årlig salgsinntekt som ikke overstiger 40 millioner euro (ca 315 millioner NOK), samt en årlig balansesum på under 27 millioner euro (ca 157,5 millioner NOK). Hva som regnes som hhv. mellomstore og små bedrifter er definert av ESAs retningslinjer for statsstøtte del III, punkt 2, og oppstillingen er vist i tabell 2.2.1. Det er naturlig å poengtere at den norske forskriften til skattelovens § 16-40-5 avviker fra ESAs definisjon, men at det er satt i gang arbeid med å forsøke å endre på dette (Finansdepartementet i uttalelse til Skattedirektoratet, 2007).

Kategori	Antall ansatte	Årlig omsetning	Total balansesum
Små og mellomstore bedrifter (SMB)	< 250	< 50 mill. euro	< 43 mill. euro
Små bedrifter	< 50	< 10 mill. euro	< 10 mill. euro
Mikrobedrifter	< 10	< 2 mill. euro	< 2 mill. euro
For å komme inn under en av kategoriene, må kravet om antall ansatte være oppfylt, i tillegg til minst det ene av de to andre kravene			

Tabell 2.2.1: Inndeling i kategorier ihht ESAs retningslinjer for statsstøtte.

ESA har også innført et skille mellom mikro, små og mellomstore bedrifter som Norge enda ikke har tatt inn i sin lovgivning. Mikrobedrifter har færre enn 10 ansatte, og årlig salgsinntekt og/eller balanse kan ikke overstige 2 millioner euro, noe som tilsvarer ca 16 millioner NOK etter dagens kurs.

I dette har vi forsøkt å presentere definisjoner av begrepet små og mellomstore bedrifter sett opp mot norske forhold. I det neste kapittelet vil vi forsøke å knytte dette opp mot forhold i Møre og Romsdal.

2.3 Kjennetegn for små og mellomstore bedrifter i Norge

Dette gir en betraktning rundt hvorfor vi anser det som viktig å knytte forskning og undervisning til forhold i småbedrifter, i motsetning til å direkte overføre forskning og resultater fra mellomstore og store bedrifter.

Selv om en ikke kan se på SMB som en ensartet gruppe, har spesielt småbedriftene flere kjennetegn. Bedriftene er ofte svært fleksible, med korte beslutningsveger og et lite administrativt apparat. De er ofte tilpasningsdyktige i forhold til endringer i markedet, og er gjerne omstillingsvennlige. På den andre side medfører størrelsen gjerne klare ulemper, som blant annet mangel på ressurser til ulike områder innen administrasjon (NHD, NOU 1997:21). Stadig økende krav til kompetanse, krav til dokumentasjon og administrative rutiner fra myndighetene, gjør at småbedriftene har en stor utfordring med å håndtere og prioritere blant alle krav og arbeidsoppgaver kun for egen maskin. Ofte trengs det bistand fra profesjonelle utenfra, eller nettverkssamarbeid eller andre samarbeid med andre bedrifter. For å kunne tilby slik bistand, og kunne legge til rette for utvikling av virkemidler og tjenester til SMB-bedriftene, er det derfor sentralt å ha kunnskap om de faktiske forhold i bedriftene, og ikke uten videre lene seg på akademisk litteratur basert på forskning på store selskap. Det kan også være et tankekors at flere blant våre største bedrifter ikke er i nærheten av å være virkelig store, i en global sammenheng.

Som vi ser har småbedriftene en rekke kjennetegn. Trolig har slike bedrifter andre behov enn større bedrifter, og hankses med utfordringer på andre måter. Det er derfor viktig med kunnskap om hva som kjenneteger småbedrifter, og hvordan de håndterer de utfordringene de møter. Dette leder oss inn på temaet for neste kapittel, finansiell bootstrapping, som er metoder som bedrifter benytter som alternativer eller supplement for ekstern ressursallokering (Winborg, 2000).

2.4 Finansiell bootstrapping

I innledningskapittelet viste vi til dagens uro i finansmarkedet på verdensbasis. I dette kapittelet vil vi forsøke å finne et perspektiv på dette som illustrerer de direkte følger og konsekvenser lavkonjunkturer i USA kan få for norske bedrifter, og hvordan disse følgene kan møtes. Akademisk litteratur er full av studier med negativt utfall for småbedrifters tilgang til kapitalmarkedet, og løsningen blir ofte å se seg om etter alternative kilder for kapital (Carter og Van Auken, 2005). Dette fører oss inn på inn på begrepet ”finansiell bootstrapping”.

””Bootstrap” är den lilla öglan man krokas in fingret i när man ska kränga på sig en trång sko. Ordboken skriver att ”by one’s own bootstrap” betyder bildligt talat ungefär av egen kraft.” (Winborg, 2004:94)

2.4.1 Finansiell bootstrapping i akademisk litteratur

I dette kapittelet vil vi forsøke å klargjøre for noe av den aktuelle akademiske litteraturen vi har funnet innenfor området ”finansiell bootstrapping”. Vi går gjennom noen av de mest aktuelle studiene på området, og forsøker å underbygge behovet for mer forskning på området, herunder også i norsk kontekst.

Den tradisjonelle løsningen på hvordan en kan skaffe kapital til drift og investeringer blir ofte knyttet til tre hovedkategorier; banklån, egenkapital (- oppsparte midler/tilskudd fra det offentlige) og eksterne investorer som kommer inn med kapital på forretningsmessig grunn (www.bedin.no, www.innovasjon norge.no og www.etablerer.no). Finansiell bootstrapping er et begrep som gjerne er mest kjent fra USA og kommersielle bøker med ulike råd og tips om etablering og drift av bedrift. Begrepet omhandler måter å skaffe ressurser til å finansiere oppstart, drift og vekst i en bedrift, uten å måtte hente inn ekstern kapital på tradisjonelle måter. I Norge har man ikke etablert et fullverdig og likeverdig begrep på dette, men et forsøk kan være ”sosialt basert ressursanskaffelse” (Winborg 2000). Eksempler på bootstrapping metoder kan være å utsette betaling av faktura, holde tilbake lønn til daglig leder, kjøpe brukt utstyr fremfor nytt, og bruk av rutiner for å holde kapitalbindingen i bedriften på et minimum, for eksempel knyttet til rutiner for lagerhold.

Det er dokumentert av flere at småbedrifter møter hindringer i sitt arbeid med å skaffe finansiering fra eksterne kilder, grunnet mangel på informasjon og høye

transaksjonskostnader. Fra forskning og anekdotiske bevis³ vet vi at slike hinder gjerne blir møtt med kreative måter å unngå situasjoner der en blir avhengig av tilføring av ekstern kapital. Bootstrapping metodene knytter seg gjerne til måter å minimere kostnader på, finne ressurser internt, eller bruke enkelte grep for å forbedre likviditeten (Ebben og Johnson, 2006). Flere studier av finansiell bootstrapping i akademisk litteratur konkluderer med at omfanget av akademisk forskning på området er begrenset, og kanskje også undervurdert (Lahm og Little, 2005).

Det ble publisert et par artikler uten empiriske data allerede på 1980-tallet, blant annet med fokus på egenskaper hos bedriftslederen (Winborg, 2003). Empirisk forskning på finansiell bootstrapping i småbedrifter begynte først på slutten av 1990-tallet (Thorne, 1989; Starr & MacMillan, 1990; Bhide, 1992 i Winborg, 2003). Den første empiriske undersøkelsen ble foretatt av Freear, Sohl, og Wetzel i 1995, og har blitt kalt Massachusetts-studien, der de studerte bruk av finansiell bootstrapping i software-industrien. Den svenske studien fra 1997, der Winborg og Landström definere og kategorisere ulike kategorier bootstrapping metoder og grupper av brukere, er den empiriske studien som har gått lengst innefor kartleggingen av finansiell bootstrapping. I denne studien vil vi benytte deres definisjon av finansiell bootstrapping;

”the use of methods to meet the needs for resources, without relying on long-term external finance” (Winborg og Landström, 1997).

Siden Winborg og Landström gjorde sin pionerstudie i 1997, er det gjort enkelte andre studier basert på dette arbeidet. Resultatene fra to av de omtalte studiene under, Ebben og Johnson (2006) og Carter og Van Auken (2005), vil vi gå nærmere inn på i kapittel 2.5.2., men vi presenterer dem kort i dette kapittelet for å ta dem inn i den akademiske sammenhengen.

Freear, Sohl og Wetzel (1995) studerte bruk av bootstrapping metoder blant software-firma i Massachusetts, og konkluderte med at bedriftene benyttet bootstrapping og allianser med andre bedrifter som viktige strategier for vekst og overlevelse.

Harrison, Mason og Girling (2004) gjorde en sammenlignende studie av software-industrien i sørøst Storbritannia og i Nord-Irland. Studien var i store trekk basert på

³ Anekdotiske bevis forekommer som enkeltstående bevis som ikke kan bestrides.

studien til Freear et. al.,(1995) og gjorde også direkte sammenligninger med denne på utvalgte områder.

Carter og Van Auken (2005) utførte en studie blant 91 småbedrifter i Iowa, USA, og studerte sammenhenger mellom bruk av bootstrapping metoder og motivasjon for bruk. De fant at eierens vurdering av risiko var den største motivasjonen for bruk av finansielle bootstrapping-metoder, og denne vurderingen ga utslag for hvilke metoder som ble benyttet. Bruk av ulike metoder endret seg også over tid.

Ebben og Johnson (2006) gjorde en studie av bootstrapping i lys av teori innen organisasjons- og forretningsutvikling. De såg på hvordan bruken av fire kategorier bootstrapping-metoder fra Winborg og Landströms studie endret seg i småbedrifter over tid. Denne studien var utført basert på et utvalg bestående av sekstio små handelsbedrifter og åttifire små servicebedrifter i Midtvesten i USA. Bedriftseierne skulle svare på spørreundersøkelse om hvilke metoder som ble brukt i en tidligfase i bedriften, og hvilke metoder som ble brukt på nåværende tidspunkt. Resultatene var i stor grad samstemte med ressursavhengighetsteori, som er gåt ut fra at bedrifter ikke har alle ressursene man behøver internt, men må søke disse eksternt. Når bedriftene opplever mangel på tilgang på eksterne ressurser, gjør de strategiske grep for å redusere sin avhengighet av eksterne ressurser (Ebben og Johnson, 2006). Gjennom hypotesetesting i sin studie fant de støtte for at bruk av metoder endrer seg over tid.

I oppstartfasen er gjerne entreprenøren og dennes familie den vanligste kilden til finansiering. I tillegg benyttes bootstrapping-metoder for å finansiere aktivitetene i en oppstartsfase (Sørheim, 2007). Imidlertid er ikke bruk og undervisning i bootstrappings-metoder fullstendig akseptert i etablereropplæringen (Lahm og Little, 2005).

"Bootstrapping is entrepreneurship in its purest form. It is the transformation of human capital into financial capital." (Lahm og Little, 2005:15)

Som vi ser av Lahm og Little (2005) i sitatet over, så knyttes bootstrapping direkte til entreprenørskapbegrepet i vid form. Både entreprenørskap og bootstrapping handler om å se muligheter og gjør nytte av dem, der andre kun ser kaos og forvirring.

Flere studier har kartlagt og vist at de kreative metodene for å finansiere drift og investeringer med interne ressurser er utbredt blant bedrifter av ulik art og størrelse (Winborg og Landström, 2000; Carter og Van Auken, 2005; Lahm og Little, 2005; Ebben

og Johnson, 2006; Brush et.al, 2005). Samtidig ser en at temaet er relativt fraværende i akademisk litteratur, og spesielt litteratur som benyttes i undervisning (Lahm og Little, 2005). Dette er basert på gjennomgang av litteratur for undervisning i USA, da det er etter vår kjennskap ikke gjort en lignende gjennomgang i Norge. I Norge har vi funnet fragmenter av kartlegging av bootstrapping i en studie av Hovland (2006), der han i samarbeid med studenter ved Høgskolen i Telemark kartlegger bruk av enkelte metoder som del av en studie av entreprenørielle prosesser blant bedrifter i Buskerud, Telemark og Vestfold.

I dette kapittelet har vi forsøkt å gi en innføring i det vi vurderer som den mest aktuelle akademiske litteraturen vi har funnet innenfor området ”finansiell bootstrapping”. Vi ser blant annet at det av flere etterlyses mer forskning og akademisk litteratur på området, også i Norge. I det neste kapittelet vil vi se på finansiell bootstrapping i lys av å være et strategisk verktøy for ressursallokering og ressursstyring i småbedrifter.

2.4.2 Finansiell bootstrapping som strategisk verktøy

Vi vil i dette kapittelet gjøre en betraktning basert på aktuell litteratur om bruk av finansiell bootstrapping som strategisk verktøy i småbedrifter. Vi vil først beskrive hvordan ulike forutsetninger for småbedriftene kan være en utfordring, og deretter vise til noe av forskningen som har blitt utført for å se hvordan finansielle bootstrapping-metoder er dokumentert benyttet gjennom andre studier.

Mange småbedriftseiere sliter med å skaffe kapital for utvikling og drift av sin virksomhet (Winborg og Landström, 2000). Strenge krav til betalingsevne og sikkerhet gjør tilgang på kapital fra bankene og andre eksterne kilder til et hinder å komme over for småbedrifter. Verdsetting og sikkerhetsvurderinger av bedrifter baserer seg gjerne på tallmessige kalkuleringer i forhold til regnskapsmessige balansetall, og nøkkeltall fra drift, og lite på andre forhold som kanskje er vel så viktig som markedstilgang, humanressurser, nettverk og markedsposisjon. Bankenes analyseverktøy er også gjerne basert på modeller som er utviklet med utgangspunkt i børsnoterte selskap, og predikeringer om et småselskaps utvikling får denne bruken av analyseverktøy trolig ikke frem et korrekt bilde av småbedrifter (Andersson, 2003). Mange firma møter disse utfordringene gjennom å benytte bootstrapping metoder (Van Auken og Neeley, 1996).

Mange ulike metoder finnes, og felles for disse er at de fremstår som alternativer til finansiering basert på tradisjonell innhenting av kapital. Winborg og Landströms (2000) studie, med gjennomføring og kartlegging av denne bruken, blir gjerne kalt en pionerstudie innenfor finansiell bootstrapping (Carter og Van Auken, 2005).

I tidligere studier er det funnet at ekstern finansiering blir mer tilgjengelig for småbedrifter jo eldre de blir (Ebben og Johnson, 2006). Det er også forskning som viser at jo lenger en låntaker har hatt en relasjon til en bank, jo lavere rente og mindre krav til sikkerhet kreves det (Berger and Udell, 1995 i Ebben og Johnson, 2006), samt at bedrifter som får bankfinansiering er eldre og større enn de som ikke får det (Levenson and Willard, 2000 i Ebben og Johnson, 2006).

Harrison, Mason og Girling (2004), hadde tre konklusjoner basert på sin studie av software-industrien i Nord-Irland og i sørøst Storbritannia. For det første fant de helt definitive forskjeller på små og store bedrifter, og hvordan de benytter bootstrapping som strategi. Store selskap var mer avhengige av sine forhold til kunder og leverandører i forhold til å skaffe tilgang til nødvendige ressurser. Dette spesielt knyttet til produktutvikling. De konkluderte også med at det fantes forskjeller mellom lokalisering, og i regionale markedsforhold. Disse forskjellene skapte så forskjeller i strategier for innhenting av nødvendige ressurser. Studien konkluderte også med at bootstrapping var viktig for forretningsutvikling, både for generell forretningsutvikling men også for produktutviklingen.

Det har også blitt gjennomført forskning som setter bruk av finansiell bootstrapping inn i et kjønnsperspektiv (Brush et.al, 2005). Denne studien baserte seg på telefonintervju med 88 kvinnelige bedriftseiere i USA som var på søk etter egenkapitalinvestering for å skape vekst i bedriften. Bedriftene var høgteknologiske og opplevde sterk vekst. Studien omhandlet en kartlegging av forskjeller i bruk av bootstrappings-metoder, og konkluderte med at det var signifikante ulikheter i bruk av bootstrappings-metoder, avhengig av hvor i utviklingsløpet bedriften var.

Som litteraturgjennomgangen over viser, er det dokumentert en utstrakt bruk av finansiell bootstrapping i ulike bedriftsstudier i andre land. Vi vil i neste kapittel forsøke å knytte dette opp mot norske forhold, og aktualiteten for å fokusere på finansiell bootstrapping i Møre og Romsdal.

2.5 Finansiell bootstrapping i Møre og Romsdal

I dette kapittelet vil forsøke å gi et teoretisk fundament for hvorfor det kan være aktuelt å gjennomføre en studie av finansiell bootstrapping i Møre og Romsdal.

En lavkonjunktur ute i verdensøkonomien kan ramme eksportnæringene i Norge. Møre og Romsdal er spesielt utsatt med tanke på at fylket er det fjerde største eksportfylket i Norge. Foretakene i Møre og Romsdal omsatte totalt sett for ca 118 milliarder NOK i 2005. Av dette var 25,3 milliarder kroner fra eksport. (Innovasjon Norge, 2006). Uro i finansmarkedet kan gjøre bedriftene og husholdningene usikre med hensyn til utviklingen fremover, og en kan oppleve at investeringer og satsinger settes på vent.

Uroen i finansmarkedet kan også påvirke næringslivet i Norge på en mer direkte måte. Det kan bli større krav til sikkerhet og økt pris på utlånskapital og risikokapital fra banker og investorer til oppkjøp, investeringer og omstillinger i næringslivet (Gjedrem, 2008). Når rentene stiger på lån, og uro og usikkerhet gir minkende utlånslyst hos bankene, søker bedriftene gjerne til andre måter å finansiere drift og investeringer på. Spesielt nyetablerte bedrifter og bedrifter i vekst er utsatt for utfordringer knyttet til innhenting av kapital. Bankene fokuserer gjerne på sikkerhet for pant samt bedriftens lønnsomhet og økonomisk status, og er spesielt opptatt av å redusere egen risiko (Sørheim, 2006). Utlån av relativt små beløp krever gjerne like mye arbeid for banken som utlån av større beløp, og prisingen av disse små beløpene gir gjerne en høyere transaksjonskostnad for småbedrifter, enn for større bedrifter som gjerne låner større beløp. Enkelte grupper eller bransjer kan også ses på som uinteressante for banken grunnet høy risiko eller dårlige markedsutsikter, og dermed til en viss grad blir stengt utenfor kapitalmarkedet (Winborg og Landström, 2000). Et eksempel fra Møre og Romsdal er blant annet bedrifter som arbeider med oppdrett av torsk. Alternative måter å skaffe ressurser på vil med det antas å ha aktualitet også i Møre og Romsdal.

Vi har i dette kapittelet forsøkt å gi et bakteppe for hvorfor det vurderes som aktuelt å gjennomføre en studie av finansiell bootstrapping i Møre og Romsdal. Internasjonale forhold kan virke fjernt for mange småbedrifter, men endringer i verdensøkonomien kan få direkte følger for den enkeltes hverdag. Vi vil derfor i neste kapittel gå nærmere inn på bruken av finansiell bootstrapping og se hvordan bruken er dokumentert i andre land og kontekster.

2.5.1 Bruk av finansiell bootstrapping

Kapittelet starter med en presentasjon av kartlegging av bruk av finansielle bootstrappings-metoder fra andre studier. Vi refererer til funn, og utleder vårt første forskningsspørsmål.

I denne studien vil vi hovedsakelig basere oss på en undersøkelse utført i Sverige i 1997 (Winborg og Landström). Det finnes også andre aktuelle studier, blant annet fra USA, Storbritannia og Nord Irland (Van Auken, 1995; Ebben og Johnsen, 2006; Brush et.al, 2005), men disse baserer seg på relativt smale utvalg med hensyn til bransje og tall på respondenter.

Vi vil først se på den kartleggingen som Winborg og Landström (1997) har gjort i Sverige, knyttet til bruk av finansiell bootstrappings-metoder. Deretter vil vi beskrive kategoriseringen av ulike metoder, og de egenskapene som ble tillagt de ulike gruppene av bedrifter som benyttet disse metodene. Vi vil på bakgrunn av dette formulere forskningsspørsmål for vår studie, samt definere hypoteser som vi skal teste i kapittel 4.

Gjennom en eksplorativ studie definerte Winborg og Landström (1997) seks kategorier av metoder for finansiell bootstrapping. Videre deles bedriftene inn i fem grupper, basert på hvilke metoder de benytter. Oversikten viser at respondentene i den svenske studien har følgende bootstrapping metoder som mest brukt:

- (i) Kjøpe brukt utstyr i stedet for nytt (brukt av 78 % av bedriftene)
- (ii) Forsøker å fremforhandle best mulig betalingsbetingelser fra leverandør (74 %)
- (iii) Holder tilbake lønn til daglig leder i en periode grunnet mangel på penger (45 %)
- (iv) Bevisst utsetter betaling av faktura til leverandør(er) til etter forfall (44 %)
- (v) Har bedriften rutiner for rask utfakturering til kunde? (44 %)
- (vi) Låner utstyr fra andre bedrifter i kortere perioder (42 %)

Winborg og Landström (1997) kartla at de seks bootstrapping metodene som ble minst benyttet av de svenske bedriftene var følgende:

- (i) Motta støtte fra den svenske stiftelsen "Innovationscentrum" (0 %)
- (ii) Benytter factoringtjenester fra bank eller andre (3 %)
- (iii) Midler fra "Swedish National Board for Industrial and Technical Development (6 %)
- (iv) Midler fra "Swedish County Labour Board" (8 %)

(v) Deler bedriften ansatte med andre bedrifter? (8 %)

(vi) Deler bedriften produksjonsutstyr med andre bedrifter? (8 %)

Det kan være av interesse å se om en har tilsvarende fordeling på bruk av ulike metoder også blant bedrifter i Møre og Romsdal. Vi definerer følgende forskningsspørsmål:

Fa: Hvilke metoder for finansiell bootstrapping er mest og minst brukt blant bedriftene i Møre og Romsdal og hvordan er dette sammenlignet med forholdene fra den svenske studien?

Vi har i dette kapittelet presentert en kartlegging av finansielle bootstrappings-metoder fra andre studier. I det neste kapittelet vil vi presentere hvordan Winborg og Landström (1997) deler metodene inn i kategorier, og brukerne inn i grupper.

2.5.2 Finansiell bootstrapping – kategorier og grupper

I dette kapittelet vil vi beskrive noe av arbeidet som har vært gjort til nå innenfor kategorisering av ulike metoder, samt gruppering av brukere av ulike metoder.

Winborg og Landström (1997) deler hensikten med bootstrapping-metodene i to. Den ene gruppen av bootstrapping-metoder er (i) der hensikten er å minimere behovet for kapital, og den andre er (ii) der hensikten er å dekke behovet for kapital. Med et utgangspunkt i 28 variabler, utførte Winborg og Landström en eksplorativ faktoranalyse for å forsøke å definere kategorier av bootstrapping -metoder. Basert på en faktoranalyse som representerer 47 % av den totale variansen, etter varimax rotering, identifiserte de seks faktorer, med til sammen 20 variabler:

Faktor 1: "Owner financing methods"

Variabler som lader for denne faktoren baserer seg på eieren eller lederens muligheter for å skaffe ressurser fra seg selv og sine nærmeste:

- holde tilbake daglig leders lønn i perioder
- låner penger fra familie og venner
- benytter daglig leders private kredittkort for å betale bedriftens kostnader

- skaffer midler fra bedrifter som daglig leder/eier kontrollerer
- slektninger arbeider i bedriften for lønn under markedsnivå

Faktor 2: "Minimization of accounts receivable".

Variablene som lader på denne faktoren er basert på få mest mulig ut av de kunder og transaksjoner en har:

- rutiner for rask utfakturering
- benytter strafferente på forfalte faktura
- differensierer mellom ulike kunder med hensyn til betalingsbetingelser
- avslutter forretningsforhold med seine betalere

Faktor 3: "Joint utilization"

Denne faktoren lader for variabler som baserer seg på deling og lån fra andre bedrifter:

- låne produksjonsutstyr fra andre
- dele utstyr med andre bedrifter
- samordne innkjøp fra leverandør med andre bedrifter
- praktisere byttehandel med andre personer og bedrifter, i stedet for kjøp/salg av varer og tjenester til hverandre

Faktor 4: "Delaying payments"

Faktor fire inneholdt variabler som handlet om å utsette utbetalinger fra bedriften:

- lease utstyr i stedet for å kjøpe
- utsette betaling til leverandører
- utsette betaling av mva.

Faktor 5: "Minimization of capital invested in stock"

Variablene som ladet i faktor fem fokuserer på en minimering av kapitalbinding i lagerhold:

- rutiner for å holde lageret på et lavest mulig nivå
- forsøke å fremforhandle best mulig betingelser fra leverandør

Faktor 6: "Subsidy finance".

Variablene som ladet i faktor seks inkluderer metoder som baserer seg på innhenting av kapital fra virkemiddelapparatet

- midler fra "County Administr. Board"
- midler fra "Swedish National Board for Industrial & Technical Development"

For å verifisere Winborg og Landströms (1997) kategorisering av bootstrapping metoder, utførte Ebben og Johnson (2006) en prinsippal komponentanalyse med varimax rotasjon. De fant i motsetning til Winborg og Landström kun tre faktorer, men den ene ble senere delt i to. De benyttet derfor fire kategorier av metoder i sin studie:

"Customer-related" metoder innebærer metoder for forbedring av kontantstrøm, som eksempelvis be om forskuddsbetaling fra kunder, kreve strafferente på forfalte faktura og avslutte kundeforhold med seine betalere. "Delaying-payments" metoder innebærer metoder for forbedring av kontantstrømmen ved å utsette betalinger, skaffe betalingsvilkår fra leverandør og lease utstyr i stedet for å kjøpe. Kategorien "Owner-related financing" innebærer metoder som bruk av daglig leders kredittkort og lån fra familie og venner. Den siste kategorien var "Joint utilization", som innebærer metoder for deling av personell og utstyr med andre firma, samt samordning av innkjøp for å oppnå bedre betingelser.

Ebben og Johnson (2006) utformet hypoteser på hvordan bruken ville utvikle seg over tid for de ulike kategoriene metoder. De fant at bruk av "Customer-related" metoder økte over tid, samt at bruk av metoder innen "Owner-related financing" og "joint-utilization"

minket over tid. De fikk imidlertid ikke støtte for at bruk av ”Delaying-payments” metoder minket over tid.

Carter og Van Auken (2005) studerte et utvalg bestående av 84 småbedrifter i Iowa, USA. De forsøkte ikke å gjøre en ny gruppering av variablene slik som Ebben og Johnson (2006). De benyttet derimot samme inndeling i seks kategorier som Winborg og Landström (1997), og Spearman-korrelasjoner for å finne sammenhenger mellom de ulike variablene i sitt datamateriale. De tok ut en av kategoriene, variablene knyttet til subsidier, da dette ikke var overførbart fra Sverige til USA. De fant rimelig konsistens blant korrelasjoner innenfor de resterende fem kategoriene som var definert, og konkluderte med at de kunne gruppere responsen på sine 28 metoder innenfor disse. Unntakene var de tre variablene, ”tilby samme betalingsvilkår til alle kunder”, ”benytter factoringtjenester fra bank eller andre” og ”praktiserer byttehandel med andre personer og bedrifter, i stedet for kjøp/salg av varer og tjenester til hverandre” som ikke hadde signifikant sammenheng med noen av de andre variablene eller kategori. I tillegg fant de at variabelen ”leier inn personale for kortere perioder, i stedet for å ansette i faste stillinger” burde plasseres i kategorien ”minimizing investments” heller enn ”joint utilization” for deres datamateriale.

Carter og Van Auken (2005) fant også at bruk av bootstrapping metoder var viktigst for eiere som opplevde at bedriften deres var utsatt for risiko. De konkluderte med at dette ga fornuft, da risikoutsatte bedrifter trolig også er de bedriftene som har størst vansker med å skaffe ekstern kapital på tradisjonell vis. De fant også at mens risiko er den største motivasjonen for bruk av bootstrapping metoder, er ”private owner financing” metoder foretrukket av eiere som selv vurderer at de har lav kompetanse og kapasitet for å skaffe ekstern finansiering. Eiere som aktivt søker etter kapital foretrekker å benytte metoder innenfor kategorien ”minimizing accounts receivable”. Carter og Van Auken (2005) fant også at eiere som ser på sine bedrifter som mest risikofylte og mulighetssøkende, også er de eierne som eier de yngste bedriftene. Carter og Van Auken (2005) konkluderte derfor med at risikofaktoren var den eneste variabelen som påvirket eiernes valg av finansiell bootstrapping metoder.

Felles for disse studiene er konklusjonene om at finansiell bootstrapping bør inkluderes i finansteori, spesielt siden det er så mye brukt i småbedrifter. Finansiell bootstrapping er derfor et svært aktuelt forskningsområde innenfor akademisk forskning, og behovet for

ytterligere forskning er stort (Winborg og Landström, 1997; Winborg, 2000; Harrison et. al, 2004; Van Auken, 2005; Brush, 2006; Ebben og Johnsen, 2006; Carter og Van Auken, 2005).

I Norge har det etter vår kjennskap ikke vært utført lignende studier av dette omfanget, og denne studien er dermed den første av sitt slag. Vi har funnet det naturlig å utføre en deskriptiv studie innenfor dette feltet, og finner det fornuftig å starte med en kategorisering av bootstrappings-metoder for bedriftene i vårt utvalg. Vi formulerer dermed følgende forskningsspørsmål:

Fb: Hvilke kategorier av bootstrappings-metoder kan identifiseres blant småbedrifter i Møre og Romsdal?

Vi har forsøkt å se på tidligere funn knyttet til kategorier av bootstrapping-metoder i tidligere studier. Vi har utledet vår andre forskningsspørsmål, og vil i neste kapittel se på ulike kjennetegn hos bedrifter som benytter ulike metoder innen finansiell bootstrapping.

2.5.3 Kjennetegn hos bedrifter og finansiell bootstrapping

I dette kapitlet vil vi se på hvilke kjennetegn som har blitt knyttet til bedrifter som benytter ulike former for finansiell-bootstrapping. I lys av dette vil vi forsøke å tilføre noen nye element innenfor den norske konteksten, og ser spesielt på bruk av ulike metoder i lys av bedriftens resultatgrad, bedriftens alder, antall ansatte, kapitalbehov og bruk av langsiktig finansiering. Dette er områder som vi vurderer som spesielt relevante for denne studien, da disse er relativt grunnleggende kjennetegn for småbedrifter. Basert på dette vil vi utlede hypoteser som vi vil teste i kapittel 4.

Ut fra en klyngeanalyse definerte Winborg og Landström (1997) seks grupper av brukere av bootstrapping-metodene. Disse hadde ulike kjennetegn og fikk ulike navn alt ettersom hvilke metoder de benyttet seg av. Det er interessant å se om en slik gruppering også kan gjøres i Møre og Romsdal, og om kjennetegnene også stemmer for bedriftene i denne studien. Vi har imidlertid et ønske om å se nærmere på noen av de uavhengige variablene og deres sammenheng med ulike bootstrapping-metoder. Vi stiller på bakgrunn av dette følgende forskningsspørsmål:

Fc: Hvilke kjennetegn finnes hos småbedrifter som benytter ulike bootstrapping-metoder i Møre og Romsdal.

For å se på ulike kjennetegn hos gruppene som benytter småbedrifter, ønsker vi stille ulike hypoteser for de ulike gruppene som Winborg og Landström (1997) definerte. Vi vil videre presentere de fem gruppene som benyttet ulike metoder. Winborg og Landström definerte også en sjettede gruppe "non-bootstrappers", bedrifter som ikke benyttet bootstrapping-metoder. Denne gruppen velger vi å se bort fra i vår testing av hypoteser, da dette også har vært gjort hos andre (Carter og Van Auken, 2005).

"Delaying – bootstrappers"

I denne gruppen benytter bedriftene i hovedsak metoder som er definert som "Delaying Payments". I tillegg benyttes metoder i kategorien "minimizing stock". Mesteparten av bedriftene i denne gruppen er innenfor handel, hotell og restaurantbransjen. Bedriftene er relativt store, med en median på 9 ansatte, og det finnes ingen mønster om hvor bedriftene befinner seg i utviklingen. Bedriftene har lav resultatgrad, og oppgir at de har behov for ytterligere finansiering. Flertallet av bedriftene oppgir at de ikke har langsiktige banklån, og respondentene vurderer det som vanskelig å skaffe bankfinansiering i fremtiden.

Carter og Van Auken (2005) fant i sin studie at når risikoen var høyest, var det mest trolig at bedriftseierne benyttet metoder innen "delaying-payment". Produktutvikling er for eksempel en aktivitet forbundet med risiko. Kostnadene påløper gjerne før inntektene kommer, og resultatet kan bli magert, spesielt dersom produktene har en lang utviklingsfase før de kommer for salg. Høyere kostnader enn inntekter vil føre til en lav eller negativ resultatgrad. Dette vil også kunne føre til en anstrengt likviditet, da selskapet ikke får tilgang bedret sin likviditet gjennom overskuddsinnbetalinger fra driften. For å bøte på en stram likviditet blir det da naturlig å holde tilbake utbetalinger, blant annet for å vinne tid. Vi har en formening om at de som holder tilbake utbetalinger har en lav resultatgrad. Vi former derfor følgende hypotese:

***Hc1:** Det er en negativ sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien "Delaying Payments" og resultatgrad.*

I en etableringsfase i bedriften er gjerne markedssiden lite utviklet, og salgsinntekter og inntjening er begrenset. Usikkerheten og risikoen er høy, og mulighetene for lånefinansiering er liten (Sørheim, 2007). Mange nyetablerte bedrifter har også begrenset med tilgang til egenkapital. En kan praktisere en indirekte egenkapitalinvestering, blant annet ved at eieren nærmest jobber gratis i bedriften, og lønnen holdes tilbake. Flere av støtteordningene til nyetablerte selskap i Norge, blant annet etablererstipendordningen til Innovasjon Norge, har praksis med refusjon av kostnader basert på rapport fra regnskapsfører etter at kostnader er påløpt og utgiften betalt. Dette medfører blant annet at en må ha en driftsfinansiering eller en kassakredittavtale i påvente av refusjonen eller utbetalingen. På samme måte har bedriften gjerne kort betalingshistorikk hos leverandørene, og blir gjerne pålagt korte frister, og noen ganger også kontantoppgjør eller krav om forskuddsbetaling (Ebben og Johnson, 2006). Vi ser det som trolig at de som benytter metoder i kategorien "Delaying Payments" er relativt unge bedrifter. På bakgrunn av dette ser vi det som naturlig å utlede følgende hypotese:

Hc2: Det er en negativ sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien "Delaying Payments" og alder på bedriften.

Harrison, Mason og Girling (2004) konstaterte at det fantes en stor forskjell på større og mindre bedrifter om i hvilken grad de anså bruk av metoder innenfor "Delaying Payments" som viktige eller ikke for sin bedrift. Vi har derfor grunn til å tro at bruken av metoder i denne gruppen har en negativ sammenheng i forhold til antall ansatte. Vi har derfor utformet følgende hypotese:

Hc3: Det er en negativ sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien "Delaying Payments" og antall ansatte.

Bedrifter i vekst vil kanskje oppleve en utfordring i forhold til å håndtere likviditeten, og det er da ikke unaturlig at de vil forsøke å holde igjen utbetalinger, samtidig som eventuelt resultat fra driften vil investeres i veksten. Samtidig er det naturlig at bedrifter som har utfordringer knyttet til lav inntjening, ikke har fått produkt som genererer salgsinntekter eller andre utfordringer, også har et behov for tilførsel av mer kapital. Vi finner det derfor naturlig å utlede en hypotese om at det er en positiv sammenheng mellom bruken av "Delaying Payments" metoder og et behov for mer finansiering:

Hc4: *Det er en positiv sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien "Delaying Payments" og behov for ytterligere finansiering.*

Spesielt nyetablerte selskap kan få problemer med å skaffe langsiktig finansiering (Sørheim, 2007). Det er derfor grunn til å tro at bruk av "Delaying Payments" kan være et resultat av mangel på slik finansiering. Bedriften har kanskje behov for tilførsel av midler til produktutvikling, markedsarbeid eller annet, og må finansiere dette over drift dersom de ikke lykkes å skaffe langsiktig finansiering. Bankene og andre investorer ønsker gjerne å holde seg unna prosjekter som de ser på som risikofylte av en eller annen grunn, og dette kan være årsaken til at bedrifter benytter disse metodene for å bøte på at de ikke har langsiktig finansiering. Vi utleder på bakgrunn av dette følgende hypotese:

Hc5: *Det er en negativ sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien "Delaying Payments" og bruk av langsiktig finansiering.*

"Private owner financed"

Denne kategorien består av metoder som i stor grad knytter seg til finansiering fra bedriftens eier og dennes nære relasjoner, definert av Winborg og Landström (1997) som "owner financing". Bedriftene som benytter metodene i denne kategorien er gjerne nyetablerte bedrifter i rask vekst som gjerne har lav resultatgrad og som opplever et stort behov for mer finansiering. De mangler gjerne langsiktig finansiering fra bank, og opplever et stort problem med å skaffe langsiktig finansiering for fremtidig utvikling.

Når en bedrift etableres er gjerne entreprenøren selv og dens familie den viktigste kilde for finansiering. Dels kan det være at entreprenøren ønsker å sikre seg at hans produkt eller tjeneste er velutviklet og presentabelt før han går ut i markedet for å søke ekstern kapital. Mange velger derfor å selv ta kostnaden med for eksempel produktutvikling, og finansierer selv mye av bedriftens eksistens i ung alder. Dette er gjerne også basert på bruk av oppsparte midler (Reitan og Sørheim, 2001). Manglende salgsinntekter gir gjerne et magert økonomisk resultat, og på bakgrunn av dette utleder vi følgende hypotese:

Hc6: *Det er en negativ sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien "owner financing" og resultatgrad.*

Unge bedrifter i en vekstfase har gjerne problemer med å få finansiert utviklingen sin. De mangler gjerne en historikk hos banken, og har problemer med å dokumentere både betalingsevne og betalingsvilje (Reitan og Sørheim, 2001). Forskning har påvist at ekstern finansiering blir mer tilgjengelig for småbedriftene over tid (Ebben og Johnson, 2006). Det er dermed grunn til å tro at unge bedrifter benytter metoder innen "owner financing" i større grad enn eldre bedrifter. Vi former dermed følgende hypotese:

Hc7: Det er en negativ sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien "owner financing" og alder på bedriften.

Jo tidligere i livssyklusen en bedrift befinner seg, jo større hinder er manglende tilgang på kapital for videre utvikling og vekst (Reitan og Sørheim, 2001; Ebben og Johnson, 2006). Det er derfor trolig at bedrifter som ønsker å vokse kan oppleve mangel på ekstern kapital, og at eierne benytter finansiering fra egen lomme for å finansiere en vekst. Dette vil de fleste trolig bare kunne gjøre til en viss grad, og det er grunn til å tro at en slik bruk vil bli redusert med økning i antall ansatte, og slik størrelse på virksomheten. Vi former derfor en hypotese som sier at det er en sammenheng mellom antall ansatte og bruk av metoder i gruppen "owner financing":

Hc8: Det er en negativ sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien "owner financing" og antall ansatte.

Mange bedrifter i en oppstarts- og vekstfase opplever manglende tilgang på ekstern kapital som et hinder for videre vekst (Harrison et.al., 2004). Når ingen eksterne er interesserte i å investere i virksomheten, er det ofte entreprenøren selv, eller dennes familie som investerer. I en studie av Carter og Van Auken, ser en at de bedriftseierne som ser på seg selv som ikke kompetente eller å ha evne nok til å skaffe ekstern kapital, er de som i størst grad benytter metodene innen "owner financing". Vi definerer dermed følgende hypotese:

Hc9: Det er en positiv sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien "owner financing" og behov for ytterligere finansiering.

Terskelen eller transaksjonskostnaden kan oppleves som for høy til å involvere seg for eksempel med å utarbeide søknader om finansiering, både til bank og kanskje spesielt til virkemiddelapparatet som blant annet Innovasjon Norge. Det kan være at denne terskelen oppleves som så høy at en heller velger å møte finansieringsbehovet ved å skaffe kapital

fra egen lomme eller fra familie og venner. På den andre side er det trolig at kapitalbehovet likevel er tilstede, og at en ser behovet for ekstern finansiering.

Hc10: Det er en negativ sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien "owner financing" og bruk av langsiktig finansiering.

"Minimizing bootstrappers"

Denne gruppen benytter metoder for å minimere resurser som er bundet opp i bedriften til enhver tid. Gruppen kjennetegnes av bedrifter som ikke har behov for ytterligere langsiktig finansiering. I denne gruppen finner vi etablerte og modne bedrifter som allerede har langsiktig finansiering i bank. De anser seg selv som å ha store muligheter til å oppnå ekstern finansiering i fremtiden dersom det skulle være aktuelt. Bedriftene i denne gruppen benytter metoder fra kategoriene "minimization of accounts receivable" og "minimization of capital invested in stock".

Det kan være at jo høyere resultatgrad en bedrift har, jo mindre aktuelt er det å ha fokus på marginer og ytterligere forbedringer av rutiner og leverandører. Det kan være at økt vekst og økt salg kan være mer aktuelt for bedriftsledelsen enn blant annet stor innsats for å knipe marginer på leveranser inn til virksomheten. Dersom en bedrift lever på knivseggen, er det derimot grunn til å tro at optimalisering av kapitalflyten er noe av det en har fokus på. Vi formulerer derfor følgende hypotese:

Hc11: Det er en negativ sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien "Minimizing accounts receivable" og "minimization of capital invested in stock", og resultatgrad.

Når en bedrift er moden, er det kanskje allerede gjort det som er aktuelt å gjøre innenfor rutiner og forhandlinger med for eksempel leverandører. Dette kan også være at andre kvaliteter hos en leverandør blir mer avgjørende for en bedrift enn en lengre betalingsfrist, for eksempel kvalitet, lange relasjoner osv (Harrison et.al., 2004). Basert på dette utleder vi følgende hypotese:

Hc12: Det er en negativ sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien "Minimizing accounts receivable" og "minimization of capital invested in stock", og alder på bedriften.

Med et stort antall ansatte er det også gjerne behov for rutiner og prosedyrer både for håndtering av lager, ordrer, tilbud og faktura (Hoff, 2008). Det er derfor grunn til å tro at større en bedrift blir, jo mer må den vektlegge bruk av ulike rutiner og system for håndtering av kapitalflyten i bedriften. Vi definerer derfor følgende hypotese:

Hc13: *Det er en positiv sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien "Minimizing accounts receivable" og "minimization of capital invested in stock", og antall ansatte.*

Dersom en bedrift opplever et ytterligere behov for finansiering, er det kanskje aktuelt for en bedrift å først forsøke å fremforhandle bedre vilkår hos sine leverandører. Det er også grunn til å tro at spesielt større og modne virksomheter har nært tilknyttede underleverandører, som de kan fremforhandle spesielle betalingsvilkår hos, og på den måte få disse til å indirekte finansiere virksomheten, eksempelvis produktutvikling (Winborg, 2003). Vi former derfor følgende hypotese:

Hc14: *Det er en positiv sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien "Minimizing accounts receivable" og "minimization of capital invested in stock", og behov for ytterligere finansiering.*

I og med at lån gjerne er en kostbar form for finansiering, er det grunn til å tro at bedriftene gjerne vil søke andre måter å forbedre sitt kapitalbehov. Det kan eksempelvis være mer å hente på å forsøke å holde nede eget lånebehov ved å ha sterkere fokus på finansiering via leverandørene (Winborg, 2003). Bruk av slike metoder antas å ha en negativ sammenheng med bedriftens bruk av langsiktig finansiering.

Hc15: *Det er en negativ sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien "Minimizing accounts receivable" og "minimization of capital invested in stock", og bruk av langsiktig finansiering.*

”Relationship-oriented bootstrappers”

Bedriftene i denne gruppen benytter metodene som er kategorisert som ”joint utilization”. De bedriftene som benytter disse metodene kjennetegnes av å være sosialt orienterte, og relasjonsbasert når de har behov for kapital. Gruppen av bedrifter kjennetegnes av at de består av modne bedrifter med en relativ høy resultatgrad. Størstedelen av gruppen har allerede langsiktig bankfinansiering, og har ikke behov for ytterligere kapital.

Metodene i denne bedriften er blant annet basert på å dele eller låne ressurser fra andre bedrifter. Ofte kan bedrifter samordne seg for å oppnå bedre betingelser hos en leverandør, og på denne måten blant annet få styrket sin forhandlingsstyrke. Eksempler er blant annet deling av utstyr innen jordbruket (Winborg, 2003). Trolig vil et fokus på kostnadsdeling og samordning få større betydning til dårligere resultatgrad en bedrift har, og vi former følgende hypotese:

Hc16: Det er en negativ sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien " joint utilization " og resultatgrad.

Bedrifter som blant annet baserer seg på å dele utstyr med andre, samt å samordne innkjøp, har behov for et nettverk i sin bransje og kanskje også i næringslivet generelt. Dette taler for at jo eldre en bedrift er, desto større blir bedriftens tilgang til det nettverket som trengs for å i det hele tatt få muligheten til å delta i slike samarbeid (Ebben og Johnson, 2006). Bedriften er også avhengig av å ha en viss opparbeidet tillit, og dette taler også for at økt bruk samsvarer med økt alder på bedriften. Vi utleder dermed følgende hypotese:

Hc17: Det er en positiv sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien " joint utilization " og alder på bedriften.

Vandenberg (2003), (i Ebben og Johnson, 2006) fant at bruk av samordning av kjøp sammen med andre småbedrifter for å få bedre innkjøpsbetingelser var motsatt proporsjonalt med størrelsen på bedriften. Vi utleder på bakgrunn av det følgende hypotese:

Hc18: Det er en negativ sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien " joint utilization" og antall ansatte.

I følge Ebben og Johnson (2006) vil det i lys av ressursavhengighetsteori være trolig at bruken av "joint utilization" metodene vil bli redusert over tid, da metodene i tillegg til å være en kilde til finansiering er en del av tilgangen til et nettverk med andre bedrifter. Når behovet for ytterligere finansiering avtar, er det dermed grunn til å tro at bruken av disse metodene også avtar. Vi utleder dermed følgende hypotese:

Hc19: Det er en positiv sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien " joint utilization" og behov for ytterligere finansiering.

Det å skulle dele produksjonsutstyr, eller samordne innkjøp med andre kan også være tidkrevende for alle parter. Det er derfor trolig at når bedriften er i posisjon til å oppnå ekstern finansiering, så vil dette være ønskelig å bli mindre avhengige av andre bedrifter (Ebben og Johnson, 2006). Det er slik grunn til å tro at det vil være en negativ sammenheng mellom bruk av disse metodene, og bruk av langsiktig finansiering. Vi definerer følgende hypotese:

Hc20: *Det er en negativ sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien " joint utilization " og bruk av langsiktig finansiering.*

”Subsidy-oriented”

I denne gruppen finner vi bedrifter som baserer seg mye på subsidier fra virkemiddelapparatet og det offentlige systemet ellers. I denne gruppen finner vi raskt voksende bedrifter, med relativt lav resultatgrad og stort behov for ytterligere finansiering. Mange av bedriftene har allerede langsiktig bankfinansiering, og vurderer mulighetene til å få ytterligere bankfinansiering som gode.

I følge Winborg (2003) har bedrifter i denne kategorien gjerne høy vekst. Dette kan også føre til lav resultatgrad, da vekst gjerne er ressurskrevende (Sørheim, 2006). Basert på dette får vi hypotesen:

Hc21: *Det er en negativ sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien "subsidy finance" og resultatgrad.*

Bedriftene i denne gruppen er gjerne bedrifter med potensial for økning i antall ansatte (Winborg, 2003). Selv om en i Norge gjerne forbinder organisasjoner som Innovasjon Norge med etablerere, er den største delen av midler fordelt til prosjekt i eksisterende bedrifter (Innovasjon Norge, 2007). En stor andel midler blir også benyttet til ulike nettverksprosjekt og verdikjedesatsinger, og det er da gjerne modne og ressurssterke bedrifter som deltar i tillegg til enkelte mindre og yngre bedrifter. Det er derfor naturlig å utlede hypotesen om en positiv sammenheng mellom bruk av ”subsidy finance” metoder og bedriftens alder:

Hc22: *Det er en positiv sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien "subsidy finance" og alder på bedriften.*

Det er ikke bare Innovasjon Norge som har en sentral rolle i virkemiddelapparatet. Norges Forskningsråd har en budsjetttramme i 2008 på ca 5,5 milliarder kroner. En del av dette går til bedriftsprosjekter, og forskningsprosjekter der bedrifter er viktige bidragsytere (www.forskningsradet.no). Det er gjerne større bedrifter som tar del i flere av prosjektene og satsingene, og på bakgrunn av dette utleder vi dermed følgende hypotese:

Hc23: Det er en positiv sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien "subsidy finance" og antall ansatte.

Formålet med et offentlig virkemiddelapparat er å være risikoavlastere og tilby risikovillig kapital til bedrifter i en vekstfase, tilknyttet produktutvikling, eller i en internasjonaliseringsfase. Midler fra Innovasjon Norge skal mellom annet være utløsende for prosjektet, og det bør derfor være en positiv sammenheng mellom bruk av metoder innenfor "subsidy finance" og behov for ytterligere finansiering:

Hc24: Det er en positiv sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien "subsidy finance" og behov for ytterligere finansiering.

Virkemiddelapparatet skal være en risikoavlaster og en pådriver for nye prosjekter (www.innovasjon norge.no). Selv om det ytes en stor del lån gjennom for eksempel Innovasjon Norge, er det naturlig å anta at en bedrift mer aktivt vil søke finansiering gjennom virkemiddelapparatet dersom bedriften ikke har langsiktig finansiering. Vi utleder dermed følgende hypotese:

Hc25: Det er en negativ sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien "subsidy finance" og bruk av langsiktig finansiering.

Vi har i dette kapitlet forsøkt å gå gjennom de ulike gruppene av brukere av bootstrapping-metoder, og utledet hypoteser for vår studie basert på disse. Ved å fokusere på enkelte kjennetegn, håper vi å kunne finne frem til ny informasjon på dette området i en norsk kontekst. I det neste kapitlet vil vi foreta en oppsummering av kapitlet teoretiske perspektiver.

2.6 Oppsummering

Vi har i dette hovedkapittelet forsøkt å gi en teoretisk referanseramme for videre innsamling av data, analyse og drøfting av resultater. Basert på gjennomgangen i dette kapittelet, har vi formet tre forskningsspørsmål, og 25 hypoteser som er tilknyttet forskningsspørsmål Fc. I tabell 2.6.1 viser vi en oppsummering av forskningsspørsmålene og de tilhørende hypotesene, samt med forventet retning på hypotesen. I kapittel 3 vil vi gjøre en gjennomgang over metoden som benyttes for å behandle forskningsspørsmålene og hypotesene. I kapittel 4 vil vi gå videre med operasjonalisering av variabler, testing av hypoteser og beskrivelse av empiriske funn.

Tabell 2.6.1 Oversikt over forskningsspørsmål og hypoteser

Fa: Hvilke metoder for finansiell bootstrapping er mest og minst brukt blant bedriftene i Møre og Romsdal og hvordan er dette sammenlignet med forholdene fra den svenske studien?									
Fb: Hvilke kategorier av bootstrappings-metoder kan identifiseres blant småbedrifter i Møre og Romsdal?									
Fc: Hvilke kjennetegn finnes hos småbedrifter som benytter ulike bootstrapping-metoder i Møre og Romsdal.									
”Delaying – bootstrappers”		”Private owner financed”		”Minimizing bootstrappers”		”Relationship-oriented bootstrappers”		”Subsidy-oriented”	
Hc1: Resultatgrad	-	Hc6: Resultatgrad	-	Hc11: Resultatgrad	-	Hc16: Resultatgrad	-	Hc21: Resultatgrad	-
Hc2: Alder på bedriften	-	Hc7: Alder på bedriften	-	Hc12: Alder på bedriften	-	Hc17: Alder på bedriften	+	Hc22: Alder på bedriften	+
Hc3: Antall ansatte	-	Hc8: Antall ansatte	-	Hc13: Antall ansatte	+	Hc18: Antall ansatte	-	Hc23: Antall ansatte	+
Hc4: Behov for ytterligere finansiering.	+	Hc9: Behov for ytterligere finansiering.	+	Hc14: Behov for ytterligere finansiering.	+	Hc19: Behov for ytterligere finansiering.	+	Hc24: Behov for ytterligere finansiering.	+
Hc5: Bruk av langsiktig finansiering.	+	Hc10: Bruk av langsiktig finansiering.	-	Hc15: Bruk av langsiktig finansiering.	-	Hc20: Bruk av langsiktig finansiering.	-	Hc25: Bruk av langsiktig finansiering.	-

3.0 Metode

"Det finnes tre typer løgn: Løgn, forbannet løgn, og statistikk" (Mark Twain)

Som sitatet av Mark Twain sier over, så kan statistikk brukes og misbrukes for å forklare fenomener og sette elementer i en sammenheng. For å kunne gjennomføre en vitenskaplig studie, og for å sikre at andre kan vurdere og etterprøve de resultater en kommer frem til gjennom sitt arbeid, er det nødvendig å beskrive hvordan en har gått frem for å samle, strukturere og systematisere data for å belyse sin problemstilling.

Forskning kan defineres som en organisert, systematisk, databasert, kritisk, vitenskapelig undersøkelse av et spesifikt problem som trenger en løsning. (Sekaran, 1992). Vi vil først diskutere den vitenskapsfilosofiske plattformen som studien bygger på, deretter vil vi belyse valg av forskningsdesign og forskningsstrategi for studien. Her vil vi blant annet vise hvilke forutsetninger vi bygger studien på, og hvilke valg vi har tatt blant annet til populasjon, utvalg og variabler.

I det neste kapittelet vil vi forsøke å beskrive den vitenskapsfilosofiske plattformen som ligger til grunn, og studiens vitenskapsfilosofiske forankring.

3.1 Vitenskapsfilosofisk plattform

Dette kapittelet vil gi en kort innføring i vitenskapsfilosofiske momenter, og lede frem til vår vurdering av egen plattform for arbeidet med denne studien.

Vitenskapsteori er et fag som har vitenskap som sitt studieobjekt. Det er på en måte teorien om vitenskapen eller vitenskapen om vitenskapen og forskning om forskningen, jo mer vi vet, jo mer vet vi at vi ikke vet (Nyeng, 2007). Det er fagområdet der en drøfter spillereglene for å bedrive metodisk vitenskap; det vil si spillereglene for hvordan en skal gå fram for å samle kunnskap. Hva som er gyldig kunnskap i forskningsøyemed, er det derimot ulike meninger om. Forskere har gjerne ulikt kunnskapssyn, men det er også ulikheter med hensyn til hvordan en ser på mennesket, og hva vi er. Vi ser ulikt på kunnskap, ulikt på mennesket, og vi ser også gjerne ulikt på hva virkeligheten er, og ikke minst hvordan den kan studeres og forskes på (Johannessen og Olaisen, 2006).

Menneskene har trolig alltid studert verden rundt seg og forsøkt å forklare og å forstå sin fortid, samtid og fremtid. Historisk har en diskutert ulike tilnæringsmåter til dette, og en

delers gjerne grovt inn i to retninger, deduktiv og induktiv forskning. I deduktiv forskning, som vi også gjerne kaller "hypotetisk deduktiv" forskning, har en gjerne en teori som man benytter for å lage problemstillinger (hypoteser) og som man benytter ulike metoder for å samle data på, teste og analysere (Foosnes et.al., 2003). Denne retningen har en sterk arv fra naturvitenskapene, der en gjerne har fokus på det som kan måles, eller operasjonalisering av informasjon slik at denne kan grupperes og deles inn, og deretter måles. Hypoteser dannes på bakgrunn av teori, testes ut i empiri, og som en forsøker å få bekreftet eller falsifisert slik at en kan konkludere i en analyse (Nyeng, 2007).

Induktiv forskning er gjerne det motsatte av deduktiv forskning, en observasjon av noe, som en ønsker å undersøke nærmere, og baserer problemstillinger på bakgrunn av dette (Johannessen og Olaisen, 2006). Deduktiv forskning starter gjerne i teori som en forsøker å sjekke ut mot praksis, induktiv starter motsatt, med praksis som en forsøker å danne teori ut fra. Vår studie er en hypotetisk-deduktiv studie, da vi utleder hypoteser basert på teori. Vi samler inn kvantifiserbar data, og benytter statistiske metoder for å teste hypotesene. Gjennom testingen ønsker vi å få bekreftet eller avkreftet en hypotese, og vi forsøker gjennom dette å utvikle ny teori som videre kan bli gjenstand for ny testing og utledning av nye hypoteser.

Fra naturvitenskapene har en fått en retning som kalles positivisme. Dette er gjerne oppfatningen av at sikker kunnskap, er data som kan observeres og bevises (Nyeng, 2007). August Comte innførte begrepet på attenhundretallet, og positivismen har vært en solid forankret tradisjon innenfor vestlig forskning. Det legges vekt på objektive og kvantifiserbare undersøkelser, data og funn skal være klare og konsistente, og skal kunne etterprøves av enhver som følger samme metode. Forskeren skal være nøytral i forhold til det det forskes på. En har i senere tid fått en oppmykning innenfor den mer strenge kategoriske vitenskapsfilosofiske enten eller synet på forskning. Mange forskere opplever at de er i grenselandet mellom et induktivt eller deduktivt vitenskapssyn, men de fleste er i dag enige i at hvilket syn en har på virkeligheten, på hva som er kunnskap og hva som er vitenskap, også blir avgjørende for valg av tilnæringsmåte til forskningen, blant annet med valg av metoder og tolkning og analyse av resultater (Lindberg og Isaksen, 2007 i forelesning). Det er vårt syn at en forsker aldri kan bli totalt uavhengig av det han eller hun studerer, og at konteksten gjerne henger sammen med forskeren og dens tidligere erfaringer og konteksten for øvrig, men samtidig heller vi mer mot en

positivistisk side enn en rent fenomenologisk side. Denne studien er basert mye på et positivistisk grunnsyn, med hypotetisk deduktiv metode som vinkling på forskningen.

I dette kapitlet har vi forklart litt om vitenskapsfilosofi, og gitt en vurdering av denne studiens forankring i grunnsyn. I det neste kapitlet vil vi komme inn på valg av forskningsdesign og forskningsstrategi.

3.2 Forskningsdesign og forskningsstrategi

Forskningsdesign kan kalles å være en overordnet skisse som viser hvordan en forsker tenker å tilnærme seg en problemstilling. Forskningsdesign sier gjerne noe om datainnsamlingen, metodene, utvalg og analyse. Valg av forskningsdesign og -strategi avhenger i stor grad av hvor mye kunnskap og informasjon vi har om det temaet som vi ønsker å undersøke (Johannessen og Olaisen, 2006).

Denne studien er etter vår kjennskap den første i Norge som kartlegger småbedrifters bruk av metoder definert som ”finansiell bootstrapping” (Winborg og Landström, 1997). En studie ved Høgskolen i Telemark (Hovland, 2006) har så vidt tatt opp i seg element fra finansiell bootstrapping, og har kartlagt bruk av enkelte metoder i et mindre utvalg bedrifter i Buskerud, Telemark og Vestfold. En har i norsk sammenheng likevel begrenset med kunnskap på dette området, og vi ønsker derfor å i stor grad følge en svensk studie som har vært gjennomført i forbindelse med en doktoravhandling av Winborg (2000). Denne studien var den første svenske studien på dette området, og det er etter vår kjennskap ikke vært gjort flere lignende i Skandinavia siden dette. Det er gjennomført enkelte studier i USA, blant annet innen bedrifter i IT-sektoren, samt en i Storbritannia og Nord-Irland. Da det finnes lite kunnskap på området ”finansiell bootstrapping” i Norge, velger vi å gjennomføre en deskriptiv studie, og forklarer våre valg etter hvert som det er naturlig under de ulike underkapitlene videre.

Forskningsstrategien sier noe om de konkrete valg en må gjøre blant annet ved valg av hvordan en skal tolke og analysere innsamlet data. En forsker må også blant annet forholde seg til ulike begrensninger og rammer, som tidsbruk, budsjett, og andre gitte rammebetingelser (Ghauri og Grønhaug, 2002). Hensikten med studien er å se på bruk av finansiell bootstrapping blant småbedrifter i Møre og Romsdal, og mye av vårt arbeid er gitt av rammene som er lagt av den svenske studien (Winborg og Landström, 2001) som

vi ønsker å sammenligne med. Vi utleder hypoteser basert på funn i denne studien, og vil forklare valg knyttet til datainnsamling og analyse etter hvert i kapitlene videre.

Vår studie gjennomføres hovedsakelig på organisasjonsnivå, der vi ser på bedrifter og karakteristika ved disse. Analyseenheter i denne studien er aksjeselskap i Møre og Romsdal med over 1 registrert ansatt og mer enn 500 000 kr i omsetning i 2006. Vi vil gå dypere inn i dette i en senere del av metodekapittelet. I neste kapittel vil vi se mer på datainnsamlingen og prosessen rundt dette.

3.3 Datainnsamling

Dette kapittelet starter med en presentasjon av vår fremgangsmåte for å samle inn data. Vi presenterer arbeidet rundt forundersøkelse og testing, samt bruk av elektronisk spørreskjema.

For å kunne bidra med noe nytt, er det viktig å være orientert om det som eksisterer fra før (Troye og Grønhaug, 1986). For å hente inn data, må en også bestemme seg for populasjon/utvalg en skal fokusere på, og en må også definere og konkretisere hvilke variabler en vil velge å legge vekt på i sin forskning. For å samle data til å gjennomføre denne studien, fant vi det naturlig å gjennomføre en spørreundersøkelse. De ulike metodene for en slik undersøkelse som er tilgjengelig, er telefonintervju, personlige intervju, postale spørreskjema og web-baserte spørreundersøkelser (Johannessen, 2006). Vi valgte å gjennomføre en web-basert spørreundersøkelse med utsending av link via e-post. Dette medførte en rask registrering av innkomne responser, og en god følelse med den generelle responsen på undersøkelsen. Det medførte også en meget redusert arbeidsmengde ved videre registrering av data for behandling i statistikkprogrammet SPSS. Vi vil i dette kapittelet beskrive hvilke valg vi har gjort knyttet til datainnsamling, og hvilke rammer og begrensninger dette medfører for studien.

3.3.1 Forundersøkelse og testing

Basert på tidligere studier av finansiell bootstrapping (Winborg og Landström, 2001), var det naturlig å ta utgangspunkt i spørsmål fra slike gjennomføringer for å få mest mulig like forutsetninger for en studie i norsk kontekst. I tillegg var det naturlig å benytte

spørsmål fra andre studier, som allerede har vært utviklet og testet av andre. En del av våre spørsmål knyttet til bakgrunnsinformasjon for respondenten og bedriften, var basert på tidligere studier innen småbedrifter og entreprenørskap (Isaksen, 2006). Dette er også en fremgangsmåte som vi får støtte for i litteratur, blant annet hos Johannessen (2007). Vi forsøkte å bygge opp en logisk og gruppert struktur for spørreskjemaet, og startet med lett tilgjengelige spørsmål om respondentens kjønn, alder med mer. Deretter stilte vi ulike spørsmål om bedriften, blant annet alder, omsetning, antall ansatte og næringsgruppering. Vi hadde også spørsmål som gikk på hvordan bedriften ble startet, og om hvilken rolle respondenten hadde i etableringen av bedriften, om noen. Vi forsøkte å samle litt informasjon om respondentens utdanning og erfaring innen økonomi, samt grunnleggende informasjon om økonomistyringsarbeidet i bedriften. Vi bakte inn spørsmål knyttet til bruk av finansielle bootstrapping metoder, basert på Winborg og Landströms (2001) studie, og avsluttet med informasjon om bedriftens kapitalbehov og dagens situasjon både med bruk av kassakreditt og langsiktig finansiering. Da vi anså spørreskjemaet som relativt ferdig utviklet fra vår side, valgte vi å sende skjemaet ut til fire utvalgte bedrifter som vi har god kjennskap til fra før, og som vi visste vi ville få ærlige og konstruktive tilbakemeldinger fra. Vi fikk blant annet tilbakemeldinger på enkelte formuleringer som kunne misforståes, samt innspill på selve følgeteksten til undersøkelsen. Hovedtilbakemeldingene var likevel at spørreskjemaet var lett å forstå, og av passe lengde. Det tok anslagsvis 5 – 10 minutter å fylle ut skjemaet, og dette ble betegnet som akseptabelt. Etter et nytt forsøk med utsending til testbedriftene, ble skjemaet vurdert som tilstrekkelig utprøvd, og vi inngikk avtale med programleverandør om opplasting av e-postadresser og utsending.

3.3.2 Elektronisk spørreskjema

Det ble benyttet et opplegg for elektronisk datainnsamling, "EasyQuery", fra leverandøren BitMaker fra Bergen. I tillegg til en link med innebygd pinkode for individuell tilgang til spørreskjemaet, inneholdt selve e-posten en tekst med informasjon om undersøkelsen. Vi opplyste om at undersøkelsen ble utført i forbindelse med en masteroppgave ved Høgskolen i Bodø, frist for besvarelse, kontaktpersoner og litt om den faglige bakgrunnen vår.

Totalt fikk 2050 bedrifter invitasjon til deltakelse i undersøkelsen som var åpen fra 7. mai til 14. mai 2008. Vi sendte ut en puring om morgenen 13. mai. Da undersøkelsen ble avsluttet, hadde 431 bedrifter startet på undersøkelsen, og av disse hadde 317 fullført hele undersøkelsen. Valg av utsendingsmetode medførte at invitasjon med link til spørreundersøkelsen bare kunne sendes til bedrifter med e-post adresser. Det var ikke teknisk mulig å få en rapport fra programleverandøren om hvor mange av de utsendte e-postene som feilet, enten grunnet at mottakeren hadde skiftet e-post adresse eller var opphørt, eller var registrert med feil i e-post adressen. Dette gjorde det vanskelig å vurdere om mottakeren faktisk hadde mottatt henvendelsen, eller om henvendelsen ble ignorert. Det var imidlertid mulig å se hvilke respondenter som hadde fylt ut undersøkelsen, og i hvor stor grad den enkelte hadde ferdigstilt denne. Anonymiteten for respondenten var imidlertid sikret, da det ikke kunne identifiseres hva den enkelte hadde svart på det enkelte spørsmål, og vi trengte dermed ikke å ta hensyn til Datatilsynet for å samle inn og oppbevare denne informasjonen (Johannessen, 2007). Det var en positiv opplevelse å benytte et web-basert verktøy, også med tanke på etterarbeidet med datamaterialet. Da undersøkelsen ble stengt, fikk vi generert en SPSS-fil som direkte kunne tas i bruk for videre bearbeiding og analyse av det innsamlede datamaterialet.

Vi har i dette kapitlet forsøkt å redegjøre for prosessen før, under og etter datainnsamling, og vil i det neste kapitlet fokusere på studiens populasjon, utvalg og representativitet.

3.4 Populasjon, utvalg og representativitet

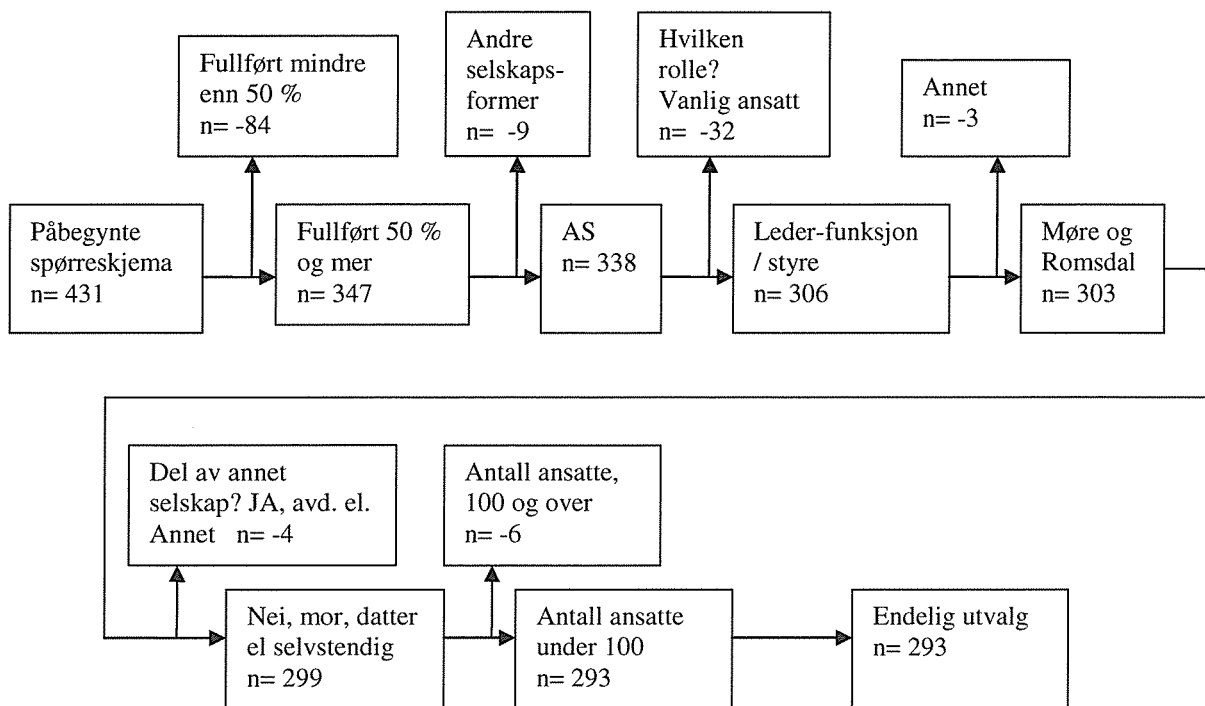
Dette kapitlet beskriver vi arbeidet med definering av populasjon og utvalg, og betraktninger rundt utvalgets representativitet.

I spørreundersøkelser er det svært viktig at utvalget vi benytter er representativt for populasjonen (Johannessen, 2007). Vår populasjon er bedrifter i Møre og Romsdal. Av 2050 utsendte e-poster med link til spørreskjema, fikk vi n=431 spørreskjema som var helt eller delvis utfylt. Dette gir en svarprosent på 21 %. Dersom vi kun tar med de som hadde fylt ut 50 % eller mer med n=347, er vi nede i en svarprosent på 16,9 %.

Svarprosenten på spørreskjema har de siste årene vært fallende, og vi må dermed gjøre grundige vurderinger om hvorvidt vi kan generalisere ut fra resultatene i denne studien

(Johannessen, 2007). Imidlertid har vi fått inn respons fra flere bedrifter enn vi trodde, og det relativt høye antallet responser teller likevel i favør av at datamaterialet er et godt utgangspunkt.

Bedrifter fra alle 36 kommuner i Møre og Romsdal ble invitert pr e-post til å delta i en web-basert spørreundersøkelse (appendiks A). Vi fikk tilgang til en bedriftsliste som var basert på uttrekk fra to ulike bedriftsdatabaser, Kompass Online og Fastinfo. Listene var vasket med to utvalgsriterier. Årlig omsetning måtte være over 500.000 kr, og være registrert med minimum 1 ansatt. Dette begrunnet vi i at vi ønsket å se på bedrifter med en viss drift, og at såkalte ”tomme” eller ”sovende” selskap ikke var så aktuelt for vår studie. Ved at det var registrert minimum 1 ansatt, og en viss omsetning, var etter vår vurdering med på å kvalitetssikre de bedriftene som vi sendte ut vår henvendelse til med tanke på aktiv drift. Det var også ved hjelp av firmaet Intelligent AS plukket ut nyetablerte firmaer fra en egen database og som ikke fremkom av ordinære bedriftsdatabaser. Etableringer av rene investerings- og eiendomsselskap, samt etablering av holdingsselskap tilknyttet eksisterende selskap, ble trekt ut. Dette med samme begrunnelse som over, ønsket om å studere bedrifter med en viss form for minimum av daglig drift. Bedriftslisten har også vært kvalitetssikret fra kommunene. I tillegg har vi forsøkt å ta ut alle bedrifter som ikke er AS, men som likevel har kommet med som supplement fra kommunenes gjennomgang. Bedrifter som var registrert som enkeltpersonforetak, DA, BA, ANS og ASA ble tatt ut av listen. Vi la også inn et kontrollspørsmål i undersøkelsen, der respondenten måtte velge korrekt selskapsform. Da fikk vi effektivt skilt ut de resterende bedriftene med annen selskapsform enn AS. Hele prosessen med filtrering av utvalget illustreres i figur 3.1 under.

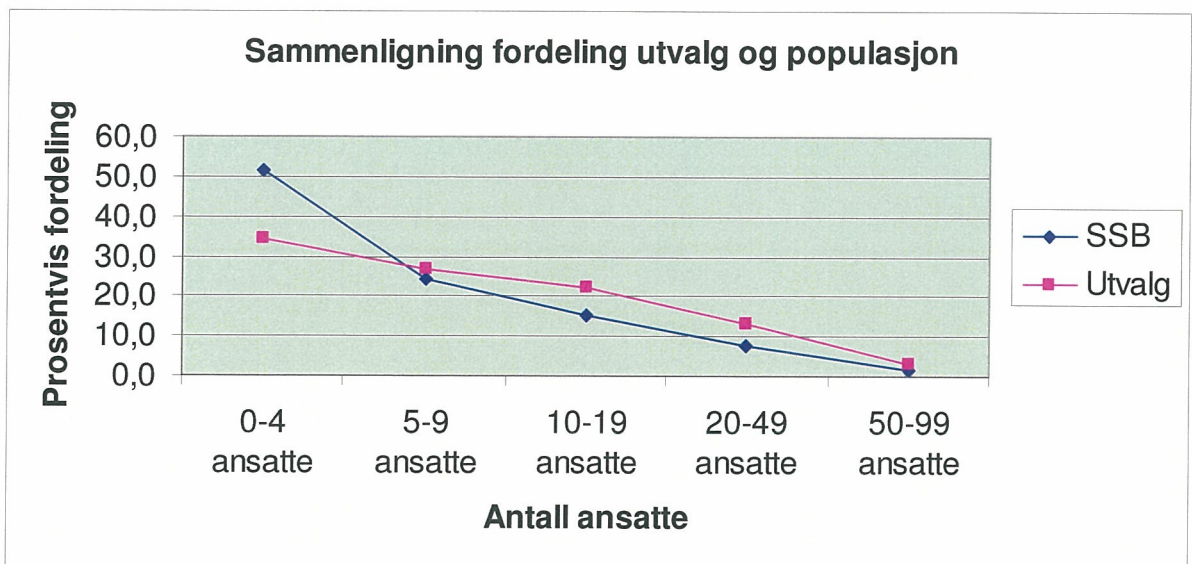
Figur 3.1: Flytskjema over utvelgelsesprosessen av respondenter

Da undersøkelsen ble avsluttet var det 431 respondenter som hadde startet utfylling av spørreskjemaet. Vi fant det naturlig å kun ta med de respondentene som hadde fullført 50 % og mer av spørreskjemaet. Deretter ville vi sikre at kun AS var med videre i utvalget, i og med at dette var et av utvalgskriteriene vi hadde satt i utgangspunktet. Videre fant vi det naturlig å kun inkludere respondenter som oppga å inneha en posisjon som daglig leder, styrefunksjon eller etablerer av bedriften, og ikke de som oppga å være en "vanlig ansatt". Vi vurderte det til å være en viss usikkerhet knyttet til hvor stor kunnskap og kjennskap personer i denne kategorien virkelig hadde til prosessene som vi ville undersøke. Vi ønsket å undersøke bedrifter i Møre og Romsdal, og tok derfor ut bedrifter som oppga at deres hovedkontor lå utenfor fylket. Videre ønsket vi å se på selvstendige selskaper, og tok dermed ut de som oppga å være avdelinger av annet selskap eller annet. Vi bestemte å inkludere bedrifter som oppga å være mor- eller datterselskap, da flere eiere gjerne organiserer sin virksomhet i en struktur med holdingselskap, eiendomsselskap og driftsselskap. Vi ville videre ta ut bedrifter med 100 ansatte eller

mer, da vi har avgrenset vår studie til å gjelde småbedrifter som definert i norsk lovgivning. Denne prosessen medførte at vi til slutt endte opp med et utvalg på 293 respondenter.

Det er ofte vanlig å gjennomføre en bortfallsanalyse for å forsøke å redusere usikkerhet knyttet til bortfall av observasjoner (Johannessen, 2007). Dataprogrammet som vi benyttet hadde derimot ikke mulighet for å gi rapport på hvor mange av de utsendte e-postene som faktisk ble levert, og hva som var årsak til at noen eventuelt ikke ble levert. Dette var en svakhet som vi oppdaget etter at undersøkelsen var sendt ut, og det var derfor ikke mulig å lage en tradisjonell bortfallsanalyse. Vi sendte ut 2050 e-poster, og da e-post adressene gjerne var adressert til en bestemt person, hadde vi ingen garanti for at personen ikke hadde sluttet eller hadde endret sin adresse. Det er også mulig at bedrifter har endret navn eller domener, og at e-postene ikke nådde frem på grunn av dette. Vi har også trolig møtt på utfordringer knyttet til ”gatekeepers” som en i markedsføringsteorien gjerne kaller de som mottar den første henvendelsen og ikke videreformidler informasjon og tilbud videre inn i en organisasjon. Dette da mange firma opererer med post@, firmapost@ og mail@ adresser, som gjerne mottas av annet kontorpersonale enn daglig leder. En mulighet for å unngå disse problemstillingene, ville ha vært å ringe rundt til hver enkelt bedrift for å få direkte e-postadresse til rett person, men dette ble vurdert til å være for tidkrevende og ikke hensiktsmessig for vårt formål. I tillegg anså vi det som for omfattende å samle inn nok informasjon om respondentene til å kunne gjøre en skikkelig bortfallsanalyse.

Vi har imidlertid skaffet informasjon om hvordan populasjonen fordeler seg på sentrale variable, basert på statistikk hentet fra Møre og Romsdal fylke, Innovasjon Norge og Statistisk sentralbyrå. Basert på dette har vi gjennomført en sammenligning med hvordan fordelingen av størrelse på bedrifter er i vårt utvalg, sammenlignet med den reelle fordelingen hentet fra Statistisk sentralbyrås statistikkbank. (Figur 3.2) Av denne oversikten ser vi at vårt utvalg ikke er så ulikt fordelingen på størrelsegrupper i forhold til den innrapporterte fordelingen hos SSB. Fra uttrekket fra SSB får vi en total på 4688 AS i Møre og Romsdal i 2007, med grupper av antall ansatte i kategorier som vist i figur 3.1. Vårt endelige utvalg består av 293 bedrifter, noe som tilsvarer 6,25 % av hele populasjonen.

Figur 3.2: Sammenligning fordeling utvalg og populasjon, antall ansatte.

Vi ser at vårt utvalg har en del lavere antall bedrifter i kategorien 1-4 ansatte, og en mulig årsak til dette er at vi mangler korrekt e-postadresser til de aller minste. En annen, og trolig, årsak kan være at vi har sortert ut at bedrifter i vårt utvalg må ha en minimum omsetning på 500 000 kr for 2006, og dette kan være med på å trekke ut en stor del av selskapene med få ansatte. Vi har også tatt ut ulike former for eiendomsselskap mm, der det ikke er registrert ansatte. Disse er derimot inkludert i tallene fra SSB, og er trolig med å gjøre gruppen med minst antall ansatte større. Tester vi har gjort viser at vårt utvalg trolig har en representativ fordeling på bedrifter av ulike størrelser når en ser på antall ansatte. I tillegg er fordelingen mellom bransjer i utvalget ganske lik for fordelingen av bransjer i populasjonen. (tabell 4.3.1 og Møre og Romsdal fylke, 2006)

Vi har i dette kapittelet forsøkt å legge til grunn våre valg ved definisjon av utvalg fra populasjonen bedrifter i Møre og Romsdal. I tillegg har vi gjort en betraktning rundt utvalgets representativitet. I det neste kapittelet vil vi se på definering og valg av variabler som det var naturlig å benytte i studien.

3.5 Variabler

Vi vil i dette kapittelet presentere de ulike typer av variabler vi benytter i studien, og hvordan vi har kommet frem til disse. De fleste variablene vi benytter har vært benyttet i andre studier tidligere, men vi har også definert og operasjonalisert andre fenomen som vi ønsker å studere.

Variablene som vi har valgt ut for vår undersøkelse, har vi blant annet funnet gjennom litteratursøk, intervju og fra andre relevante studier innen området økonomistyring og entreprenørskap.

Det er ofte komplekse forhold som skal studeres i en undersøkelse av denne typen. Det mange spørsmål og problemstillinger som kan undersøkes og inkluderes for å finne sammenhenger og mønster. For å kunne undersøke å finne slike mønstre er det nødvendig å definere og sette skillegrenser i informasjon og muligheter for informasjon. Ved å operasjonalisere spesielle egenskaper eller kjennetegn ved enhetene vi studerer, lager vi kategorier og alternativer, slik at vi kan måle eller klassifisere de ulike egenskapene eller kjennetegnene for de ulike enhetene vi studerer (Johannessen, 2007).

3.5.1 Operasjonalisering av variabler

Vi har blant annet operasjonalisert en rekke av kjennetegnene og egenskapene til de respondentene som har svart på undersøkelsen, og det samme for bedriftene de svarer med bakgrunn i (Johannessen, 2006). Variabler som vi har operasjonalisert i denne studien knyttet til respondentene er blant annet kjønn, alder, høyeste fullførte utdanning, rolle i bedriften, bakgrunn og erfaring fra økonomiarbeid og spørsmål om hvor ofte respondenten utfører økonomirelaterte oppgaver. Vi operasjonaliserte også ulike kjennetegn for bedriften som respondenten svarte på vegne av, blant annet selskapsform, selskapets aksjekapital, bedriftens organisatoriske forbindelse til andre bedrifter, antall årsverk, antall år siden etablering, kommunetilhørighet, næring, omsetning 2007 og økonomisk resultat 2007. Vi operasjonaliserte også ulike variabler tilknyttet hvem som hadde ansvaret for etablering av bedriften, og hvordan denne ble etablert.

Vi valgte ut variabler mye basert på tidligere arbeid både innenfor entreprenørskapsfeltet (Isaksen, 2006), men også mye basert på den svenske studien om "finansiell bootstrapping" (Winborg og Landström, 1997). I tillegg utviklet vi egne operasjonaliserte variabler knyttet til respondentens bakgrunn.

Variablene er mye hentet fra spørreskjemaet som ble benyttet i den svenske studien (Winborg og Landström, 1997). Vi har basert oss på en kartlegging av 32 bootstrapping metoder, der 21 er metriske, intervaller eller forholdstall, og 11 er ikke-metriske, ja-nei spørsmål (appendiks A). I tillegg definerte vi ulike egne variabler, der vi forsøkte å

operasjonalisere ulike kjennetegn ved økonomistyringsfunksjonene i bedriftene, blant annet knyttet til rutiner og bruk av styringsverktøy og indikatorer. Vi har ikke lagt vekt på å definere avhengige og uavhengige variabler, da vi i denne omgang er ute etter å finne sammenhenger, ikke påvirkninger.

Dette kapittelet har omhandlet definisjon, operasjonalisering og valg av variabler for bruk i undersøkelsen. I neste kapittel vil vi beskrive hvordan vi har gått frem for å behandle og bearbeide innsamlet data, og hvordan foredling av informasjonen har skjedd.

3.6 Behandling av data

Dette kapittelet vil beskrive hvordan vi har gått frem for å bearbeide innsamlet data, og hvilke metoder som er benyttet for å forsøke å trekke sammenhenger og funn ut fra datamengden. Vi vil også beskrive de statistiske metodene som er benyttet, og hvilke muligheter og begrensninger disse metodene har.

Vårt arbeid startet med en eksplorativ fase der vi forsøkte å orientere oss i eksisterende litteratur, teori og praksis innenfor fagområdet entreprenørskap og økonomistyring (Johannessen og Olaisen, 2006). I tillegg gjennomførte vi ustrukturerte intervju med nøkkelpersoner innen bank, virkemiddelapparatet og et par småbedriftseiere. Deretter forsøkte vi å konkretisere problemstillinger, og definere variabler. Vi utarbeidet en web-basert spørreundersøkelse, og samlet på denne måte primærdata. Deretter spisset hypoteser på bakgrunn av kjent teori, og testet for sammenhenger ved hjelp av hypotetisk-deduktiv metode. Vi falsifiserte oss frem til ulike resultater knyttet til et utvalg av variablene i undersøkelsen, og benyttet korrelasjonsanalyse for å finne sammenhenger mellom variabler (Johannessen, 2006).

Det neste kapittelet går nærmere inn på kategorisering av ulike bootstrapping-metoder, og hvilke metoder som benyttes for å gjøre dette.

3.6.1 Kategorisering av bootstrapping-metoder

Kapittelet her vil forsøke å gi et bilde av metodene som er benyttet for å kunne dele opp ulike bootstrapping-metoder i kategorier. Vi beskriver metode og valg som er gjort underveis.

Vi ønsker å skaffe mest mulig informasjon om et tema, for å bedre fange opp nyanser og mer utfyllende informasjon (Johannessen, 2006). På den andre siden kan det lett bli uoversiktlig med mange variabler, og vi får behov for å behandle innsamlet data på ulike måter for å forsøke å finne struktur og system. Vi har i stor grad basert oss på en tidligere utført studie om bruk av finansiell bootstrapping blant svenske bedrifter (Winborg og Landström, 1997), og det ble der blant annet benyttet en prinsippal komponentanalyse med Varimax rotering for å forsøke å gruppere metodene på samme måte som det ble gjort i den svenske studien. Faktoranalyse handler om å finne mønstre mellom ulike variabler, og vi kan redusere antall variabler til et mindre antall faktorer der flere variabler flere dimensjoner av det samme fenomenet eller begrepet (Johannessen, 2007).

Det er flere ulike forhold som bør være tilstede før en tar sikte på å gjøre en faktoranalyse. Både den svenske studien og denne studien reiser diskusjoner rundt vurderingen rundt flere av disse forholdene. Det er for det første ulik oppfatning om hvor mange enheter det bør være i et utvalg før en benytter faktoranalyse, vår studie har 293 enheter, sammenlignet med den svenske som har 262 enheter. I litteraturen varierer denne grensen med oppfatninger både om 150 og 300 enheter, gjerne knyttet til hvor høye faktorladninger sentrale variabler har (Johannessen, 2007).

Det bør være minst tre variabler for å gjennomføre en faktoranalyse, og variablene må være kontinuerlige med minimum fire variabler. Flere av våre variabler er dikotome, eller såkalte dummy-variabler, med kun to verdier, men dersom hensikten er eksplorerende og korrelasjonen mellom disse variablene er mellom 0,6 og 0,7 hevdes det at det er hensiktsmessig for å undersøke hvordan variabler grupperer seg (Kim og Mueller 1978 i Johannessen, 2006). Det er i tillegg til korrelasjoner vanlig å se på sammenhengene mellom variablene, og om disse eger seg for faktoranalyse (Johannessen, 2006). Dette begrepet er Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) som er et mål for tilstrekkelighet i utvalg (MSA – measure of sampling adequacy). I tillegg er det vanlig å forholde seg til Bartlett's sfæretest (test of sphericity) som må være signifikant på 0,05 nivå. Denne testen går ut fra en nullhypotese om at samtlige korrelasjoner i en populasjon er lik null, og dermed fullstendig uavhengige av hverandre. Vi må derfor forkaste denne nullhypotesen på 0,05 nivå for å kunne gå videre med en faktoranalyse.

Det er også et spørsmål knyttet til om fordelingen på variablene må være normalfordelt. I litteraturen støttes det at dersom hensikten med analysen er eksplorerende, kan

resultatene fra analysen være brukbare selv om en ikke har en normalfordelt fordeling på variablene (Tabachnick og Fidell 2007, i Johannessen, 2007).

En må også ha en lineær sammenheng mellom variablene, og dersom en ikke har det må en omkode variablene for å få en lineær sammenheng.

I vår studie var det naturlig å forsøke å etterprøve resultatene som Winborg og Landström hadde fått i den svenske studien for å se om vi kunne finne noen av de samme faktorladningene for variablene som de hadde. Derfor var det ut fra vårt syn korrekt å gjøre en rotert faktoranalyse på de samme variablene som ble brukt i den svenske studien, selv om det er uenighet om det er hensiktsmessig ut fra forutsetningene som drøftet over. Vi gjennomførte to faktoranalyser, en med alle variablene, og en der vi trekte ut de dikotome variablene. Resultatene ble i store trekk like, og dette styrker påstanden om at en også kan inkludere dikotome variabler i en eksplorerende faktoranalyse. En bør også vurdere hvorvidt variabler i samme faktor måler det samme fenomenet. En måleverdi på dette er Chronbachs Alpa. Vi har gått ut fra at CA bør være over 0,6.

Dette kapitlet har forsøkt å vise muligheter og begrensninger med bruk av eksplorerende faktoranalyse, og vi vil i det neste kapitlet forsøke å beskrive hvordan en kan sjekke variablene i disse faktorene for samvarians.

3.6.2 Korrelasjonsanalyse – Spearman

I dette kapitlet vil vi presentere en av metodene for å finne sammenhenger mellom ulike variabler. Vi benytter en ikke-parametrisk metode, da flere av variablene ikke er normalfordelte.

Verdiene til en variabel gir i utgangspunktet to typer informasjon. Kjennetegn og egenskaper som kan klassifiseres, eller gis som uttrykk for gradering eller mengde (Johannessen, 2007). Hvilket målenivå en variabel har, sier oss hvilke statistiske analyser som er hensiktsmessige å gjennomføre. Vi har flere typer målenivå blant variablene i vår studie, mellom annet ordinalnivå og nominalnivå. I tillegg har vi også dikotome variabler som kjønn på respondent, kategoriske variabler som kommunetilhørighet, samt kontinuerlige variabler som resultatgrad for bedriften i 2007. Spearman Rank Order Correlation (SROC) er en ikke-parametrisk metode, og kan benyttes for å identifisere

systematiske sammenhenger mellom ulike variabler, selv om de ikke er normalfordelt. Spearman-korrelasjon kan benyttes der en har variabler som har ordinalnivå og nominalnivå, og forutsetter ikke normalfordeling, kun ranger.

Korrelasjon identifiserer sammenhenger, ikke kausale forhold mellom to variabler. Vi har minste signifikansnivå for korrelasjoner på 0,05 nivå. Dersom vi forkaster nullhypotesen om at A og B ikke har en sammenheng, og vi gjør det på et 0,05 nivå, betyr det av vi godtar at det er 5 % sjanse for at dette er feil. Vi har også enkelte ulike korrelasjoner med 0,01 nivå. Dette er en sterkere bevisbyrde, da sjansen for at samvariasjonen er feil er 1 %. Statistisk signifikansnivå er sannsynligheten for å forkaste nullhypotesen når denne er sann (Foosnæs et.al, 2003). Signifikansnivået er målet på hvor sterk bevisbyrden er. Det er vanlig å definere to typer feil, type I og type II feil. I den ene forkaster vi nullhypotesen når denne i virkeligheten er riktig, og i den andre forkaster vi ikke nullhypotesen når alternativhypotesen er riktig.

Vi har i dette kapittelet forsøkt å forklare hvilke metode vi har benyttet for å finne sammenhenger mellom variabler, og vil i det neste kapittelet gjøre en evaluering av de valg vi har gjort underveis med datainnsamling og bearbeiding.

3.7 Evaluering av metoden

”Med statistikk kan man bevise alt - også det motsatte”. (James Callaghan)

Som Callaghan uttrykker i sitatet over er det gjerne visse usikkerheter knyttet til metoder for undersøkelser og statistiske funn. For at forskning skal være tillagt troverdighet og kvalitet, er det viktig at metodene som benyttes blir vurdert. Vi benytter oss gjerne av ulike faktorer for vurdering av dette i en undersøkelse, blant annet begrepsvaliditet, statistisk validitet og ekstern validitet. I tillegg vurderer vi reliabilitet. I en forskningsprosess bør avklaringer og problemstillinger knyttet til disse faktorene ideelt sett i følge Easterby-Smith mfl (2002) skje i en tidligfase i prosjektet, før hovedfasen med datainnsamling og videre arbeid. Vi har forsøkt å beskrive hvordan vi har gått frem for å gjøre forberedelser til studien, samlet inn og bearbeidet data og gi vår vurdering av metodene som er benyttet.

3.7.1 Begrepsvaliditet

Begrepsvaliditet knyttes til hvor godt begreper i undersøkelsen er operasjonalisert (Sekaran, 1992). På norsk kan en benytte ordet gyldighet for ordet validitet, og en ser på hvor godt undersøkelsen måler det den er ment å måle. Hvor god kjennskap en respondent har til emnet vil variere, og hvilke forutsetninger den enkelte har for å uttale seg og besvare spørsmål vil også variere. Respondentene vil i mange tilfeller mangle en felles plattform, og det kan vi trolig oppleve dersom ulike grupper mennesker i ulike posisjoner skal avgi svar om forhold knyttet til bedriftens utvikling, økonomiske status eller andre begrep. Det vil derfor kunne oppstå validitetsfeil ved at de som sitter på ulike plasser i "verdikjeden" har ulik oppfatning av virkeligheten. Vi har forsøkt å sikre oss ved å be respondenten oppgi sin rolle i virksomheten, og vi har tatt ut alle som har definert seg som "vanlig ansatt", det vil si en stilling der vi ikke vet hvilke innblikk respondenten har i bedriftens indre liv. Respondentene i vårt utvalg er dermed kun de som har en styrefunksjon, er daglig leder, etablerer og/eller eier av bedriften. På to av spørsmålene i undersøkelsen har vi bedt respondenten om å vurdere egen mulighet for ekstern finansiering. Dette er forbundet med en viss usikkerhet, da dette er noe som respondentene trolig har ulike forutsetninger for å vurdere. På den andre side har respondenter ulik bakgrunn og ulik vurderingsevne, og det er nettopp dette vi ønsker å studere og bakgrunnen for å spørre om deres egen vurdering.

For å klargjøre for respondenten hva vi spør om, har vi forsøkt å benytte "dagligdagse" benevnelser på teoretiske begrep, og har forsøkt å legge ordlyden i spørsmålene på et enkelt nivå. Vi testet deretter spørsmålene på ulike respondenter, og gjorde endringer der dette ble sett nødvendig. På bakgrunn av dette har vi forsøkt å styrke begrepsvaliditeten i undersøkelsen.

3.7.2 Statistisk validitet

Den statistiske validiteten sier noe om vi har godt nok statistisk grunnlag for å trekke de konklusjoner i undersøkelsen vi gjennomfører som vi gjør. Dette kan gjerne knytte seg for eksempel til svarprosent på spørreskjema og antall intervju som er gjennomført. Som en hovedregel kan en si jo flere jo bedre, for eksempel dersom en sender ut 100 spørreskjema og bare får svar på to, har man en dårligere statistisk validitet enn dersom en får 50 med svar i retur. I vår undersøkelse sendte vi ut spørreskjema til 2050 bedrifter i

Møre og Romsdal. Det ble gjennomført én parring. Svarprosenten ble 21 %, eller 16,5 % dersom en kun tar med de som fylte ut mer enn 50 % av spørsmålene i undersøkelsen.

3.7.3 Ekstern validitet

Undersøkelsen som vi har utført vil vi vurdere som representative for populasjonen småbedrifter i Møre og Romsdal. Det er mer usikkert om hvor gyldige vi kan si at resultatene i undersøkelsen er for andre fylker og andre land. Det er ikke sikkert at resultatene direkte kan overføres til andre fylker og andre land, selv om en finner likhetstrekk mellom denne studien og andre studier på samme området. Ekstern validitet kan bare kontrolleres ved at en gjennomfører ulike undersøkelser for de samme områdene, og der det er mulig å generalisere resultatene av en undersøkelse til andre populasjoner og andre kontekster enn dem undersøkelsen er utført i.

Undersøkelsen som vi har gjennomført vil kunne antas å være overførbare til andre fylker i Norge, men eksakt kan det ikke sies før en har gjennomført tilsvarende undersøkelser med småbedrifter for alle fylker i Norge. Undersøkelsen er i stor grad basert på en lignende undersøkelse i Sverige, og samsvar i funn med denne er med på å styrke begge undersøkelsenes eksterne validitet på enkelte av områdene. Begrepet intern validitet knytter seg gjerne til årsakssammenhenger. Det er en årsakssammenheng mellom variabel A og variabel B, dersom det er en valid statistisk sammenheng mellom A og B, dersom sammenhengen samtidig er teoretisk valid, og ekstern valid. Intern validitet har i seg element fra de tre andre formene for validitet. Den eneste muligheten en har for å sjekke intern validitet er å kontrollere at dersom A gjør slik at B inntreffer, er det da sikkert at det er A som gjør det, og ikke C eller D. Dette er forhold som vi ikke har tatt stilling til i denne studien, og som vil være aktuelt dersom en ved en longitudinell studie kan identifisere klare årsak-virkningsforhold.

3.8.5 Reliabilitet

Reliabilitet er knyttet til i hvor stor grad vi måler den virkelige situasjonen. Hvorvidt vi får en høy reliabilitet på undersøkelsen vår, avhenger hvor godt utvalget vi har gjort representerer hele populasjonen. I vår oppgave vil det være et sentralt spørsmål om vi traff nøkkelpersonene i bedriftene, og at vi kan trekke slutninger basert på undersøkelsen,

samt at disse er representative for alle bedriftene i populasjonen, og ikke bare det nøyaktige utvalget vi har sett på. De undersøkelsene vi har gjort knyttet til utvalg av bedrifter, samt siling av respondentenes roller er med på å styrke reliabiliteten til studien. Reliabiliteten er også knyttet til i hvor stor grad det er mulig å etterprøve resultatene i undersøkelsen, og hvor godt det lar seg gjøre å overføre resultatene av den aktuelle undersøkelsen til andre lignende utvalgsgrupper. Vi har forsøkt å legge til rette for at undersøkelsen skal være etterprøvbar, ved å forklare vår fremgangsmåte og hvordan vi har behandlet datamaterialet for å komme frem til resultatene som er presentert i studien. Vi har også en styrke når det gjelder eliminering av eventuelle overføringsfeil til SPSS, da de ulike dataene har blitt punchet inn av respondentene selve, og ikke av oss. Eventuelle feilopplysninger og tastefeil er derfor utenfor vår kontroll, da en ferdig datafil for bruk i SPSS ble generert av EasyQuery da den elektroniske undersøkelsen ble avsluttet.

3.9 Oppsummering

Dette kapittelet søker å vise hvordan vi har nærmet oss de ulike forskningsspørsmålene og de ulike hypotesene som er utledet fra teori. Den vitenskapsteoretiske plattformen må sies å være nærmere det positivistiske vitenskapssynet enn det fenomenologiske. Vi ser vår tilnærming til problemstillingen som en hypotetisk-deduktiv studie, der vi ut fra teori utleder hypoteser som vi tester på et utvalg småbedrifter fra Møre og Romsdal. Det endelige utvalget består av 293 AS som har under 100 ansatte, og som har over 500 000 kr i omsetning i 2006. Vi har en mening om at utvalget er representativt for småbedrifter i Møre og Romsdal, men er mer usikre på om at resultatene direkte kan overføres til andre fylker og land. Vi presenterer variablene som er benyttet i oppgaven, og beskriver hvilke statistiske metoder som er benyttet for å teste de ulike hypotesene. I det neste kapittelet vil vi presentere resultater og analyser av det datamaterialet vi har innhentet.

4.0 Resultater og analyse

I dette kapittelet vil vi beskrive våre funn i denne studien. Vi vil starte med en beskrivelse av funn knyttet til ressursstyring i småbedrifter. Deretter ser vi på sammensetningen av små, mellomstore og mikro-bedrifter i Møre og Romsdal. Videre ser vi på kjennetegn for bedrifter i Møre og Romsdal, før vi går over til å se på beskrivelser av respondentene i studien. Vi vil undersøke enkelte elementer tilknyttet økonomisk styring i bedriftene, før vi går over til temaet finansiell bootstrapping. Til slutt vil vi teste hypotesene fra kapittel 2, og gi en oversikt over resultatene.

4.1 Ressursstyring i småbedrifter

I småbedrifter er gjerne daglig leder involvert i den daglige driften. I dette kapittelet er det vår hensikt å forsøke å finne ut litt om hvordan ressursstyring i småbedrifter fungerer. Vi vil blant annet se på hvor mye tid som går med til ulike aktiviteter, og funksjoner knyttet til rutiner og økonomirelatert arbeid.

Tabell 4.1.1: Bruk av arbeidstid

Hvor mye av din arbeidstid bruker du anslagsvis på økonomirelaterte oppgaver i bedriften? (f.eks. kontakt med bank, lager budsjetter osv)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Mindre enn 5 %	98	33.4	33.9	33.9
	6 - 10 %	93	31.7	32.2	66.1
	11 - 20 %	54	18.4	18.7	84.8
	21 - 40 %	24	8.2	8.3	93.1
	Mer enn 40 %	20	6.8	6.9	100.0
	Total	289	98.6	100.0	
Missing	0	4	1.4		
Total		293	100.0		

I tabell 4.1.1 ser vi at 1 av 3 respondenter benytter mindre enn 5 % av arbeidstiden på økonomirelaterte oppgaver i bedriften. Vi ser også at 84,8 % av respondentene i utvalget benytter omtrent en arbeidsdag i uken på økonomirelaterte oppgaver i bedriften.

Det kan være av interesse å se litt på hvordan oppgaver direkte tilknyttet de økonomiske forholdene i bedriften blir utført. Vår undersøkelse viser at nær 80 % av respondentene utfører slike oppgaver minst hver uke. Over 40 % oppgir at de utfører slike oppgaver hver dag (tabell 4.1.2). I 32,5 % av bedriftene er det kun daglig leder som er involvert i økonomirelaterte oppgaver i bedriften. Hele 60,4 % av bedriftene har 2-3 personer involvert i slike oppgaver (tabell 4.1.3).

Vi spurte også respondentene om hvor viktig de anså bruken av regnskapet som et verktøy for styring av økonomien i virksomheten. Hele 40,3 % anså bruk av regnskapet som svært viktig i sin daglige styring av økonomien (tabell 4.1.4). Det var også interessant å se hvor ofte regnskapsinformasjon ble utarbeidet i bedriftene, og vi gjorde også en sammenligning for å se om vi fant en samvariasjon mellom hvor ofte regnskapsinformasjonen ble utarbeidet, og hvor viktig respondenten anså denne informasjonen å være. I tabell 4.1.5 under ser vi en signifikant korrelasjon mellom de to variablene, og vi kan anta at en økning i en av variablene vil føre til en økning i den andre. Vi har også gjennomført en korrelasjon for å se om vi finner en samvariasjon mellom hyppighet av utarbeidelse av regnskapsinformasjon og om de administrative rutinene er IT-baserte. Vi fant at de to variablene var positivt korrelerte på 0,05 signifikansnivå, og vi ser at det da er en samvariasjon mellom variablene der den ene variabelen vil øke dersom den andre øker (tabell 4.1.6).

Tabell 4.1.5: Sammenheng mellom hyppighet og viktighet av regnskapsinformasjon

Correlations				
			Angi hvor viktig regnskapet for din bedrift er for deg i din daglige styring av økonomien i virksomheten.	Hvor ofte mottar du eller utarbeider du oppdatert regnskapsstatus for din bedrift?
Spearman's rho	Angi hvor viktig regnskapet for din bedrift er for deg i din daglige styring av økonomien i virksomheten.	Correlation Coefficient	1.000	.232**
		Sig. (2-tailed)	.	.000
		N	288	288
	Hvor ofte mottar du eller utarbeider du oppdatert regnskapsstatus for din bedrift?	Correlation Coefficient	.232**	1.000
		Sig. (2-tailed)	.000	.
		N	288	288

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Vi ønsket også å se nærmere på ulike faktorer for daglig leder. Vi benyttet krysstabeller for å finne frekvensene for de ulike alternativene som de som var daglig leder hadde krysset for, da vi hadde et ønske om å se på daglig leders økonomiske bakgrunn fra skole og erfaring. Respondentene hadde anledning til å krysse for alle som passet. 21,9 % av de daglige lederne som ikke har noen form for skole eller kurs i økonomi (tabell 4.1.7). Samtidig var det 22,7 % som sa at de hadde økonomi som hovedstudium. Med de samme forutsetningene så vi på daglig leders erfaring innen økonomi (tabell 4.1.8), og ser at ingen var helt uten erfaring fra økonomi, og hele 26,9 % av de daglige lederne hadde tidligere erfaring som daglig leder i et annet selskap.

Blant de 242 som hadde krysset for at de var daglig leder i bedriften, var 24,8 % etablerer av bedriften (tabell 4.1.9). 38,8 % sa at de hadde etablert denne bedriften sammen med en eller flere partnere. 36,4 % sa at de ikke hadde ansvar for etablering av denne bedriften. Det er interessant å se at i over 60 % av tilfellene, så er daglig leder også delaktig i etableringen av bedriften.

I dette kapittelet har vi sett på enkelte forhold og forutsetninger i bedriftenes ressursstyring, blant annet knyttet til tid de benytter på økonomirelaterte oppgaver og daglig leders økonomifaglige bakgrunn. I det neste kapittelet vil vi se nærmere på bedriftene vi har i utvalget, blant annet i lys av EUs SMB-definisjon.

4.2 Små, mellomstore og mikro-bedrifter i Møre og Romsdal

Vi vil i dette kapittelet se nærmere på hvordan bedriftene i Møre og Romsdal defineres i forhold til EU-regelverkets inndeling i bedriftsstørrelser.

Et søk på en segmenteringsdatabase på internett, www.proff.no viser at en i Møre og Romsdal har under 20 bedrifter, AS eller ASA, som har mer enn 250 ansatte. I tillegg er det nok flere som faller utenfor SMB-definisjonen grunnet konflikt med kravene om salgsinntekt eller total balansesum, eller om krav til uavhengighet til andre bedrifter og institusjoner, og som da gjør at også disse blir vurdert til å være store bedrifter i hht definisjonen. Uavhengighetskravet er i utgangspunktet ikke oppfylt dersom et partnerselskap, som ikke selv er SMB, eier 25 prosent eller mer av selskapskapitalen (ESAs retningslinjer). Flere bedrifter har en deleier som klassifiseres som ”stor” i hht retningslinjene, og blir da selv regnet som ”stor” selv om de tilfredsstillter de andre

kravene. Likevel vil den største delen av bedrifter i Møre og Romsdal trolig kunne klassifiseres som SMB i forhold til både den norske lovgivningen og ESAs retningslinjer for statsstøtte.

Et søk på antall AS i Møre og Romsdal med under 50 ansatte og under 10 mill euro i salgsinntekter (ca 80 millioner NOK) gir oss over 8 000 treff. I følge SSB er det registret 15 495 foretak i fylket pr 1.1.2007. Drøyt halvparten er AS og vel 6 000 er enkeltpersonforetak. Et søk på antall bedrifter som er over kravene til antall ansatte og krav til salgsinntekter, gir oss vel 100 treff. En del av bedriftene vil trolig likevel ikke kunne klassifiseres som småbedrifter i hht ESAs retningslinjer, da de trolig har en total balansesum som er for høy. Det er en noe komplisert prosess å skulle vurdere hver enkelt bedrifts fullstendige status ihht kravet til kategoriene, og det anses ikke som hensiktsmessig for denne studien. Det er likevel en interessant refleksjon at så nær som samtlige bedrifter i Møre og Romsdal er innenfor ESAs definisjon om småbedrifter, dersom en ser bort fra krav til total balansesum og krav vdr uavhengighet.

Øvelsen i dette kapittelet er mest for å poengtere at når det snakkes om SMB i Møre og Romsdal, så vil en grovt sett snakke om det store flertallet av bedriftene i regionen. I det neste kapitlet vil vi gå mer detaljert inn i utvalget av bedrifter i denne studien, og undersøke hvordan dette utvalget ser ut med tanke på ulike kjennetegn.

4.3 Kjennetegn for bedriftene i denne studien

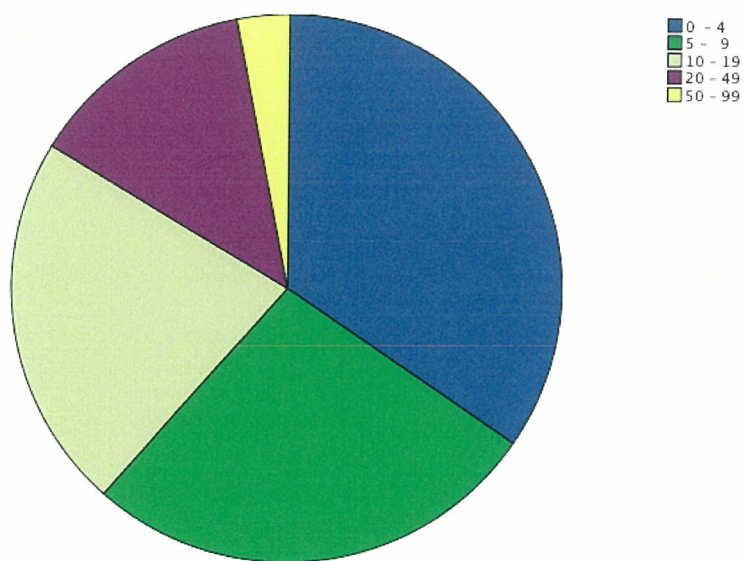
Vi har gjennomført en undersøkelse blant 293 småbedrifter i Møre og Romsdal. Vi vil i dette kapittelet forsøke å beskrive noen av de funnene vi har som kan gi oss en formening av sammensetningen av bedriftene i utvalget. Figurer og tabeller som ikke vises i teksten her, finnes i appendiks.

Av de 293 bedriftene vi til slutt definerte som vårt utvalg, hadde store deler naturlig nok sitt hovedkontor i de tre største byene i fylket: Ålesund, Molde og Kristiansund. Det som er påfallende, er at det er mindre bedrifter i Ålesund som har respondert enn bedrifter fra de to andre byene, selv om Ålesund har flere registrerte bedrifter (figur 4.3.1). Dette er en skeivfordeling i forhold til andre undersøkelser i Møre og Romsdal (Herse, 2008). Vi ser samtidig at vi stort sett har fått bedrifter fra hele fylket i utvalget, og må si oss fornøyd med dette. Fordelingen på næring har en fordeling som ikke er ukjent for Møre og

Romsdal (tabell 4.3.1). Bygg og anlegg, annen industriproduksjon, tjenestetilbydere inn til andre bedrifter samt varehandel er de dominerende bransjene i vårt utvalg, og er også blant de dominerende i Møre og Romsdal (Møre og Romsdal fylke, 2006).

Av de 293 bedriftene i utvalget er det 79,5 % som oppgir at de ikke er morselskap eller datterselskap i konsern (tabell 4.3.2). Det samtidig flere som er datterselskap i konsern enn morselskap, med henholdsvis 13,7 % og 6,8 %. Vi ser fra figur 4.3.2 at størstedelen av bedrifter i vårt utvalg er eldre enn 10 år, samtidig er det en relativt jevn fordeling i de andre alderskategoriene. Av de 293 bedriftene er det 74,4 % som er startet fra grunnen av (tabell 4.3.3). Respondentene oppgir i undersøkelsen at de alene eller sammen med andre i 64,2 % av tilfellene enten er ansvarlig for etableringen alene, eller sammen med andre (tabell 4.3.4). Fra figur 4.3.3 under ser vi at en stor del av bedriftene i utvalget har 0 til 4 ansatte, og hele 61,4 % av bedriftene har under 10 ansatte (tabell 4.3.5).

Hvor mange årsverk er det i bedriften i dag? (Årsverk, ikke antall ansatte)

Figur 4.3.3: Oversikt over antall ansatte i bedriftene

Det var interessant å se på hvilken fase i utviklingen bedriftene i utvalget representerte. Vi delte inn i fire kategorier, og respondentene måtte krysse for hvilket stadium av utvikling de anså bedriften for å være i. Alternativene var som følger:

- 1) Bedriften er fremdeles i en utviklingsfase. Produktene og/eller tjenestene har kommet ut til et begrenset marked og omsetningen er beskjeden
- 2) Bedriften og dens produkter/tjenester tiltrekker seg stadig flere kunder, og omsetningen vokser vesentlig.
- 3) Bedriften har nådd de kundene som kan tenkes har interesse i den og dens produkter/tjenester, og omsetningen har stabilisert seg.
- 4) Etter flere år i drift, mister bedriften kunder og omsetning reduseres raskt.

Størstedelen av respondentene vurderte at bedriften deres var i kategori 2), noe som kan karakteriseres som en vekstfase. 55,8 % oppga denne kategorien, mens 26,7 % anså bedriften som å være moden (tabell 4.3.6). De krysset da for alternativ 3). 16,8 % vurderte bedriften til å være i kategori 1), noe som vi vil karakterisere som en etableringsfase. Det er interessant å se at kun to respondenter, anså at bedriften var i en nedgangsfase.

Tabell 4.3.7: Oversikt over bedriftene og deres omsetning

Hva var bedriftens omsetning i 2007?				
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
0 - 1,9 millioner kroner	53	18.1	18.1	18.1
2 - 4,9 millioner kroner	58	19.8	19.8	37.9
5 - 9,9 millioner kroner	54	18.4	18.4	56.3
10 - 19,9 millioner kroner	48	16.4	16.4	72.7
20 - 29,9 millioner kroner	23	7.8	7.8	80.5
30 - 49,9 millioner kroner	24	8.2	8.2	88.7
50 - 79,9 millioner kroner	19	6.5	6.5	95.2
80 - 99,9 millioner kroner	6	2.0	2.0	97.3
over 100 millioner kroner	8	2.7	2.7	100.0
Total	293	100.0	100.0	

En svært stor del av bedriftene i utvalget har en omsetning på under 20 millioner kroner. Vi ser av tabell 4.3.7 over at hele 72,2 % har fra 0 til 19,9 millioner kroner i omsetning i

2007. Bedriftenes økonomiske resultat presenteres i figur 4.3.4. Av denne ser vi at de tre største grupperingene av økonomisk resultat i bedriftene i 2007 har enten negativt resultat eller under 10 % av omsetningen.

I dette kapitlet har vi sett på en rekke kjennetegn hos bedriftene i utvalget. I neste kapittel vil vi se nærmere på respondentene i undersøkelsen, og hvilke bakgrunn og utdanningsnivå disse har.

4.3.1 Respondentene

Av de 293 respondentene i det endelige utvalget, oppga 13,7 % at de var kvinner, og 86,3 % at de var menn (tabell 4.3.8) Ingen av respondentene var under 20 år, og bare en oppga å være over 70 år (tabell 4.3.9). De to største aldersgruppene blant respondentene, var 40-49 med 36,5 % og 50-59 på en god andreplass med 32,1 %. Hele 30,4 % av respondentene oppga at de hadde 3 års høgere utdanning som utdanningsnivå, og 19,1 % oppga at de hadde videregående skole, teoretisk som sin høyeste fullførte utdanning (tabell 4.3.10 under). Interessant nok var det også til sammen 17,4 % som hadde 5 års høgere utdanning eller mer, fra høgskole eller universitet. Dersom en ser på sammensetningen for kjønn, ser vi at alle kvinnene som deltok i undersøkelsen hadde fullført utdanning utover grunnskolen. Dette i motsetning til mennene, der 13 % oppga å ikke ha fullført utdanning utover grunnskole. 27,5 % av kvinnene oppga å ha fullført treårig teoretisk videregående skole mot 17,8 % av mennene.

Respondentens økonomifaglige bakgrunn og deres erfaring er også av interesse. I denne undersøkelsen hadde respondentene muligheten for å krysse av for alle aktuelle alternativ som passet som beskrivelse for deres bakgrunn og erfaring. 24,2 % sa at økonomi hadde vært deres hovedstudium (tabell 4.3.11). 20,5 % krysset av for at de ikke hadde noe skole eller kurs innen økonomi. Hele 27 % krysset av for at de hadde tidligere erfaring som daglig leder i en annen bedrift, og ingen sa at de ikke hadde noe som helst erfaring med økonomi (tabell 4.3.12).

Hva er din høyeste fullførte utdanning? * Angi kjønn: Crosstabulation

			Angi kjønn:		
			Kvinne	Mann	Total
Hva er din høyeste fullførte utdanning?	Grunnskole	Count	0	33	33
		% within Angi kjønn:	.0%	13.0%	11.3%
	Videregående skole 3 år, teoretisk	Count	11	45	56
		% within Angi kjønn:	27.5%	17.8%	19.1%
	Videregående skole, med fagbrev	Count	5	33	38
		% within Angi kjønn:	12.5%	13.0%	13.0%
	Høgskole/Universitet 1 år	Count	7	19	26
		% within Angi kjønn:	17.5%	7.5%	8.9%
	Høgskole/Universitet 3 år	Count	10	79	89
	% within Angi kjønn:	25.0%	31.2%	30.4%	
Høgskole/Universitet 5 år	Count	4	28	32	
	% within Angi kjønn:	10.0%	11.1%	10.9%	
Høgskole/Universitet mer enn 5 år	Count	3	16	19	
	% within Angi kjønn:	7.5%	6.3%	6.5%	
Total	Count	40	253	293	
	% within Angi kjønn:	100.0%	100.0%	100.0%	

Tabell 4.3.10: Oversikt over utdanningsnivå blant respondentene.

Blant kvinnene har 17,5 % fullført ett år på høgskole og universitet, mot 7,5 % av mennene. Det er en større del av mennene som har treårig høgskole eller universitet sammenlignet med kvinnene, henholdsvis 31,2 % mot 25 %. Vi ser også at en prosentvis noe større del av mennene har fullført fem år på universitet eller høgskole, med 11,1 % mot 10 % av kvinnene. Imidlertid er det en noe større andel av kvinnene som har tatt høyere utdanning utover fem år, 7,5 % mot 6,3 % av mennene.

I dette kapittelet har vi sett litt på respondentenes kjønn og utdanningsnivå. I det neste kapittelet vil vi forsøke å finne ut hvordan det arbeides med økonomirelaterte oppgaver i bedriften.

4.3.2 Arbeid med økonomirelaterte oppgaver i bedriftene

Vi ønsker i dette kapittelet å se nærmere på hvordan økonomirelaterte oppgaver blir utført i bedriftene, og hvilke tradisjonelle styringsverktøy og indikatorer som benyttes i det løpende økonomiarbeidet.

I en liten bedrift med få ansatte er det naturlig at det er relativt få personer som er involvert i de økonomirelaterte oppgavene i bedriften også. Vi ønsket gjøre en

kartlegging over hvilken rolle de ulike respondentene hadde i bedriften, deres økonomifaglige bakgrunn, samt å se på hvorvidt det fantes sammenhenger mellom en bedrifts størrelse, alder og tallet på involverte i økonomirelaterte oppgaver i bedriften. Tabeller som det vises til er gjengitt i appendiks dersom de ikke trekkes frem her.

I filtreringen av datamaterialet, tok vi ut alle respondenter som oppga å kun være ”vanlig ansatt” i bedriften, og har dermed et utvalg der alle har en eller flere av funksjonene etablerer av bedriften, daglig leder, hovedeier, medeier, styreleder og styremedlem. Vi gjennomførte en korrelasjonsanalyse som vist i tabell 4.3.13 i appendiks, og ser at det er signifikante korrelasjoner mellom ulike roller på 0,01 nivå. Vi ser at dersom en respondent er etablerer av virksomheten, er det en positiv statistisk sammenheng for at respondenten også er hovedeier i virksomheten. Vi ser også at dersom respondenten er etablerer, er det også en positiv sammenheng med om respondenten er styreleder i virksomheten. Observasjonene her kan støtte at respondentene i vårt utvalg gjerne har flere roller.

Vi ser at det er en negativ sammenheng mellom respondenter som har oppgitt at de er hovedeiere av virksomheten, sammenlignet med om de har oppgitt å være medeiere i bedriften. Dette virker fornuftig og viser at dersom en er hovedeier, oppgir respondenten ikke at en også er medeier og omvendt. Vi ser også at det ikke er en statistisk signifikant sammenheng mellom rollen daglig leder og øvrige roller. Dette er en interessant observasjon, og gir innspill til videre forskning vedrørende roller i småbedrifter.

Basert på at det i vårt utvalg er flere som har oppgitt at de har flere roller, er interessant å se etter sammenhenger mellom bedriftens størrelse og antall personer. I små bedrifter med få ansatte, er det en naturlig antakelse at det er en sammenheng med at det også er få personer å involverer i håndtering av de økonomirelaterte oppgavene i bedriften.

Vi har definert begge variablene som kontinuerlige, og har gjennomført en korrelasjonsanalyse basert på Spearman- korrelasjon. Vi ser av tabell 4.3.14 at det finnes en statistisk signifikant sammenheng på 0,01 nivå mellom variablene ”Hvor mange årsverk er det i bedriften i dag” og ”Hvor mange personer inkludert daglig leder er involvert i økonomirelaterte oppgaver i bedriften?” på 0,370**. Dette viser at det er sannsynlig at det er en positiv sammenheng mellom antall årsverk i bedriften, og hvor mange personer som er involvert i de økonomirelaterte oppgavene i bedriften.

Tabell 4.3.14: Korrelasjonsmatrise knyttet til bedriftens størrelse og antall personer involvert i økonomirelaterte oppgaver i bedriften

			Hvor mange årsverk er det i bedriften i dag?	Hvor mange personer inkludert daglig leder er involvert i økonomirelaterte oppgaver i bedriften?
Spearman's rho	Hvor mange årsverk er det i bedriften i dag?	Correlation Coefficient	1.000	.370**
		Sig. (2-tailed)	.	.000
		N	293	289
	Hvor mange personer inkludert daglig leder er involvert i økonomirelaterte oppgaver i bedriften?	Correlation Coefficient	.370**	1.000
		Sig. (2-tailed)	.000	.
		N	289	289

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Videre har vi undersøkt for sammenheng mellom bedriftens alder og hvor mange personer som er involvert i økonomirelaterte oppgaver i bedriften. Nystartede bedrifter har gjerne en gründer som ikke ønsker å involvere andre mennesker i beslutningsprosessene (Jenssen, 2006). I en eldre bedrift har en gjerne gjennomgått en organisasjonsutvikling, og det er naturlig å anta at flere personer har blitt involvert i beslutninger tilknyttet økonomi.

Vi ser av tabell 4.3.15 i appendiks. at det finnes en statistisk signifikant sammenheng på 0,01 nivå mellom variablene "Antall år siden etablering" og "Hvor mange personer inkludert daglig leder er involvert i økonomirelaterte oppgaver i bedriften?" på 0,169**. Dette viser at det er sannsynlig at det er en positiv sammenheng mellom antall årsverk i bedriften, og hvor mange personer som er involvert i de økonomirelaterte oppgavene i bedriften. Vi har definert begge variablene som kontinuerlige, og har derfor gjennomført en korrelasjonsanalyse basert på Spearman- korrelasjon.

Det var også av interesse å se hvilke hjelpemidler respondentene benyttet i sitt økonomiarbeid. De fikk muligheten til å krysse av for alle styringsverktøy og indikatorer de benyttet i sitt arbeid. Fra tabell 4.3.16 under, ser vi at driftsbudsjett er det mest brukte verktøyet hos respondentene i dette utvalget. Hele 74,1 % har krysset av for at de bruker dette. Det er relativt få som ikke benytter noen av de indikatorene eller styringsverktøyene vi har listet opp, men da vår opplisting ikke er uttømmende, kan vi ikke konkludere med at 7,8 % ikke benytter noen form for slike hjelpemidler. Ulike

former for kalkyler er det mest benyttede hjelpemiddelet. Over 60 % sier at de benytter kalkyler i sitt økonomiske arbeid. Bygg- og Anlegg, samt industri var noen av de største bransjene i vårt utvalg, og der er det gjerne vanlig å basere mye på sitt salgsarbeid ut fra kalkyler på produkt og prosjekt.

Tabell 4.3.16: Bruk av indikatorer og styringsverktøy. Multiple avkryssing.

N= 293	Frekvens	Prosent
Likviditetsbudsjett	125	42,7 %
Finansieringsbudsjett	80	27,3 %
Driftsbudsjett	217	74,1 %
Nøkkeltall	116	39,6 %
Kalkyler	177	60,4 %
Ingen av de nevnt over	23	7,8 %
Best kontroll ved å følge med på driftskontoen	56	19,1 %

Vi ville også se på hvem som gjorde arbeidet med regnskapsføringen i bedriftene og forsøke å få frem litt informasjon om dette. 55,4 % sa at de benyttet ekstern regnskapsfører for å gjøre denne jobben (tabell 4.3.17). 31,5 % hadde en eller flere ansatte i bedriften som hadde ansvaret for dette. Vi ser at 10,7 % av regnskapene føres av enten daglig leder selv, eller person i nær familie med daglig leder.

Vi har i dette kapitlet sett nærmere på hvordan økonomirelaterte oppgaver utføres og fordeles, og på enkelte forutsetninger som ligger til grunn for ressursstyringen i bedriftene. I det neste kapitlet vil vi se nærmere på bedriftenes bruk av finansielle bootstrapping-metoder, og hvilke funn vi får ved testing av ulike hypoteser.

4.4 Finansiell bootstrapping

I dette kapittelet vil vi forsøke å gi en deskriptiv tilnærming på temaet finansiell bootstrapping. Vi starter med en rask gjennomgang av stikkprøver i norsk akademisk litteratur, og fortsetter med enkelte funn om bruk av bootstrapping som strategisk verktøy.

4.4.1 Finansiell bootstrapping i norsk akademisk litteratur

Søk i BibSys med ordet ”bootstrapping” ga et magert resultat. Foruten studien til Winborg (2000), var de andre treffene relatert til andre vitenskaper som for eksempel innen IT og lingvistikk. Søk i internasjonale tidsskriftsdatabaser har heller ikke resultert i treff vedrørende studier av finansiell bootstrapping i norsk kontekst. Der nærmeste vi har kommet er en studie utført av Hovland (2006) i samarbeid med studenter ved Høgskolen i Telemark. De undersøkte bruk av enkelte metoder gjennom intervju av et utvalg entreprenører i Buskerud, Telemark og Vestfold.

Vi har gjort en gjennomgang av et utvalg litteratur som blir brukt som pensum i bachelor, siviløkonom, og på masternivå innen økonomiutdanning i Norge. Vi har gått gjennom enkelte av av kurstilbudene blant høgskoler i Norge, og kort oppsummert viser dette at det er stort sammenfall i valg av pensumlitteratur ved institusjonene som er undersøkt. De lærebøkene vi har gått gjennom har ikke hatt direkte referanser til finansiell bootstrapping, men det er behov for en dypere gjennomgang før en uttaler seg for bastant med hensyn til dette. Det er ikke gjort en grundig og metodisk gjennomgang av denne litteraturen for å se om bootstrapping metoder blir omhandlet, om enn under en annen benevnelse. De stikkprøvene vi har tatt blant den norske litteraturen brukt i undervisning, har ikke omhandlet bootstrapping verken under økonomistyring eller som fenomen. Det vil absolutt være viktig at en slik gjennomgang blir gjort på en strukturert og grundig måte, slik at en ikke konkluderer på et altfor tynt grunnlag.

4.4.2 Finansiell bootstrapping som strategisk verktøy

I dette kapitlet vil vi se på hvordan finansiell bootstrapping kan være verktøy i tilknytning til bedriftens strategi innenfor bedriftsøkonomiske områder. Bedriftenes egen oppfatning om hvor attraktive de er blant annet med tanke på å kunne hente inn ekstern kapital til sin virksomhet gir en interessant innfallsport til temaet finansiell bootstrapping. I spørreundersøkelsen ba vi om respondentenes vurdering av egen bedrifts økonomiske situasjon, og behov for ytterligere kapital. Vi ba dem også gjøre en vurdering av hvordan de anså mulighetene til å tiltrekke seg nye medeiere eller langsiktig finansiering fra bank.

58,9 % av bedriftene hadde allerede langsiktig finansiering i bank. 23,9 % av respondentene meldte ifra om at bedriften hadde et ytterligere kapitalbehov (tabell 4.4.1). Dette er en del lavere enn respondentene i den svenske studien (Winborg og Landström, 1997), med en respons på 34 %. Respondentene for bedriftene i Møre og Romsdal meldte at investeringer i bygninger og maskiner var den største årsaken til kapitalbehovet, med investeringer i produktutvikling på en andreplass (tabell 4.4.2). Av de bedriftene som har et kapitalbehov, er investering i kompetanseheving den minst valgte årsaken. 64,5 % av bedriftene hadde en avtale om kassakreditt fra bank (tabell 4.4.3) Kun 20,9 % av bedriftene sa at de benyttet denne kreditten i stor grad i øyeblikket (tabell 4.4.4). 40,7 % sa at de ikke benyttet den i det hele tatt.

Vi gjorde også en kartlegging av bedriftenes egen vurdering om hvor attraktive de var for tilgang til ekstern finansiering. Nesten halvparten av bedriftene vurderte det som om at de hadde store muligheter til å få langsiktig finansiering fra bank. Nær 40 % mente de hadde meget store sjanser til langsiktig finansiering fra bank (figur 4.4.1). Bedriftenes vurderinger av egne muligheter til å oppnå langsiktig finansiering fra ny ekstern medeier er noe mer beskjedne. Drøyt 15 % mener de har ingen mulighet til å oppnå slik finansiering, mens ca 10 % oppgir mulighetene til å være meget beskjedne (figur 4.4.2). Drøyt 30 % oppgir mulighetene til å være store, men kun 15 % mener de har meget store muligheter til ekstern finansiering fra ny ekstern medeier. Vi sammenlignet også bedriftenes egen vurdering av mulighet for ny ekstern medeier med økonomisk resultat, og fant en signifikant positiv samvariasjon både med hensyn til ny medeier og langsiktig finansiering fra bank (tabell 4.4.5). Dette kan tyde på at når resultatgraden øker, øker også egen vurdering av finansieringsmuligheter, eller kanskje omvendt. Vi har ikke

bestemt avhengig og uavhengig variabel for dette, og vi kan dermed ikke konkludere på basis av korrelasjonen.

Vi undersøkte også for samvariasjon mellom variablene tilknyttet vurdering av finansieringsmuligheter og bedriftens alder (tabell 4.4.5). Vi ser at vi får en positiv korrelasjon for variabelen antall år siden etablering, og vurdering av langsiktig finansiering fra bank. Vi får derimot ingen samvariasjon mellom variabelen år siden etablering og vurdering av mulighet for ny ekstern medeier. Vi ser videre at vi får positive korrelasjoner for variabelen langsiktig finansiering fra bank sammenlignet med variablene ”årsverk i bedriften”, ”omsetning”, og ”mulighet for finansiering fra ny ekstern medeier”. Vi ser at vi også får positiv samvariasjon mellom vurdering av muligheter til ny ekstern medeier og variablene ”omsetning” og ”årsverk i bedriften”.

Vi ser at vi har en negativ samvariasjon for variablene ”har bedriften langsiktig banklån/pantelån” og ”hvor mange årsverk”, samt for ”antall årsverk”. Dette viser at dersom en av variablene enten lån eller årsverk øker, så synker den andre. Det samme for lån og antall årsverk. Vi har ikke bestemt avhengig eller uavhengig variabel, og kan derfor ikke konkludere på retningen på påvirkning. Vi ser også at vi har en negativ samvariasjon for lån og antall år siden etablering. Vi ser også at variabelen for bedriftens omsetning korrelerer positivt med variabelen antall år siden etablering. Vi finner derimot ingen samvariasjon mellom år siden etablering og bedriftens resultat.

I dette kapittelet har vi sett at det finnes korrelasjoner mellom bedriftens alder, antall årsverk, nivå på omsetning og en rekke andre variabler. Vi har sett at bedriftens vurderinger av muligheter for lån har sammenhenger med flere andre variabler. Forskjeller i alder, omsetning, resultat og antall årsverk har sammenheng med hvordan respondenten vurderer mulighetene for ekstern finansiering. I det neste kapittelet vil vi se på finansiell bootstrapping som metoder for å finne alternative finansieringskilder enn ny ekstern medeier og bank.

4.5 Finansiell bootstrapping i Møre og Romsdal

I dette kapittelet vil vi forsøke å gå dypere inn i bruk av finansielle bootstrapping-metoder blant bedriftene i utvalget fra Møre og Romsdal. Vi vil se på hvilke metoder som blir minst og mest brukt blant bedriftene, og sammenligne dette med den svenske

undersøkelsen (Winborg og Landström, 1997). Deretter vil vi forsøke å definere metodene inn i kategorier, og til slutt se på kjennetegn for grupper av bedrifter som benytter bootstrapping-metoder.

4.5.1 Bruk av finansiell bootstrapping i Møre og Romsdal

I dette kapittelet vil vi se nærmere på hvilke metoder innen finansiell bootstrapping definert av Winborg og Landström (1997) som blir mest og minst brukt av bedriftene i utvalget i Møre og Romsdal. Vi har definert et forsøkksspørsmål som vi forsøker å besvare, og basert på dette vil vi gi en fremstilling av resultatene basert på funn i datamaterialet.

Vi har definert et forskningsmål basert på teori om bruk av bootstrapping metoder i Sverige. Vi har derfor undersøkt følgende forskningsspørsmål:

F1: Hvilke metoder for finansiell bootstrapping er mest og minst brukt blant bedriftene i Møre og Romsdal?

Basert på den svenske studien har vi laget en oversikt over funn fra vår studie av bedrifter i Møre og Romsdal, med hensyn til hvilke metoder som er mest og minst brukt. Denne rangeringen har vi også sammenlignet med funnene fra den svenske studien (Winborg og Landström, 1997). Hele oversikten over bruk av bootstrapping metoder i Møre og Romsdal vises i appendiks x. Respondenter som har krysset for andre alternativer enn ”aldri” er tatt med som brukere av metoden både i denne studien og i den norske. Prosentvis bruk skal dermed være sammenlignbare. Det er imidlertid et viktig poeng å ta med seg at det er omtrent ti års mellomrom mellom de to undersøkelsene, og flere ting har skjedd siden den gang. Blant annet er det skjedd en generell økning i tilbydere og bruk av factoring- og leasingtjenester. Vi ser blant annet at i 1997 var det et totalt netto factoringutlån i Norge på 1 369,6 millioner kroner, mens i 2007 var dette tallet oppe i hele 8 417,2 millioner kroner. Factoringutlåne er rapportert netto, dvs. med fradrag for gjeld til factoringklienter relatert til factoringforholdet. (Kilde www.finfo.no). På samme måte er det for leasing innrapportert totale nytegninger for investeringer i 2007 på 36 662,2 millioner kroner blant medlemmene i Finansieringsselskapenes Forening mot 12 194,2 millioner i 1997. Det er derfor mulig at dersom en sammenlignet de samme

utvalgene i dag, ville en ha fått et helt annet resultat. Sammenligningene som gjøres under må derfor sees på med den underliggende forutsetningen.

For resultatene i den norske studien, finner vi at følgende bootstrapping metoder er mest benyttet:

- (i) Forsøker å fremforhandle best mulig betalingsbetingelser fra leverandør (92 %)
- (ii) Har bedriften rutiner for rask utfakturering til kunde? (90 %)
- (iii) Kjøper brukt utstyr i stedet for nytt (75 %)
- (iv) Leier inn personale for kortere perioder (74 %)
- (v) Leaser utstyr og driftsmidler i stedet for å kjøpe (71 %)
- (vi) Samordner innkjøp med andre bedrifter (57 %)

Vi ser av dette at tre av metodene er blant de mest brukte både i den svenske og den norske studien. 78 % av de svenske bedriftene i større eller mindre grad kjøper brukt utstyr i stedet for nytt, og det samme gjør 75 % av de norske bedriftene. Det som i tillegg er interessant, er at det ser ut til at en høyere andel norske bedrifter oppgir å bruke bootstrappingsmetoder enn svenske bedrifter. Hele 92 % av de norske bedriftene forsøker i større eller mindre grad å fremforhandle best mulig betalingsbetingelser fra leverandøren, mot 74 % av svenskene. Vi ser at enkelte andre metoder også er mye brukt blant norske bedrifter, da hele 90 % av de norske bedriftene har rutiner for rask utfakturering til kundene, mens bare 44 % av de svenske bedriftene oppgir å ha det. Metoden med å "holde tilbake lønn til daglig leder" er brukt av 45 % av de svenske bedriftene, og ligger på en tredjeplass over de mest brukte i Sverige. I Norge ser vi at denne metoden bare er brukt av 30 % av bedriftene, og ligger på en attendeplass i oversikten. På samme måte ser vi at 44 % av de svenske bedriftene oppgir at de i større eller mindre grad utsetter betaling av fakturaer til etter forfall, og er den fjerde mest brukte metoden. Selv om 42 % av de norske bedriftene oppgir det samme, er denne metoden rangert på en 12 plass i bruk blant norske bedrifter.

Vår kartlegging viser at for bedriftene i Møre og Romsdal, så er følgende bootstrapping metoder minst benyttet:

- (i) Låner penger fra slektninger og/eller venner (5 %)
- (ii) Arbeider noen av dine slektninger og/eller venner i bedriften til lønn under markedsnivå? (6 %)
- (iii) Drives bedriften helt og holdent fra hjemmet, (f.eks. fra kjelleren)? (7 %)
- (iv) Har fått finansiering fra Møre og Romsdal fylke (7 %)
- (v) Deler bedriften produksjonsutstyr med andre bedrifter?(8 %)
- (vi) Deler bedriften ansatte med andre bedrifter? (13 %)

Det er ikke alle variablene som kan sammenlignes direkte, da virkemiddelapparatet og strukturen for øvrig er noe ulik fra Sverige til Norge. Dette gjelder blant annet noen av de variablene som viser til metoder som er lite brukt. Vi ser at i den svenske undersøkelsen er det ingen av bedriftene som har fått midler fra den svenske stiftelsen ”Innovationscentrum”, og midler fra ”Swedish National Board for Industrial and Technical Development samt fra ”Swedish County Labour Board” er blant de minst brukte i Sverige. I denne studien ser vi at finansiering fra Møre og Romsdal fylke er blant de minst benyttede. Dette er trolig i tråd med forutsetningene, da mesteparten av direkte bedriftsrettet støtte i Møre og Romsdal blir kanalisert gjennom Innovasjon Norge. Vi ser også at det verken i Sverige eller i Møre og Romsdal er spesielt vanlig å dele produksjonsutstyr og eller ansatte med andre bedrifter. Det som er spesielt er variabelen ”Låne penger fra slekt og/eller venner”. Denne bootstrapping-metoden er den desidert minst brukte blant de norske bedriftene, mens den brukes av 24 % av de svenske bedriftene, og er midt på treet i rangeringen over bruk. Det som må tas hensyn til er konteksten for studiene, og tidshorisonten. I Møre og Romsdal har det nå vært gode tider i næringslivet en periode, og det har vært stor konkurranse mellom bankene. Samtidig ser vi at en tidligere har undersøkt bruken av denne metoden i en intervjubasert undersøkelse blant et utvalg entreprenører (Hovland, 2006) og også de fant at denne metoden var minst brukt av deres respondenter.

Vi har i dette kapitlet gitt en oversikt over hvilke metoder som ble mest og minst brukt blant bedriftene i vårt utvalg, og i neste kapittel vil vi se nærmere på om vi kan dele inn bootstrapping-metodene i kategorier på samme måte som hos Winborg og Landström (1997).

4.5.2 Finansiell bootstrapping – kategorier og grupper i Møre og Romsdal

I dette kapittelet beskriver vi hvordan vi gikk frem for å forsøke å definere ulike kategorier av bootstrapping-metoder etter samme fremgangsmåte som Winborg og Landström (1997).

Vi ønsket å se om vi med hjelp av en rotert faktoranalyse kunne definere ulike grupper av variabler. Som det i metodekapittelet er redegjort for, er det delte oppfatninger i litteraturen om hvorvidt en kan gjennomføre faktoranalyser med variabler som ikke er normalfordelte eller som er dummyvariabler. ”*Factoranalysis must be ratio- or interval-scaled.*” (Ghauri et al., 1995:128). Flere mener derimot at dersom hensikten er å se hvilke som grupperer seg, så kan faktoranalyse benyttes i eksplorerende hensikt. (Johannessen, 2007). Våre variabler er normalfordelte i varierende grad, men ett av våre forskningsspørsmål er å forsøke å se om kan identifisere lignende faktorer som i studien til Winborg og Landström (1997), og vi velger derfor å gjennomføre en faktoranalyse. Vi benytter dataanalyseverktøyet SPSS, versjon 16.

Fb: Hvilke kategorier av bootstrappings-metoder kan identifiseres blant småbedrifter i Møre og Romsdal?

Vi besluttet å gjennomføre en rotert faktoranalyse med 34 variabler. (tabell 4.5.1 under) Først undersøkte vi om hvorvidt disse variablene er normalfordelte. Vi har ulike typer variable, mange skårer lavt (1 og 2), samt at vi har dikotome variabler. Kravet til normalfordeling for alle variable er ikke oppfylt. I og med at dette som tidligere nevnt er et forsøk på å replikere deler av en tidligere undersøkelse, har vi valgt å også benytte samme metode. Vi besluttet dermed å gjennomføre en faktoranalyse med samtlige variabler. For å finne ut om det fantes en tilstrekkelig statistisk sammenheng mellom variablene, slik at det er hensiktsmessig å gjennomføre en faktoranalyse, utførte vi en korrelasjonsanalyse. Vi fikk en KMO på 0,563. Dette indikerte at en eller flere variabler bør tas ut. Bartlett's test viser at variablene egner seg for faktoranalyse, da den er signifikant på 0,05 nivå.

Vi ser av frekvensen ”lager” at det er hele 35,5 % som ikke er valid, det vil si at respondentene har krysset for at dette ikke var aktuelt. Vi vurderer det derfor som korrekt

å ta ut denne. Det samme er for variabelen ”dele produksjonsutstyr” der 19,5 % av respondentene har krysset for ikke aktuelt.

Uttaket av disse to variablene gjør at vi får en KMO for de resterende variablene på 0,638, og Bartlett's test viser en signifikans på 0,05 nivå. Vi konkluderer basert på dette, samt på grunnlag av teori og forholdene beskrevet i metodekapittelet at de resterende variablene er egnet for faktoranalyse, i og med at minimum for en adekvat faktoranalyse settes til minst 0,60 (Johannessen, 2006). Vi gjennomførte også en faktoranalyse uten dikotome variabler, men resultatet ble omtrent det samme som for analysen med alle variablene.

Tabell 4.5.1: Rotert faktoranalyse

	Rotated Component Matrix ^a						
	Component						
	1	2	3	4	5	6	7
Bevisst (nå og da) utsetter betaling av MVA	,787						
Bevisst utsetter betaling av faktura til leverandør(er) til etter forfall	,714						
Holder tilbake lønn til daglig leder i en periode grunnet mangel på penger	,684			-,228	,284		
Finansiering fra Innovasjon Norge (tidl. SND)		,822					
Finansiering fra Norges Forskningsråd (inkl. SkatteFUNN)		,779				,240	
Finansiering fra Møre og Romsdal fylke		,591			,341	-,293	
Raskebetalere			,706				
Avsluttekunde	-,251		,651	,273			
Betalingsvillkar	,216		,601		-,360		
Benytter bedriften strafferente?				,804			
Benytter factoringtjenester fra bank eller andre				,617			,365
Praktiserer byttehandel med andre personer og bedrifter, i stedet for kjøp/salg av varer og tjenester til hverandre			,288		,644		
Bruker daglig leders private kredittkort for å betale for innkjøp til bedriften	,284				,616		
Leaser utstyr og driftsmidler i stedet for å kjøpe						,826	
Låner utstyr fra andre bedrifter i kortere perioder					,391	,594	,226
Kjøper brukt utstyr i stedet for nytt				-,207		,240	,754
Finansiering fra private investorer og investeringsselskap				,246	,218		,684

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

a. Rotation converged in 8 iterations.

Hensikten med en faktoranalyse er å redusere et stort antall variabler til et mindre antall faktorer. Dette kalles ekstraksjon (Johannessen, 2006). Ved første kjøring av faktoranalyse, oppnår vi 13 faktorer. Vi måler MSA for variablene under anti-image correlation, og tar ut de som har verdi under 0,5. Deretter sjekker vi for communalities. Faktorløsningen bør forklare minst halvparten av den originale variabelens varians, så vi extraction-verdien for hver variabel bør være 0,5 eller høyere. Ved en varimax rotasjon som vi benytter for faktoranalysen, er hensikten å få maksimert høye korrelasjoner, og minimert lavere korrelasjoner. Helst ønsker vi variabler med høy ladning på kun en faktor, mens den har lav på andre (Johannessen, 2006). Vi sjekker deretter for komplekse strukturer, det vil si om vi finner variabler som lader høyt på to eller flere faktorer samtidig. Dette gir et uklart bilde, og vi vurderer derfor om vi bør fjerne dem. Til slutt ender vi opp med et resultat på syv faktorer (tabell 4.5.1). Total forklart varians er 62,4 %.

For å undersøke om den interne reliabiliteten i faktorene er tilstrekkelig, velger vi å gjøre en reliabilitetstest i SPSS for de enkelte faktorene. Vi finner ut at det kun er faktor 1 og faktor 2 som har høy nok Cronbachs Alpha, det vil si over 0,6.

Faktor 1 inneholder variabler som er knyttet til å utsette utbetalinger fra bedriften. Vi kaller denne faktoren "Utsettere", og lager en ny variabel ved hjelp av summert skalaverdi for denne.

Faktor 2 inneholder variabler som er knyttet til støtte fra virkemiddelapparatet og former for subsidiering. Vi forsøkte å ta inn alle de variablene som vi hadde undersøkt som gikk på mottak av midler. Vi gjorde en reliabilitetstest der vi inkluderte alle 6 variablene, og benyttet også funksjonen i SPSS med "scale if item deleted". Vi såg fra dette at dersom vi tok ut variabelen "Finansiering fra private investorer og andre private" så fikk vi en Cronbachs Alpha på 0,641. Dette er en høyere CA enn vi fikk for tre variablene vi identifiserte ut fra faktoranalysen, og bestemmer derfor å lage en ny variabel "Subsidie" basert på disse fem variablene.

Vi forsøkte også å gjøre reliabilitetstester på variablene gruppert som i kategoriene til Winborg og Landström (1997) for å forsøke å tvinge sammen et mønster. Ingen av disse forsøkene fikk annet resultat enn for faktoranalysen.

Vi konkluderer dermed for at vi i dette kapittelet har identifisert to kategorier av finansielle bootstrapping-metoder, og som vi ønsker å benytte videre i studien. I neste kapittel vil vi gå inn på testing av hypoteser som vi har utledet fra teori for å finne kjennetegn blant bedrifter som benytter finansiell bootstrapping.

4.5.3 Testing av kjennetegn hos bedrifter og finansiell bootstrapping

I dette kapittelet vil vi teste de hypotesene vi utledet fra teori i kapittel 2. Vi vil se om vi kan finne ulike kjennetegn for bedrifter som benytter ulike bootstrapping-metoder, og på den måte forhåpentligvis finne støtte for flest mulig av våre hypoteser. Vi viser til tabell 4.5.2 for en matrise over alle korrelasjoner mellom variablene vi har testet for dette kapittelet. Vi kommenterer kun de variablene som korrelerer for hver gruppe.

”Delaying bootstrappers”

Innenfor gruppen ”Delaying bootstrappers” har vi definert fem hypoteser som vi mener kan si noe om kjennetegn for bedrifter i denne gruppen. Vi har laget en ny variabel ”utsettere” som vi benytter for tester i denne gruppen. Denne variabelen består av tre variabler som vist i tabell 4.5.1.

Den første hypotesen Hc1, er relatert til en negativ sammenheng mellom bruk av metodene i kategorien ”Delaying payments”, og resultatgrad. Vi utfører en bivariat korrelasjonsanalyse, for å se om vi får støtte for vår hypotese.

Winborg og Landström (1997) tre metoder i sin faktor ”delaying payments”, disse er de samme som våre, bortsett fra at de har med variabelen ”lease utstyr” mens vi har med variabelen ”holde tilbake lønn til daglig leder”.

Hc1: Det er en negativ sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien ”Delaying Payments” og resultatgrad.

Vår korrelasjonsanalyse viser en negativ korrelasjon mellom variabelen ”utsettere” og ”hva var bedriftens økonomiske resultat i 2007” på $-0,234^{**4}$. Dette indikerer en negativ

⁴ * betyr at korrelasjonen er signifikant på 0,05 nivå. ** gir signifikansnivå på 0,01 nivå

sammenheng på den måten at når verdien av den ene variabelen går opp, går den andre ned og omvendt. Vi har dermed fått støtte for Hc1.

Den andre hypotesen i gruppen indikerer en negativ sammenheng mellom alder og bruk av bootstrapping-metoder i denne kategorien. Det vil si når verdien av variabelen "alder" går opp, vil verdien for bruk av bootstrappings-metoder i kategorien ned, eller omvendt.

Hc2: Det er en negativ sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien "Delaying Payments" og alder på bedriften.

Vår test viser at vi får støtte for Hc2, da vi ser av matrisen at korrelasjonen er $-0,131^*$.

Den tredje hypotesen i gruppen "Delaying payments" predikerer en negativ sammenheng mellom antall ansatte og bruk av metoder i kategorien. Det betyr at når verdien på variabelen antall ansatte går opp, går verdien av variabelen bruk av metodene ned, eller omvendt.

Hc3: Det er en negativ sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien "Delaying Payments" og antall ansatte.

Vår test viser at vi får støtte for Hc3. Matrisen viser at variabelen "utsettere" korrelerer med $-0,158^{**}$, og enkeltvariabelen "holder tilbake daglig leders lønn" korrelerer med $-0,209^{**}$.

Den fjerde hypotesen i gruppen "Delaying payments" predikerer en negativ sammenheng mellom behov for ytterligere finansiering og bruk av metoder i kategorien.

Hc4: Det er en positiv sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien "Delaying Payments" og behov for ytterligere finansiering.

Vår korrelasjonsanalyse viser at vi får støtte for Hc4, da vi har en positiv korrelasjon på $0,391^{**}$. Når verdien av behov for ytterligere finansiering går opp, går også verdien for bruk av bootstrapping-metodene opp, eller omvendt.

Den siste hypotesen i gruppen predikerer at det finnes en negativ sammenheng mellom bruk av langsiktig finansiering og bruk av metoder i kategorien.

Hc5: Det er en negativ sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien "Delaying Payments" og bruk av langsiktig finansiering.

Vår analyse viser at vi ikke får støtte for vår hypotese dersom vi ser å samlevariabelen ”utsettere”. Dersom vi ser på enkeltvariabler som er definert inn i kategorien av Winborg og Landström (1997), ser vi at vi får støtte for hypotesen for variablene ”forsøker å fremforhandle best mulig betalingsbetingelser fra leverandør” og ”leaser utstyr og driftsmidler i stedet for å kjøpe”. Dette tolker vi som støtte for vår hypotese.

”Private owner financed”

Den første hypotesen i denne gruppen Hc6, er relatert til en negativ sammenheng mellom bruk av metodene i kategorien ”owner financing”, og resultatgrad. Vi utfører en bivariat korrelasjonsanalyse, for å se om vi får støtte for vår hypotese.

Vi vil her teste for enkeltvariabler basert på inndelingen fra Winborg og Landström (1997), i og med at vi ikke fikk definert tilfredsstillende faktorer for metoder i denne kategorien.

Hc6: *Det er en negativ sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien "owner financing" og resultatgrad.*

Vår korrelasjonsanalyse viser en negativ korrelasjon mellom variabelen ”bruker daglig leders private kredittkort” og resultatgrad på $-0,116^*$ og mellom ”holder tilbake daglig leders lønn i perioder” og resultatgrad på $-0,186^{**}$. Dette indikerer en negativ sammenheng på den måten at når verdien av den ene variabelen går opp, går den andre ned og omvendt. Vi har dermed fått støtte for Hc6.

Den andre hypotesen i denne gruppen, er relatert til en negativ sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien og alder på bedriften.

Hc7: *Det er en negativ sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien "owner financing" og alder på bedriften.*

Korrelasjonsanalysen viser støtte for Hc7, da vi ser at både variabelen ”bruker daglig leders kredittkort” korrelerer med $-0,250^{**}$ mot alder, og variabelen ”holder tilbake daglig leders lønn i perioder” har en negativ korrelasjon på $-0,171^{**}$.

Den tredje hypotesen i gruppen, Hc8, er relatert til en negativ sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien og antall ansatte.

Hc8: *Det er en negativ sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien "owner financing" og antall ansatte.*

Analysen viser støtte for hypotesen med negativ korrelasjon på i alt fire variabler. "slektninger arbeider til lønn under markedsnivå" korrelerer med $-0,133^*$, "bruker daglig leders kredittkort" korrelerer med $-0,187^{**}$, "låner penger fra slektninger og/eller venner" samvarierer med $-0,155^{**}$, og "holder tilbake daglig leders lønn i perioder" korrelerer med $-0,209^{**}$. Alle analysert en og en opp mot variabelen "antall årsverk i bedriften".

Den fjerde hypotesen i gruppen relateres til en positiv sammenheng mellom metoder i gruppen og et behov for ytterligere finansiering.

Hc9: *Det er en positiv sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien "owner financing" og behov for ytterligere finansiering.*

Vi ser av matrisen at vi har to metoder som korrelerer med variabelen "har din bedrift behov for ytterligere kapital i dag?" Variabelen "bruker daglig leders kredittkort" korrelerer positivt med $0,203^{**}$, og indikerer at når verdien for behov for ytterligere kapital går opp, går variabelen for "bruker daglig leders kredittkort" også opp, eller omvendt. Variabelen "holder tilbake daglig leders lønn" har også en positiv korrelasjon med variabelen "behov for ytterligere kapital". Vi får støtte for Hc9.

Den siste hypotesen i denne gruppen relateres til en negativ sammenheng mellom bruk av metoder i gruppen og bruk av langsiktig finansiering.

Hc10: *Det er en negativ sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien "owner financing" og bruk av langsiktig finansiering.*

Vi ser at vi ikke får noen signifikante korrelasjoner mellom noen av variablene i matrisen i kategorien " variabelen "bruk av langsiktig finansiering. Vi får dermed ikke støtte for vår hypotese.

"Minimizing bootstrappers"

Den første hypotesen i denne gruppen, Hc11, er relatert til en negativ sammenheng mellom bruk av metodene i kategorien "minimizing accounts receivable" og

”minimization of capital invested in stock”, og resultatgrad. Vi utfører en bivariat korrelasjonsanalyse, for å se om vi får støtte for vår hypotese.

Vi vil her teste for enkeltvariabler basert på inndelingen fra Winborg og Landström (1997), i og med at vi ikke fikk definert tilfredsstillende faktorer for metoder i disse kategoriene.

Hc11: *Det er en negativ sammenheng mellom bruk av metoder i kategoriene "Minimizing accounts receivable" og "minimization of capital invested in stock", og resultatgrad.*

Korrelasjonsanalysen viser at variabelen ”har bedriften rutiner for rask utfakturering til kunde?” korrelerer med 0,122* mot variabelen for resultatgrad. Dette gjør at vi ikke får støtte for Hc11. Dette viser at det heller er en positiv sammenheng mellom rutiner for rask utfakturering og resultatgrad. Hva som påvirker hva er det ikke mulig å si noe om basert på dette.

Den andre hypotesen i gruppen, Hc12, indikerer en negativ sammenheng mellom bruk av metodene i kategoriene ”minimizing accounts receivable” og ”minimization of capital invested in stock”, og alder på bedriften.

Hc12: *Det er en negativ sammenheng mellom bruk av metoder i kategoriene "Minimizing accounts receivable" og "minimization of capital invested in stock" og alder på bedriften.*

Korrelasjonsanalysen viser at vi ikke får støtte for vår hypotese. Samtlige av metodene har en positiv korrelasjon med variabelen for antall år siden etablering. Det viser at når verdien for alder øker, øker også verdien på bruk av disse metodene, og eventuelt omvendt.

Den tredje hypotesen i gruppen, Hc13, relateres til en positiv korrelasjon mellom bruk av metodene i kategoriene ”minimizing accounts receivable” og ”minimization of capital invested in stock”, og antall ansatte.

Hc13: *Det er en positiv sammenheng mellom bruk av metoder i kategoriene "Minimizing accounts receivable" og "minimization of capital invested in stock" og antall ansatte.*

Vi ser av matrisen at vi får støtte for vår hypotese, med en korrelasjon på hele fem variabler; ”forsøker å fremforhandle best mulig betalingsbetingelser fra leverandør”,

”rutiner for å holde lageret på et lavest mulig nivå”, ”benytte strafferente på forfalte faktura”, ”betalingsvilkår til kunder”, ”avsluttet kundeforhold med sein betaler”. Alle disse variablene øker i verdi når verdien for antall ansatte øker, og motsatt.

Hypotese Hc14 relateres til en positiv korrelasjon mellom bruk av metodene i kategoriene ”minimizing accounts receivable” og ”minimization of capital invested in stock”, og behov for ytterligere finansiering.

Hc14: Det er en positiv sammenheng mellom bruk av metoder i kategoriene "Minimizing accounts receivable" og "minimization of capital invested in stock" og behov for ytterligere finansiering.

Matrisen viser en positiv korrelasjon på 0,149* mellom variabelen ”forsøker å fremforhandle best mulig betalingsbetingelser fra leverandør” og variabelen for behov for ytterligere finansiering. Vi får dermed støtte for vår hypotese.

Den siste hypotesen i gruppen ”Minimizing bootstrappers”, Hc15, relateres til en negativ sammenheng mellom bruk av metoder i kategoriene "Minimizing accounts receivable" og ”minimization of capital invested in stock”.

Hc15: Det er en negativ sammenheng mellom bruk av metoder i kategoriene "Minimizing accounts receivable" og "minimization of capital invested in stock" og bruk av langsiktig finansiering.

Vi ser av matrisen at vi får støtte for vår hypotese. Tre variabler er negativt korrelert med variabelen ”langsiktig finansiering”. Dette er; ”fremforhandle best mulig betalingsbetingelser fra leverandør”, ”betalingsbetingelser til kunder” og ”avslutte forretningsforhold med seine betalere”.

”Relationship-oriented bootstrappers”

Vi vil her teste for enkeltvariabler basert på inndelingen fra Winborg og Landström (1997), i og med at vi ikke fikk definert tilfredsstillende faktorer for metoder i denne kategorien.

Den første hypotesen i gruppen "relationship-oriented bootstrappers" relateres til en negativ sammenheng mellom variablene for metodene i kategorien "joint utilization" og variabelen for resultatgrad.

Hc16: *Det er en negativ sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien " joint utilization " og resultatgrad.*

Vi får støtte for hypotesen ved at variablene "samordner innkjøp med andre bedrifter" samt "praktiserer byttehandel" korrelerer med henholdsvis -0,132** og -0,172** med variabelen for resultatgrad.

Den andre hypotesen i gruppen relateres til en positiv sammenheng mellom metoder i kategorien "joint utilization" og alder på bedriften.

Hc17: *Det er en positiv sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien " joint utilization " og alder på bedriften.*

Vi får støtte for denne hypotesen, da vi ser at variabelen "samordner innkjøp med andre bedrifter" korrelerer med 0,196** med variabelen for alder på bedriften.

Den tredje hypotesen i gruppen relateres til en negativ sammenheng mellom bruk av metoder i gruppen "joint utilization" og antall ansatte.

Hc18: *Det er en negativ sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien " joint utilization" og antall ansatte.*

Vi ser at vi bare får delvis støtte for denne hypotesen, da variabelen "samordner innkjøp med andre bedrifter" får positiv korrelasjon med alder på 0,156**, mens variabelen "praktiserer byttehandel" får en negativ korrelasjon på -0,121* for variabelen alder. Vi får dermed ikke støtte for hypotesen.

Hypotesen Hc19 relateres til en positiv sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien "joint utilization" og et behov for ytterligere finansiering.

Hc19: *Det er en positiv sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien " joint utilization" og behov for ytterligere finansiering.*

Fra korrelasjonsanalysen ser vi at vi ikke får korrelasjoner mellom metoder i denne kategorien, og vi får dermed ikke støtte for vår hypotese.

Den femte og siste hypotesen i gruppen "Relationship-oriented bootstrappers" relateres til en negativ sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien "joint utilization" og bruk av langsiktig finansiering.

Hc20: *Det er en negativ sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien " joint utilization " og bruk av langsiktig finansiering.*

Vi får støtte for vår hypotese Hc20, da vi ser en negativ korrelasjon mellom variabelen "samordner innkjøp" og bruk av langsiktig finansiering på $-0,138^*$.

"Subsidy-oriented bootstrappers"

Vi har laget en ny variabel "subsidie" som vi benytter for tester i denne gruppen. Denne variabelen består av fem variabler, knyttet til offentlig finansiering.

Den første hypotesen, Hc21, er relatert til en negativ sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien "subsidy finance" og resultatgrad.

Hc21: *Det er en negativ sammenheng mellom bruk av metoder i gruppen "subsidy finance" og resultatgrad.*

Vi får støtte for hypotesen, da vi har en negativ korrelasjon på $-0,121^*$ for variablene "subsidie" og resultatgrad.

Hypotesen Hc22 relateres til en positiv sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien "subsidy finance" og alder på bedriften.

Hc22: *Det er en positiv sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien "subsidy finance" og alder på bedriften.*

Vi ser av matrisen at vi ikke har støtte for hypotesen, da vi variablene ikke har signifikant korrelasjon.

Den tredje hypotesen i denne gruppen relateres til en positiv sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien "subsidy finance" og antall ansatte.

Hc23: *Det er en positiv sammenheng mellom bruk av metoder i gruppen "subsidy finance" og antall ansatte.*

Vi ser av matrisen at vi har en positiv korrelasjon på 0,160**, og følgelig støtte for hypotesen.

Den fjerde hypotesen i denne gruppen relateres til en positiv sammenheng mellom variabelen "subsidy finance" og behov for ytterligere finansiering.

Hc24: Det er en positiv sammenheng mellom bruk av metoder i gruppen "subsidy finance" og behov for ytterligere finansiering.

Vi ser av korrelasjonsmatrisen at vi har en positiv samvariasjon på 0,160**, og følgelig støtte for hypotese Hc24.

Den femte og siste hypotesen i denne gruppen relaterer seg til en negativ sammenheng mellom bruk av metoder i kategorien "subsidy finance".

Hc25: Det er en negativ sammenheng mellom bruk av metoder i gruppen "subsidy finance" og bruk av langsiktig finansiering.

Vi ser av matrisen at vi har en signifikant negativ korrelasjon på -0,158** for denne sammenhengen, og følgelig støtte for vår hypotese.

I dette kapitlet har vi testet hypotesene som vi utledet i kapittel 2. Hypotesene er relatert til forskningsspørsmålet Fc, og vi har gått gjennom testing av alle 25 hypotesene basert på de fem ulike gruppene av brukere av bootstrapping-metoder definert av Winborg og Landström (1997).

4.6 Oppsummering

I dette kapittelet har vi sett på ressursstyring i småbedrifter i Møre og Romsdal. Vi har sett populasjonen opp mot definisjonen av SMB i EU, og funnet at de aller fleste bedrifter i Møre og Romsdal karakteriseres som SMB i henhold til denne definisjonen. Vi har funnet ulike kjennetegn for bedriftene i denne studien, og vi har sett på respondentene og deres bakgrunn. Vi har sett på temaet finansiell bootstrapping i norsk kontekst, og har sett på bruken av finansiell bootstrapping i Møre og Romsdal. Vi har forsøkt å svare på de tre forskningsspørsmålene vi har definert, og har testet 25 hypoteser i tilknytning til det siste forskningsspørsmålet. Vi har fått støtte for 18 av 25 hypoteser, og viser til tabell 4.6.1 under for en oppsummering av dette. I det neste kapittelet vil vi forsøke å dra noen hovedlinjer opp mot en konklusjon og en avslutning.

Tabell 4.6.1: Oppsummering av hypotesetest⁵

Fa: Hvilke metoder for finansiell bootstrapping er mest og minst brukt blant bedriftene i Møre og Romsdal og hvordan er dette sammenlignet med forholdene fra den svenske studien?														
Fb: Hvilke kategorier av bootstrappings-metoder kan identifiseres blant småbedrifter i Møre og Romsdal?														
Fc: Hvilke kjennetegn finnes hos småbedrifter som benytter ulike bootstrapping-metoder i Møre og Romsdal.														
"Delaying – bootstrappers"			"Private owner financed"			"Minimizing bootstrappers"			"Relationship-oriented bootstrappers"			"Subsidy-oriented"		
Hc1: Resultatgrad	-	S	Hc6: Resultatgrad	-	S	Hc11: Resultatgrad	-	I	Hc16: Resultatgrad	-	S	Hc21: Resultatgrad	-	S
Hc2: Alder på bedriften	-	S	Hc7: Alder på bedriften	-	S	Hc12: Alder på bedriften	-	I	Hc17: Alder på bedriften	+	S	Hc22: Alder på bedriften	+	I
Hc3: Antall ansatte	-	S	Hc8: Antall ansatte	-	S	Hc13: Antall ansatte	+	S	Hc18: Antall ansatte	-	I	Hc23: Antall ansatte	+	S
Hc4: Behov for ytterligere finansiering.	+	S	Hc9: Behov for ytterligere finansiering.	+	S	Hc14: Behov for ytterligere finansiering.	+	S	Hc19: Behov for ytterligere finansiering.	+	I	Hc24: Behov for ytterligere finansiering.	+	S
Hc5: Bruk av langsiktig finansiering.	-	I	Hc10: Bruk av langsiktig finansiering.	-	I	Hc15: Bruk av langsiktig finansiering.	-	S	Hc20: Bruk av langsiktig finansiering.	-	S	Hc25: Bruk av langsiktig finansiering.	-	S

⁵ -/+ gir retning for hypotesen. S=støtte for hypotesen, I=ikke støtte for hypotesen

5.0 Konklusjon, teoretisk bidrag og forslag til videre forskning

5.1 Innledning

I dette kapittelet vil vi forsøke å drøfte forskningsspørsmålene som ble presentert i kapittel 2. Vi vil fremheve bidraget som denne studien gir til forskning innen finansiell bootstrapping, og vi vil drøfte de empiriske funnene i lys av det teoretiske rammeveket som vi har valgt. Implikasjoner for ulike parter og beslutningstakere gis rom for drøfting, og begrensninger og forslag til videre forskning blir presentert som en refleksjon til slutt.

5.2 Denne studiens bidrag

Denne studiens formål var å studere og beskrive bruk av alternative metoder for kapitalinnhenting hos bedrifter i Møre og Romsdal. Problemstillingen vi ville belyse var:

I hvilken grad benyttes ulike finansielle bootstrappings metoder i småbedrifter i Møre og Romsdal, og kan ulike metoder kategoriseres og knyttes til kjennetegn blant bedrifter som benytter dem?

Formålet med studien ble da knyttet opp mot finansiell bootstrapping som fenomen, og vår litteraturgjennomgang viste at funn i andre studier dokumenterte en utbredt bruk av finansielle bootstrappings-metoder hos småbedrifter. Formålet er også å gi en kartlegging av hvilke metoder som benyttes i Møre og Romsdal, og om vi kan finne kjennetegn blant bedriftene som benytter dem.

Vi har forsøkt å se på finansiell bootstrapping som et element innen ulike fagområder. Vi mener at studien opererer i grenselandet mellom entreprenørskap, økonomistyring, finansiering og småbedriftsledelse. Studien kan dermed gi bidrag til innspill i flere fagretninger. Vi har lagt stor vekt på forskning fra Sverige med en studie av Winborg og Landström (1997) som fundament, men har også tatt inn elementer fra andre studier mellom annet fra USA. Vi har hatt et fokus på kartlegging av bruk av finansiell bootstrapping i en Norsk kontekst. Vi har også hatt fokus på å samle mye informasjon som vi kan benytte videre for dypere studier på avgrensede områder innen temaet. Vi har også forsøkt å kartlegge respondentene i studien, samtidig som det er bedriftene som er vårt analysenivå.

Studien ble utført i løpet av våren 2008, og vi ser helt klart behovet for en større tidsramme for å komme dypere inn i problemstillingen. Mye av arbeidet som er utført til nå, samt datamaterialet som er innsamlet, kan benyttes videre i flere og mer spesifikke tema innenfor denne studien. Etter vår mening har denne studien bidratt til kunnskap på et område som er relativt nytt i Norge i akademisk sammenheng.

Vi har forsøkt å velge metoder som er relevante for å kaste lys over problemstillingen. Vi har imidlertid hatt fokus på å tilnærme oss metoden som Winborg og Landström har benyttet i sin studie (1997). Vi har lagt vekt på å beskrive hvilke metoder vi har brukt, og hvilke valg vi har tatt på bakgrunn av dette.

5.3 Drøfting av empiriske funn

I dette kapittelet vil vi forsøke å belyse noen av de empiriske funn vi mener å ha fått i denne studien. Vi hadde som formål å studere og beskrive bruk av alternative metoder for kapitalinnhenting hos bedrifter i Møre og Romsdal. Vi valgte å knytte dette til begrepet finansiell-bootstrapping som definert av Winborg og Landström (1997). Basert på en gjennomgang av eksisterende akademisk litteratur på området finansiell-bootstrapping, utledet vi tre forskningsspørsmål.

Først fant vi at 61,4 % av bedriftene har under 10 ansatte. Disse tilfredsstillers dermed kravet til mikrobedrifter i hht EØS-regelverket, dersom en kun ser på kravet om maksimum antall ansatte. Definisjonen av småbedrifter er enda videre, og er i følge norsk lovgivning, under 100 ansatte⁶. 99,5 % av alle bedrifter i Norge har under 100 ansatte. (www.ssb.no) Noe annet som var interessant, var at det ser ut til at færre av bedriftene i utvalget fra Møre og Romsdal oppga å ha et ytterligere finansieringsbehov, enn tilsvarende for den svenske studien (Winborg og Landström, 1997).

Det første spørsmålet relaterte seg til hvilke metoder av finansiell-bootstrapping som var mest og minst brukt blant bedriftene i Møre og Romsdal, og hvordan dette var sammenlignet med funnene i den svenske studien (Winborg og Landström, 1997):

⁶ Det er også krav til maksimal årlig omsetning og balansesum som referert i kapittel 2.

Fa: Hvilke metoder for finansiell bootstrapping er mest og minst brukt blant bedriftene i Møre og Romsdal og hvordan er dette sammenlignet med forholdene fra den svenske studien?

Vi fant at metodene som var mest brukt var: Forsøker å fremforhandle best mulig betalingsbetingelser fra leverandør (92 %), Har bedriften rutiner for rask utfakturering til kunde? (90 %), Kjøper brukt utstyr i stedet for nytt (75 %), Leier inn personale for kortere perioder (74 %), Leaser utstyr og driftsmidler i stedet for å kjøpe (71 %), og Samordner innkjøp med andre bedrifter (57 %)

Metodene som var minst brukt var: Låner penger fra slektninger og/eller venner (5 %), Arbeider noen av dine slektninger og/eller venner i bedriften til lønn under markedsnivå? (6 %), Drives bedriften helt og holdent fra hjemmet, (f.eks. fra kjelleren)? (7 %), Har fått finansiering fra Møre og Romsdal fylke (7 %), Deler bedriften produksjonsutstyr med andre bedrifter? (8 %), og Deler bedriften ansatte med andre bedrifter? (13 %).

Vi fant flere ulikheter mellom våre resultater og Winborg og Landström (1997). Flere av de metodene som var mye benyttet i Sverige, var relativt lite benyttet i Norge. Factoring og leasing var to metoder som var relativt lite brukt i den svenske studien, men her må en ta hensyn til at det er over 10 år siden studien ble gjennomført, og mye har endret seg på de feltene siden den gang.

Vi definerte videre et andre forskningsspørsmål, relatert til kategorisering av bootstrapping-metoder:

Fb:Hvilke kategorier av bootstrappings-metoder kan identifiseres blant småbedrifter i Møre og Romsdal?

Basert på en rotert faktoranalyse forsøkte vi å definere kategorier på linje med Winborg og Landström (1997). Vi fikk derimot kun to kategorier, mot Winborg og Landström (1997) som fikk seks. Vi fikk to kategorier av variabler som vi kalte "utsettere" og "subsidie".

Videre ville vi forsøke å finne ulike kjennetegn hos småbedrifter som brukte ulike bootstrapping-metoder. Vi definerte følgende forskningsspørsmål:

Fc: Hvilke kjennetegn finnes hos småbedrifter som benytter ulike bootstrapping-metoder i Møre og Romsdal.

For å besvare denne utledet vi hypoteser for kjennetegn, og med retning basert på funn fra andre studier, blant annet Winborg og Landström (1997), Ebben og Johnson (2006) og Carter og Van Auken (2005). Vi fikk støtte for 18 av våre 25 hypoteser. Hypotesene og våre funn vises i en oversiktstabell 4.9.1, i avslutningen på kapittel 4.

5.4 Praktiske implikasjoner

I dagens etablereropplæring i Norge bør det kanskje gjøres en gjennomgang og vurdering av undervisningen knyttet til finansiering og likviditetsstyring i oppstartfasen. De aller fleste bedrifter som startes er bedrifter som faller utenfor prioriterte satsingsområder hos Innovasjon Norge og andre kapitaltilbydere, og hos de private bankene har en ofte lite eller ingenting å vise til som sikkerhet for eventuelle lån. Innovasjon Norge har som policy å ikke støtte såkalte "levebrødsetableringer" (www.innovasjon norge.no) og da mer enn 90 % av de 25 – 30 000 bedriftene som etableres i Norge årlig havner i denne kategorien (Sørheim, 2006), er det få som har mulighet til å utløse støtte. I Møre og Romsdal var det 1973 nyetableringer i 2007, og Innovasjon Norge ga tilsagn om 8,4 millioner kroner i etablererstipend fordelt på 48 etableringer.

Finansielle bootstrapping-metoder burde derfor kanskje bli viet mer oppmerksomhet av utviklere og tilbydere av kurs til etablerere, og er metoder som både kan redusere kapitalbehovet og forbedre likviditet. Etter vår mening to av de største utfordringene som etablerere møter ved oppstart av bedrift. Det kan være interessant å gå dypere inn i bruk av finansiell bootstrapping som et element i etablereropplæringen, og en gjennomgang av dagens modeller og opplegg kan være av interesse for å gi innspill til mulige tilpasninger og endringer.

Mange bedrifter benytter ekstern regnskapsfører, og alle AS er pålagt å benytte revisor. Dette viser at forståelse for småbedrifters økonomi bør være et viktig tema i undervisningen i norsk utdanning. Spesielt med tanke på det store antallet småbedrifter i Norge. Utøvere av yrket i dag bør også vurdere å se videre på bruken av finansiell bootstrapping, og vurdere om enkelte av metodene bør implementeres hos deres kunder.

5.5 Mulige begrensninger av studien

Studien har ikke tatt opp i seg å skulle definere avhengige og uavhengige variabler med tanke på en studie av årsak-virkningssammenheng, for eksempel gjennom regresjonsanalyser. Dette vil derimot være et naturlig skritt videre og tas med i innspill til videre forskning. Studien er også et ”øyeblikksbilde” av situasjonen der og da, og dypere forståelse ville en kanskje ha fått ved en longitudinell studie over en periode på tre til fem år. En ville da også kunne se på endring i bruk, og mer definert kunne se på fastsetting av variablenes avhengighetsforhold. Studien har blitt til som del av et mastergradskurs som påbygning til Siviløkonom etter gammel modell. Oppgaven er da begrenset til et omfang på 30 studiepoeng. Studien vi har tatt utgangspunkt i er en doktorgradsstudie av Joakim Winborg (2000), det er slik naturlig at vi ikke kan ta opp i oss samme ambisjonsnivå og omfang. Vi har ikke gått gjennom norsk akademisk litteratur for å se om deler av fenomenet finansiell bootstrapping og enkelte metoder har blitt omtalt under andre begrep. Dette er en begrensning ved vårt arbeid, men har blitt vurdert til å ha et omfang nok til å være egnet som en egen studie, på linje med studien Lahm og Little (2005) har gjort i USA.

5.6 Forslag til videre forskning

Sammenlignet med den svenske studien (Winborg og Landström, 1997) er det flere bedrifter i Møre og Romsdal som oppgir at de bruker bootstrappings-metoder i større eller mindre grad. Det kan være interessant å gjennomføre en studie på ulike utvalg i ulike land samtidig, for å kartlegge eventuelle variasjoner. Studien basert på et utvalg fra Møre og Romsdal kunne også vært interessant å gjennomføre med utvalg fra andre fylker for å kartlegge eventuelle variasjoner mellom ulike landsdeler. For å gå enda dypere i materien, kan det også være aktuelt å velge ut enkelte bransjer, og gjennomføre studier av disse på landsbasis.

Det er basert på arbeidet i denne studien dukket opp diskusjoner om hvor bastant man kan konkludere med hensyn til årsaks-virkningsforhold knyttet til bruk av bootstrapping-metoder. Har man for eksempel lav resultatgrad på grunn av bruk av bootstrapping-metoder, eller er bruk av bootstrapping-metoder en følge av lavt resultat i bedriften. Det

er trolig behov for en longitudinell studie, der en for eksempel ser på bootstrapping-metoder kombinert med overlevelse, gjerne over en lengre tidsperiode, for å kunne fastsette dette med rimelig sikkerhet.

En strukturert og grundig kartlegging av omfanget av fenomenet finansiell bootstrapping innen norsk og nordisk akademisk litteratur, inklusiv lærebøker innenfor ulike fagområder, kan være et interessant område for videre forskning. Samtidig kan dette lede til undersøkelser om hvordan nyutdannede bachelor- og masterstudenter studenter opplever at tillært teori stemmer for problemstillinger en blir stilt overfor i det norske næringslivet. Det er mulig at studenter er godt rustet til møtet med større bedrifter, men heller dårligere rustet i møtet med småbedriftene.

En bør kanskje også se på vinklingen i lærebøkene ut fra entreprenørskaps- og småbedriftsperspektivet. Er det tilstrekkelig kunnskapsformidling om situasjonen og forholdene i næringslivet, slik at studentene er forberedt på møtet med småbedriftene og deres arbeidsformer selv om en ikke har planer om å etablere egen virksomhet eller velger entreprenørskap og småbedrifter som spesielle fagretninger.

Forskning har vist at småbedrifter gjerne har egne styringsverktøy som er utviklet og tilpasset eget behov, gjerne over tid (Hansen, 2002). Bankene, investorer og virkemiddelapparatet legger ofte EBITDA og årsoverskudd til grunn for å se på vekst og potensial for vekst i en bedrift, i tillegg til en vurdering av produkt og tjenester og markedsutsikter. Hansen (2002) poengterer at i hans studie er det overraskende hvor lite disse tallene samvarierer med veksten for bedriften i hans studie. Imidlertid kan ikke denne observasjonen generaliseres, men den åpner for innspill til videre forskning på temaet. Det gir også et innspill til en vinkling inn mot forskning på finansiell bootstrapping og hvordan bruk av ulike metoder samvarierer med vekst. Det åpner også for vinklinger innenfor valg av vurderingsformer knyttet til risikoklassifisering og finansiering av småbedrifter, der en gjerne har mange ulike variabler som kan påvirke vekst og positiv inntjening uten at det kan predikeres gjennom historiske nøkkeltall. Dette gir innspill for å se hvordan bruk av finansiell bootstrapping samvarierer med vekst, kanskje også i lys av teori innen strategi og ledelse.

Det vil styrke det videre arbeidet ut fra vår studie dersom en kan forsøke å gjøre regresjonsanalyser eller longitudinelle studier for å bestemme avhengighetsforhold mellom variabler innen finansiell bootstrapping. En kan trolig først med en longitudinell

studie over en periode på 5, kanskje 10 år, se klarere hva som styrer hva i forhold til bootstrappings-metoder og ulike andre variabler.

Brush et al. (2005) har utarbeidet en studie fra USA der de ser på finansiell bootstrapping i et kvinneperspektiv. Dette kan være svært aktuelt i Norge, der en fra offentlig hold har et sterkt fokus på å heve antall kvinner både som etablerere, ledere og i styrerommet.

Det kan også være aktuelt å sammenligne finansiell bootstrapping i mellomstore og store bedrifter, og å se dette i sammenheng med småbedrifter. En kan da bedre konkludere om dette er et fenomen som er forbeholdt de små, eller om det er et gyldig fenomen i større eller mindre grad for alle størrelser bedrifter.

Et tema som er litt på siden av finansiell bootstrapping, men som likevel er interessant i studier av småbedrifter, er rollefordelingen i småbedrifter. I vår studie ser vi at samme person gjerne har flere roller. Det kan være aktuelt å knytte bruk av bootstrappings-metoder opp mot dette perspektivet, og se om fragmentering av roller i en bedrift har utslag for bruk av bootstrapping-metoder.

Sist men ikke minst kan det kanskje være aktuelt å gjøre en ny kartlegging av metoder for finansiell bootstrapping. Det kan være at vi finner andre metoder i bruk nå etter ti år, eller at det er andre forhold blant småbedrifter i Norge enn i Sverige som påvirker bruken av bootstrappingsmetoder.

Referanser

Andersson, P. (2003) Är gammal i gamet äldst? Beslutningsprocesser hos erfarna och oerfarna kreditbedömare. *Småföretaget och kapitalet*. Stockholm: SNS Förlaget.

Anthony, R.N. (1965) *Planning and Control Systems: A Framework for Analysis*. Cambridge MA: Harvard University Press.

Bauge, J., Koritov, J. og Lerøy, D. (2000) Eierstrukturens betydning for avkastning og likviditet : en teoretisk og empirisk Studentarbeid - Høgskolen i Bodø

Berggren, B. (2002) Vigilant associates: financiers' contribution to the growth of SMEs (doktoravhandling). Uppsala universitet

Borch, O. J., Madsen, E. og Rasmussen, E. (2005) Strategisk entreprenørskap, Magma på internett, 2005 volum 2.

Carter og Van Auken (2005). Entrepreneurship & Regional Development – An international Journal. Carter, Richard B. And Van Auken, Howard. *Bootstrap financing and owners perceptions of their business constraints and opportunities*. 17:2, 129-144.

Collier, P. M. (2005). *Entrepreneurial control and the construction of relevant accounting*, Management Accounting Research, Volume 16, 321-339.

Davidsson, P. (2003). *Development - and lack thereof – in entrepreneurship research*, Advances in Entrepreneurship, Firm Emergence and Growth, Volume 6, 315-372

Den Norske Revisorforening (2007) *Årsregnskap for små foretak*. Oslo : DnR forl. Den norske revisorforening

Dergård, J. (2004). *Framgångsrika entreprenörers användning av redovisningsinformation*. Licentiatuppsats. Handelshögskolan vid Göteborgs universitet.

Ebben og Johnson (2006). Bootstrapping in small firms: An empirical analysis of change over time. *Journal of Business Venturing*, 21, 851-865.

Foosnæs, H, et.al. (2003). *Statistikk – en innføring*. Bergen:Fagforlaget Vigmostad & Bjørke.

Freear, J., Sohl, J.E., og Wetzel, W.E., Jr., (1995). Who abnkrolls software entrepreneurs? *Paper at the Babson College Entrepreneurship Research Conferance*. April 9-13. London.

Hansen, O.B. (2005). *Regnskap i en entreprenøriell kontekst – en casestudie av et konsern i vekst*. Harstad, Høgskolen i Harstad.

Harrison et.al (2004). Financial bootstrapping and venture development in the software industry. *Entrepreneurship & Regional Development* , 307-333

Hoff, K. G. (2004): *Budsjettering : taktisk økonomistyring*, 3. utgave. Oslo: Universitetsforlaget

Hoff, K. G. (2005): *Grunnleggende bedriftsøkonomisk analyse*, 5. utgave. Oslo: Universitetsforlaget

Hoff, K.G. (2005): *Bedriftens økonomi*, 6. utgave. Oslo: Universitetsforlaget

Hoff, K. G. (2005): *Driftsregnskap og budsjettering*, 5. utgave. Oslo: Universitetsforlaget

Hoff, K.G. (2008): *Grunnleggende bedriftsøkonomisk analyse*, 5. utgave. Oslo: Universitetsforlaget.

Hovland, N.P & Espedal, E. Nyetablerte foretak i Telemark 1995-98 – hvordan har det gått med dem? HiT-kompendium 2003

Hovland, N.P (2006). Bygg nettverk – stå på! En studie av entreprenørielle prosesser i Buskerud, Telemark og Vestfold. *HiT skrift nr 5/2006*.

Easterby-Smith, M., Thorpe, R., Lowe, A. (2002): *Management Research: An Introduction*, (2nd edt): London: Sage

Ghauri, P., Grønhaug, K. og Kristianslund, I. (1995): *Research methods in business studies* London: Prentice Hall Europe

Hauan, G. og Stubsjøen, I. L. (1988) *Foretakets likviditet, årsaksfaktorer og kausale samband*. Studentarbeid - Høgskolesenteret i Nordland

Hellevik, O. (2002): *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap* (7.utg.): Oslo: Universitetsforlaget

Isaksen, Espen (2007): Forelesning og notater masterstudie i Oslo: Handelshøgskolen i Bodø

Isaksen, E. (2006): Early business performance : initial factors effecting new business outcomes: Bodø: Handelshøgskolen i Bodø

Isaksen, E. J. og Kolvereid, L. (2005). *Growth objectives in Norwegian start-up businesses*. International Journal of Entrepreneurship and Small Business 2(1): 17-26.

Jenssen, J.I, et.al (2006). *Perspektiver på entreprenørskap*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Johannessen, J. og Olaisen, J. (2006) *Vitenskapsstrategi og vitenskapsfilosofi*: Bergen: Fagbokforlaget

Kvale, S. (red.) (1989): *Issues of Validity in Qualitative Research*, Lund, Sweden: Studentlitteratur

Kubr, T., Ilar, D., Marchesi, H., Brun, A. (2002): *Fra idé til ny virksomhet : en håndbok for nye vekstselskaper*, 2. opplag. Oslo: McKinsey & Co

Lahm, R.J., Little, H.T, (2005). Bootstrapping business start-ups: Entrepreneurship literature, textbooks, and teaching versus current business practices? Proceedings of the Academy of Entrepreneurship, Volume 11, Number 2: s 15-19

Landström, Hans (2003) Småföretaget och kapitalet, Kristinestad: Forfatterne og SNS Förlag

Lindberg, Frank (2007): Forelesning og notater masterstudie I Oslo

Lundell, F. (2005). *Accounting and risk. In the eyes of a financially successful entrepreneur*. Licentiate Thesis. School of Economics and Commercial Law, Göteborg University.

Lundesgaard, J. (1997). *Om netto kontantvirkninger og likviditetsbudsjettering*. Institusjonsrapport, Høgskolen i Hedmark

Lövstål, E. (2001). A quest for accounting and control within entrepreneurial organisations. The Roxtec Odyssey. Licentiate avhandling ved Universitetet i Lund.

Mauland H. og Mellempvik F. (1998) *Regnskap, budsjettering, økonomistyring i offentlig sektor* (3.utg.). Oslo: Cappelen Akademisk Forlag

Nyeng, F. (2007): *Vitenskapsteori for økonomer* (3.opplag): Oslo: Abstrakt Forlag

NOU 1997 : 21 *Offentlig Anskaffelse*. Avgitt til Nærings- og handelsdepartementet 18. juni 1997.

Olsson, O., Blomkvist, M., Hammar, J. Og Jönsson, C (2004). Accounting and entrepreneurship. A review and discussion of the scientific literatur. Accepted for Presentation at the Fourth Asia Pacific Interdisciplinary Research in Accounting Conference, Singapore 4-6 juli 2004.

Ottesen, Otto (2005): Strategisk ledelse av virksomhetens markedskommunikasjon. Et helhetssyn for økt lønnsomhet. København/Oslo: Handelshøjskolens Forlag/Universitetsforlaget

Planke, P. (2005) *Blir siviløkonomer gründere?* Tidsskriftet Magma, 2/2005, Oslo: Fagbokforlaget

Reitan og Sørheim, 2001. Betydningen av eksterne eiere og private investorer. *Magma*, 4, tatt ut fra internett 25.05.2008.

Rønqvist, E. og Thoresen, P. (1985) *Praktisk likviditetsstyring og budsjettering*. Norsk management forlag. Oslo.

Sekaran, U. (1992): *Research methods for business: A skill-building approach* (2.utg.): John Wiley & Sons Inc. 4

Skår, J. (1997). *On the limits of management control*, Scandinavian Journal of Management, Volum 13 (1), s 51-64.

Spilling, O.R. (2006), (red): *Entreprenørskap på norsk*. Bergen: Fagbokforlaget

Spilling, O.R. (red.) (2000): SMB 2000: Fakta om små og mellomstore bedrifter i Norge
Bergen: Fagbokforlaget

Sørheim, R. (2006). Finansiering av vekstbedrifter. I Jenssen, Kolvereid og Erikson,
Perspektivet på entreprenørskap. Kristiansand: Høyskoleforlaget, 173-188.

Taylor, M.P. (1999): Survival of the fittest? An Analysis of Self-Employment Duration in
Britain The Economic Journal, Vol.109

Timmons, J.A. (1989): The Entrepreneurial Mind: winning strategies for starting,
renewing and harvesting new and exiting ventures. Andover: Brick House Publishing

Troye, S. og Grønhaug, K. (1986): Utredningsmetodikk – Hvordan skrive en utredning til
glede for både deg selv og andre. Oslo: TANO

Van Auken, H., (2005). *A Model of Small Firm Capital Acquisition Decisions*,:
International Entrepreneurship and Management Journal, Vol.1: 335–352

Van Auken, H. (2005): Differences in the Usage of Bootstrap Financing among
Technology- Based versus Nontechnology-Based Firms: Journal of Small Business
Management, Vol.43: 93–103

Winborg J og Landström H (1997) Financial Bootstrapping in small business: a resource-
based view of small business finance. Paper presented at the Babson-Kauffman
Entrepreneurship Research Conference, Babson College, Wellesley, MA, April.

Winborg, J. (2000): Financing small businesses : developing our understanding of financial bootstrapping behavior. School of Economics and Management, Lund University

Winborg, J. & H.Landstrøm, 2000: *Financial Bootstrapping in Small Business Magers' Resource Acquisition Behaviours*: Journal of Business Venturing, 16: 235-254. (20s. tidsskrift).

Winborg J (2003). Pengar är inte alltid lösningen – användingen av finansiell bootstrapping I små företag. *Småföretaget och kapitalet*. Stockholm. SNS Förlag, 29-44.

Winborg, J. (2004). Pengar är intet allt - sociala nätverk skapar viktiga resurser. I *Lokal ekonomi för hållbar tillväxt*. Stockholm: Verket för näringslivsutveckling, 93-98

Yin, Robert K., (1994) *Case Study Research: Design and Methods* (2nd edt). London: Sage

Ikke-akademiske kilder:

Wikipedia.org http://no.wikipedia.org/wiki/Kvantitativ_metode

Wikipedia.org http://en.wikipedia.org/wiki/Bootstrapping_%28business%29

Årsrapport 2006, Innovasjon Norge Møre og Romsdal

Foredrag av sentralbanksjef Svein Gjedrem på Norges Banks representantskapsmøte torsdag 14. februar 2008. Økonomiske perspektiver - http://www.norges-bank.no/Upload/66489/Okonomiske_perspektiver_aarstalen_2008.pdf

" - Totalt fravær av optimisme" Intervju med konsernsjef i DnB NOR Rune Bjerke, Dagens Næringsliv 07.06.2008) <http://www.na24.no/naeringsliv/article1967491.ece>

www.bedin.no

www.innovasjon norge.no

www.etablerer.no

www.ediagnos.biz Regnskapsdatabase

www.marketselect.net Regnskapsdatabase

www.proff.no

www.ssb.no

Tabeller

Tabell 4.1.2: Antall personer involvert i økonomirelaterte oppgaver i bedriften

Hvor ofte utfører du oppgaver direkte tilknyttet de økonomiske forholdene i bedriften? (feks. planlegger inn- og utbetalinger i bedriften, har kontakt med bank osv)

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Årlig	11	3.8	3.8	3.8
Hver måned	41	14.0	14.0	17.7
Hver uke	113	38.6	38.6	56.3
Hver dag	121	41.3	41.3	97.6
Aldri	7	2.4	2.4	100.0
Total	293	100.0	100.0	

Tabell 4.1.3: Hyppighet av utførelse av oppgaver innen økonomi

Hvor mange personer inkludert daglig leder er involvert i økonomirelaterte oppgaver i bedriften?

	Freq.	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 1	94	32.1	32.5	32.5
2 - 3	177	60.4	61.2	93.8
4 - 7	11	3.8	3.8	97.6
Oppgavene er i sin helhet tatt hånd om av personer utenfor bedriften	7	2.4	2.4	100.0
Total	289	98.6	100.0	
Missing 0	4	1.4		
Total	293	100.0		

Tabell 4.1.4: Viktighet av regnskapet som styringsverktøy

Angi hvor viktig regnskapet for din bedrift er for deg i din daglige styring av økonomien i virksomheten.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Svært viktig	118	40.3	41.0	41.0
		89	30.4	30.9	71.9
		55	18.8	19.1	91.0
		18	6.1	6.2	97.2
	Ikke viktig	8	2.7	2.8	100.0
Total		288	98.3	100.0	
Missing	Ikke svart	5	1.7		
Total		293	100.0		

Tabell 4.1.6: Sammenheng mellom utarbeidelse av regnskapsstatus og IT-baserte administrative rutiner.

Correlations

			Er de administrative rutiner i selskapet IT-baserte?	Hvor ofte mottar du eller utarbeider du oppdatert regnskapsstatus for din bedrift?
Spearman's rho	Er de administrative rutiner i selskapet IT-baserte?	Correlation Coefficient	1.000	.133*
		Sig. (2-tailed)	.	.024
		N	289	288
	Hvor ofte mottar du eller utarbeider du oppdatert regnskapsstatus for din bedrift?	Correlation Coefficient	.133*	1.000
		Sig. (2-tailed)	.024	.
		N	288	288

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Tabell 4.1.7: Oversikt over økonomibakgrunn blant daglige ledere.

N= 242 som har krysset for rolle "Daglig leder"		
Økonomikurs fra videregående skole	74	25,6 %
Økonomi som hovedstudium	55	22,7 %
Økonomikurs som del av annen utdanning	69	28,5 %
Økonomikurs i jobbsammenheng	50	20,7 %
Har ingen skole eller kurs innen økonomi	53	21,9 %

Tabell 4.1.8: Oversikt over økonomierfaring blant daglige ledere.

N= 242 som har krysset for rolle "Daglig leder"		
Erfaring som daglig leder i annen bedrift	65	26,9 %
Tidligere erfaring som økonomikonsulent, regnskap osv	38	15,7 %
Annen erfaring fra økonomiarbeid i bedrift, budsjettansvar osv	95	39,3 %
Erfaring fra økonomiarbeid i frivillig lag/organisasjon	64	26,4 %
Har ingen tidligere erfaring fra økonomiarbeid	0	0 %

Tabell 4.1.9: Sammenheng mellom daglig leder og etablering av bedriften

Er det du som har ansvaret for etableringen av denne bedriften?

*** Rolle Daglig leder Crosstabulation**

			Rolle Daglig leder		
				Daglig leder	Total
Er det du som har ansvaret for etableringen av denne bedriften?	Ja, alene	Count	10	60	70
		% within Rolle Daglig leder	19.6%	24.8%	23.9%
	Ja, sammen med partner(e)	Count	24	94	118
		% within Rolle Daglig leder	47.1%	38.8%	40.3%
	Nei	Count	17	88	105
		% within Rolle Daglig leder	33.3%	36.4%	35.8%
Total	Count	51	242	293	
	% within Rolle Daglig leder	100.0%	100.0%	1<<00.0%	

Tabell 4.3.1: Næringstilhørighet

Hvilken næring vil du klassifisere bedriften innenfor?				
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Jordbruk og fiske	21	7.2	7.2	7.2
Fiskeindustri og fiskeoppdrett	8	2.7	2.7	9.9
Bergverksdrift, kraftforsyning, olje og gass	6	2.0	2.0	11.9
Bygge- og anleggsvirksomhet	53	18.1	18.1	30.0
Data og systemutvikling	21	7.2	7.2	37.2
Produksjon av maskiner og utstyr	17	5.8	5.8	43.0
Annen industriproduksjon	48	16.4	16.4	59.4
Transport og lagring	14	4.8	4.8	64.2
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer og apparater	33	11.3	11.3	75.4
Hotell, restaurant og øvrig reiseliv	11	3.8	3.8	79.2
Tjeneste/service rettet mot bedrift	44	15.0	15.0	94.2
Tjeneste/service rettet mot private	17	5.8	5.8	100.0
Total	293	100.0	100.0	

Tabell 4.3.2: Bedriftenes uavhengighet

Er bedriften del av et konsern/avdeling av annen bedrift?				
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Nei	233	79.5	79.5	79.5
Ja, morselskap i konsern	20	6.8	6.8	86.3
Ja, datterselskap i konsern	40	13.7	13.7	100.0
Total	293	100.0	100.0	

Tabell 4.3.3: Hvordan bedriftene ble etablert

Hvordan ble denne bedriften etablert?				
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Startet fra grunnen av	218	74.4	74.4	74.4
Overtakelse ved kjøp	31	10.6	10.6	85.0

Overtakelse ved arv	16	5.5	5.5	90.4
Videreføring/reetablering av bedrift som gikk konkurs	16	5.5	5.5	95.9
Annet	12	4.1	4.1	100.0
Total	293	100.0	100.0	

Tabell 4.3.4: Hvem som har ansvaret for etableringen av bedriften

Er det du som har ansvaret for etableringen av denne bedriften?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Ja, alene	70	23.9	23.9	23.9
Ja, sammen med partner(e)	118	40.3	40.3	64.2
Nei	105	35.8	35.8	100.0
Total	293	100.0	100.0	

Tabell 4.3.5: Oversikt over antall ansatte

Hvor mange årsverk er det i bedriften i dag?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0 - 4	101	34.5	34.5	34.5
5 - 9	79	27.0	27.0	61.4
10 - 19	65	22.2	22.2	83.6
20 - 49	39	13.3	13.3	96.9
50 - 99	9	3.1	3.1	100.0
Total	293	100.0	100.0	

Tabell 4.3.6: Oversikt over vurdering av bedriftenes utviklingsfaser

Under finner du fire ulike beskrivelser av en bedrifts stadier av utvikling. Les gjennom alle fire beskrivelsene, og velg deretter den beskrivelsen som etter din mening best samsvarer for din bedrift.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent

Valid	Bedriften er fremdeles i en utviklingsfase. Produktene og/eller tjenestene har kommet ut til et begrenset marked og omsetningen er beskjeden	48	16.4	16.8	16.8
	Bedriften og dens produkter/tjenester tiltrekker seg stadig stadig flere kunder, og omsetningen vokser vesentlig.	159	54.3	55.8	72.6
	Bedriften har nådd de kundene som kan tenkes har interesse i den og dens produkter/tjenester, og omsetningen har stabilisert seg.	76	25.9	26.7	99.3
	Etter flere år i drift, mister bedriften kunder og omsetning reduseres raskt.	2	.7	.7	100.0
	Total	285	97.3	100.0	
Missing	0	8	2.7		
Total		293	100.0		

Tabell 4.3.8: Kjønn for respondentene

Angi kjønn:

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Kvinne	40	13,7	13,7	13,7
Mann	253	86,3	86,3	100,0
Total	293	100,0	100,0	

Tabell 4.3.9: Alder for respondentene

Oppgi din alder:

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 20 - 29	6	2.0	2.0	2.0
30 - 39	54	18.4	18.4	20.5
40 - 49	107	36.5	36.5	57.0
50 - 59	94	32.1	32.1	89.1
60 - 69	31	10.6	10.6	99.7
70 og over	1	.3	.3	100.0
Total	293	100.0	100.0	

Tabell 4.3.11: Respondentenes økonomibakgrunn

Din økonomibakgrunn: N=293				
Har økonomikurs fra videregående skole	Har tatt økonomi som hovedstudium	Har tatt økonomikurs som del av annen utdannelse	Har tatt kurs i økonomi i forbindelse med jobb	Har ingen skole/kurs innen økonomi
77	71	85	62	60
26,3 %	24,2 %	29,0 %	21,2 %	20,5 %

Tabell 4.3.12: Respondentenes erfaring fra økonomiarbeid

Din erfaring fra økonomiarbeid: N=293				
Har erfaring som daglig leder i annen bedrift	Har erfaring fra tidligere arbeid som økonomikonsulent, regn	Har annen erfaring fra økonomiarbeid i bedrift, budsjettansv	Økonomierfaring fra frivillig lag/organisasjon	Har ingen tidligere erfaring fra økonomiarbeid
79	55	115	81	0
27,0 %	18,8 %	39,2 %	27,6 %	0 %

Tabell 4.3.13: Korrelasjonsmatrise mellom respondentens ulike roller i bedriften

'Spearman's rho		Rolle Etablerer av bedriften	Rolle Daglig leder	Rolle Hovedeier	Rolle Medeier	Rolle Styreleder	Rolle Styremedlem
Rolle Etablerer av bedriften	Correlation Coefficient	1,000	,063	.355**	,029	.296**	,062
	Sig. (2-tailed)	.	,285	,000	,626	,000	,287
	N	293	293	293	293	293	293
Rolle Daglig leder	Correlation Coefficient	,063	1,000	,100	-,112	-,035	-,060
	Sig. (2-tailed)	,285	.	,086	,055	,550	,307
	N	293	293	293	293	293	293
Rolle Hovedeier	Correlation Coefficient	.355**	,100	1,000	-.479**	.354**	-,005
	Sig. (2-tailed)	,000	,086	.	,000	,000	,935
	N	293	293	293	293	293	293
Rolle Medeier	Correlation Coefficient	,029	-,112	-.479**	1,000	-,055	.310**
	Sig. (2-tailed)	,626	,055	,000	.	,352	,000
	N	293	293	293	293	293	293
Rolle Styreleder	Correlation Coefficient	.296**	-,035	.354**	-,055	1,000	-.391**
	Sig. (2-tailed)	,000	,550	,000	,352	.	,000
	N	293	293	293	293	293	293
Rolle Styremedlem	Correlation Coefficient	,062	-,060	-,005	.310**	-.391**	1,000

	Sig. (2-tailed)	,287	,307	,935	,000	,000	.
	N	293	293	293	293	293	293
**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).							

Tabell 4.3.15: Korrelasjonsmatrise knyttet til bedriftens alder og antall personer involvert i økonomirelaterte oppgaver i bedriften.

		Antall år siden etablering	Hvor mange personer inkludert daglig leder er involvert i økonomirelaterte oppgaver i bedriften?
Spearman's rho	Antall år siden etablering	Correlation Coefficient	1.000
		Sig. (2-tailed)	.004
		N	293
Hvor mange personer inkludert daglig leder er involvert i økonomirelaterte oppgaver i bedriften?		Correlation Coefficient	.169**
		Sig. (2-tailed)	1.000
		N	289

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Tabell 4.3.17: Regnskapsførsel i bedriftene

Hvem fører regnskapet for bedriften?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
Daglig leder	20	6.8	6.9	6.9
Person i nær familie med eier	11	3.8	3.8	10.7
Person ansatt i bedriften	91	31.1	31.5	42.2
Ekstern regnskapsfører	160	54.6	55.4	97.6
Annen ekstern person	7	2.4	2.4	100.0
Total	289	98.6	100.0	
Missing	0	4	1.4	
Total	293	100.0		

Tabell 4.4.1: Bedriftenes kapitalbehov

kapitalbehov

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ,00	215	73.4	75.4	75.4
1,00	70	23.9	24.6	100.0
Total	285	97.3	100.0	
Missing System	8	2.7		
Total	293	100.0		

Tabell 4.4.2: Hovedårsak til kapitalbehov

Hva er hovedårsaken til at bedriften har et ytterligere kapitalbehov?

*** Har din bedrift behov for ytterligere kapital i dag? Crosstabulation**

Count				
		Har din bedrift behov for ytterligere kapital i dag?		
		Ja	Nei	Total
Hva er hovedårsaken til at bedriften har et ytterligere kapitalbehov?	Investeringer i bygninger/maskiner	32	119	151
	Investeringer i markedsføring	7	20	27
	Inndekning av påløpt underskudd	8	4	12
	Investeringer i produktutvikling	15	38	53
	Investeringer i kompetanseheving for ansatte	3	26	29
	Betaling av forfalte faktura fra leverandører	5	5	10
	Total	70	212	282

Tabell 4.4.3: Oversikt kassakreditt

Har bedriften avtale om kassakreditt i bank?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ja	182	62.1	64.5	64.5
Nei	99	33.8	35.1	99.6
Vet ikke	1	.3	.4	100.0
Total	282	96.2	100.0	
Missing 0	11	3.8		
Total	293	100.0		

Tabell 4.4.4: Grad av trekk på kassakredittramme

I hvilken grad er denne kreditten benyttet i øyeblikket?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ikke i det hele tatt	74	25.3	40.7	40.7
	I noen grad	70	23.9	38.5	79.1
	I stor grad	38	13.0	20.9	100.0
	Total	182	62.1	100.0	
Missing	0	111	37.9		
Total		293	100.0		

Tabell 4.4.5: Korrelasjonsmatrise knyttet til økonomiske vurderinger og finansiering

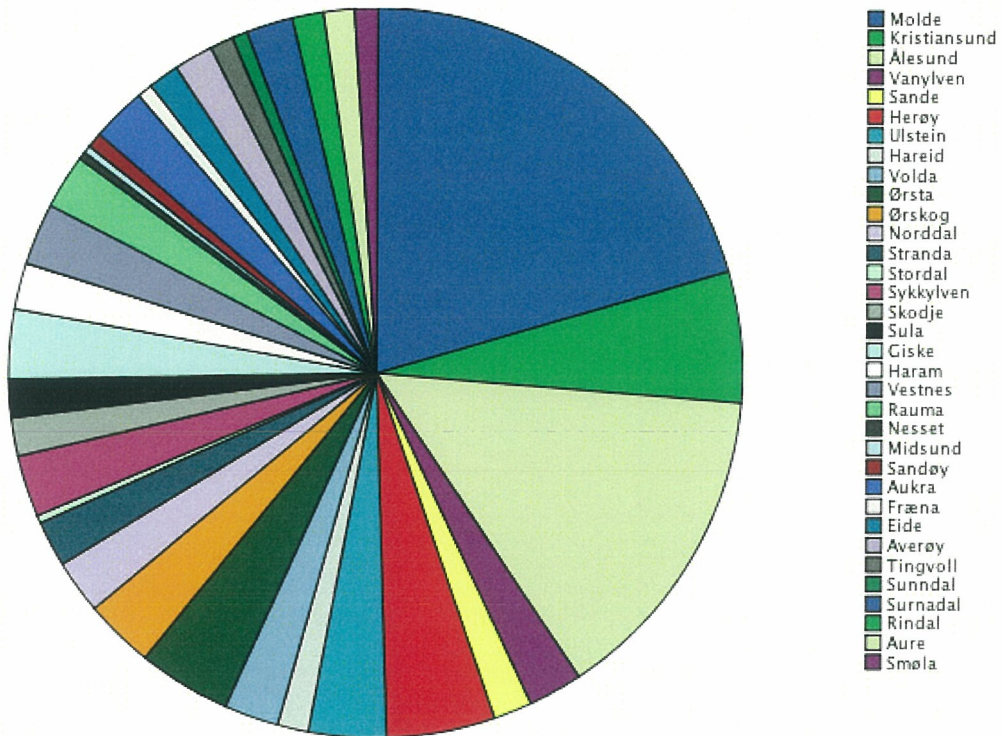
	Har din bedrift behov for ytterligere kapital i dag?	bedriftens muligheter til å finansiere fra bank	Hvor mange årsverk er det i bedriften i dag?	Antall år siden etablering	Hva var bedriftens omsetning i 2007?	Hva var bedriftens økonomiske resultat i 2007?	muligheter til å oppnå langsiktig finansiering fra eksterne medeier?	Stadie av utvikling	Har bedriften avtale om kassakreditt i bank?	Har bedriften langsiktig banklån/pantelån?
Spearman's rho	1,000	.284**	,032	,106	,052	.178**	,000	.186**	,084	,130*
		N	285	,073	,382	,003	,996	,001	,160	,029
		Correlation Coefficient		285	285	285	285	285	285	282
		Sig. (2-tailed)								
	Hvordan vurderer du bedriftens muligheter til å få langsiktig finansiering fra bank	.284**		.269**	.424**	.322**	.393**	,095	,033	-,068
		N	285	285	285	285	285	285	285	282
		Correlation Coefficient								
		Sig. (2-tailed)								
	Hvor mange årsverk er det i bedriften i dag?	,032	.364**		.721**	,062	.212**	,074	-,069	-.287**
		N	285	285	285	285	285	285	285	282
		Correlation Coefficient								
		Sig. (2-tailed)								
	Antall år siden etablering	,106	.269**	.367**		,050	,001	.351**	-,070	-.171**
		N	285	285	285	285	285	285	285	282
		Correlation Coefficient								
		Sig. (2-tailed)								
	Hva var bedriftens omsetning i 2007?	,052	.424**		.356**	.190**	.199**	,094	-,087	-.231**
		N	285	285	285	285	285	285	285	282
		Correlation Coefficient								
		Sig. (2-tailed)								
	Hva var bedriftens økonomiske resultat i 2007?	,003	.322**		.190**	1,000	.203**	,107	.149*	.120*
		N	285	285	285	285	285	285	285	282
		Correlation Coefficient								
		Sig. (2-tailed)								
	Hvordan vurderer du bedriftens muligheter til å oppnå langsiktig finansiering fra en ny eksterne medeier?	,000	.393**	.212**		.203**	1,000	-,100	,075	,017
		N	285	285	285	285	285	285	285	282
		Correlation Coefficient								
		Sig. (2-tailed)								
	Stadie av utvikling	,188**	,095	.351**		,107	-,100	1,000	-,048	,035
		N	285	285	285	285	285	285	285	282
		Correlation Coefficient								
		Sig. (2-tailed)								
	Har bedriften avtale om kassakreditt i bank?	,084	,033	-,070		.149*	,075	-,048	1,000	.271**
		N	285	285	285	285	285	285	285	282
		Correlation Coefficient								
		Sig. (2-tailed)								
	Har bedriften langsiktig banklån/pantelån?	,130*	-,068	-.287**		.120*	,017	,035	.271**	1,000
		N	282	282	282	282	282	282	282	282
		Correlation Coefficient								
		Sig. (2-tailed)								

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

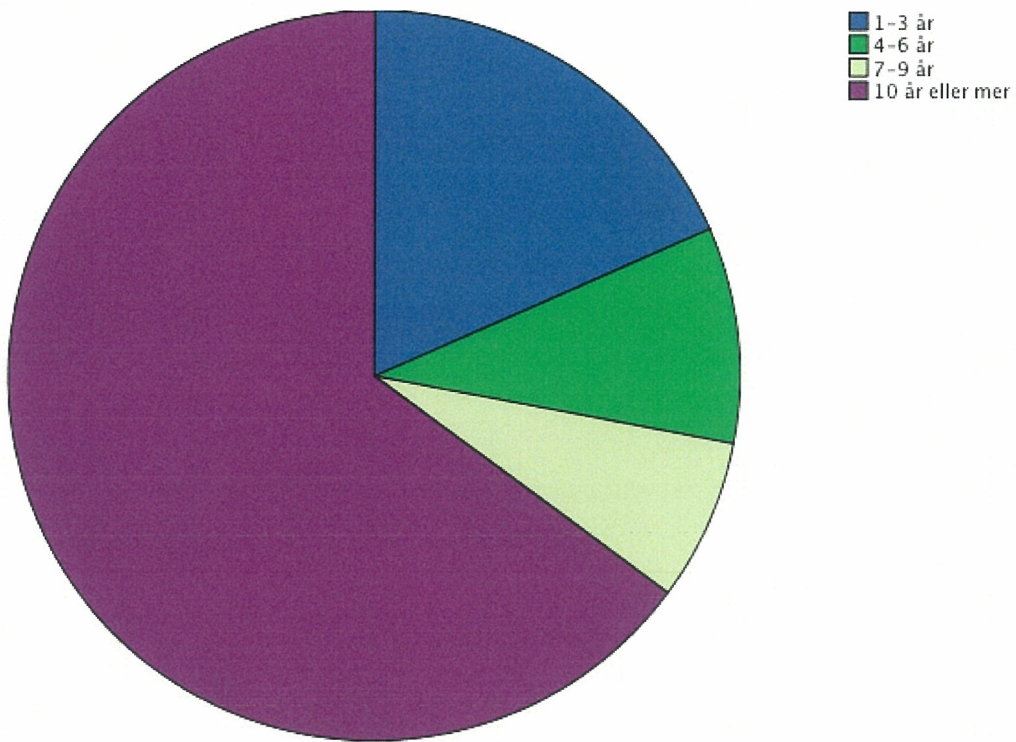
Figurer

I hvilken kommune har bedriften sitt hovedkontor?

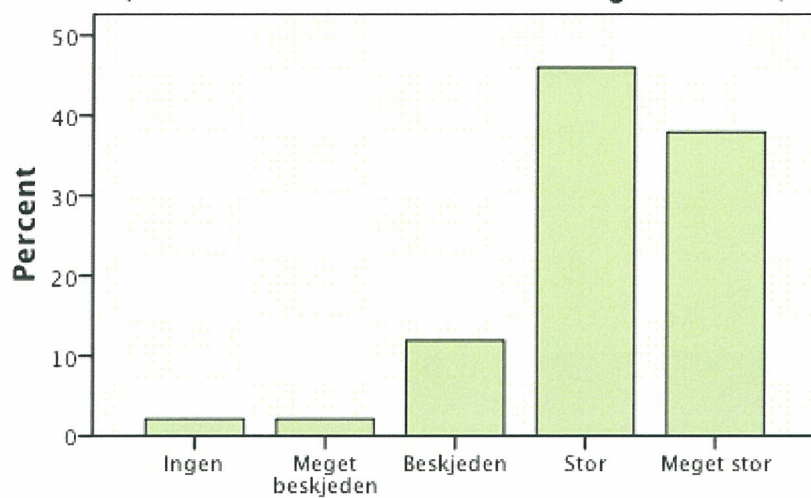
Figur 4.3.1: Bedriftens hovedkontor

Antall år siden etablering

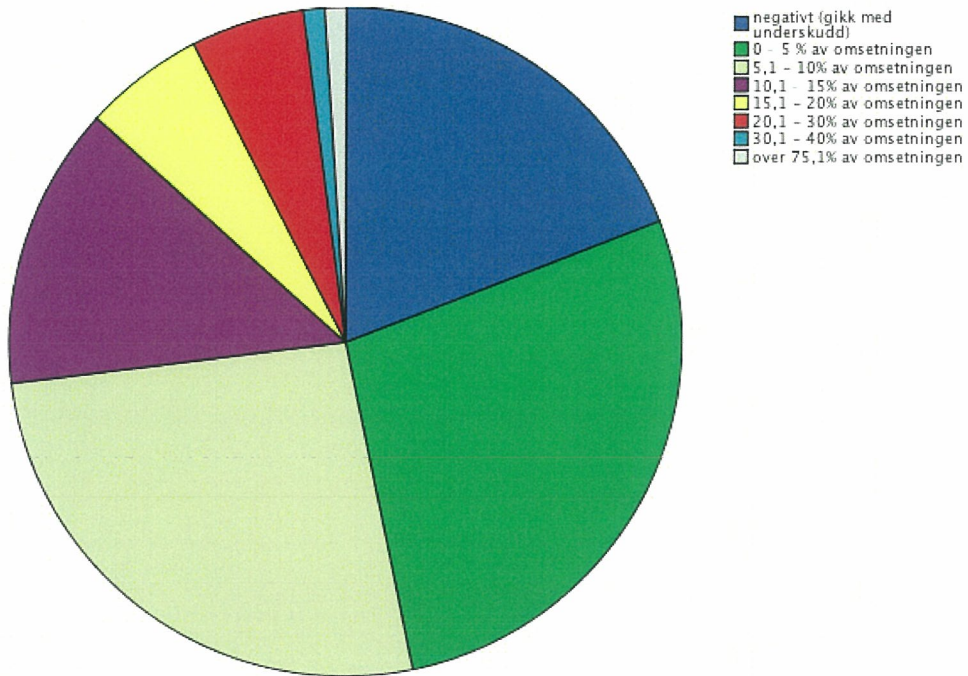
Figur 4.3.2: Fremstilling av antall år siden bedriftene i utvalget ble etablert

Hvordan vurderer du bedriftens muligheter til å få langsiktig finansiering fra bank (ordinære langsiktige banklån, ikke kassakreditt eller kortsiktige kreditter).

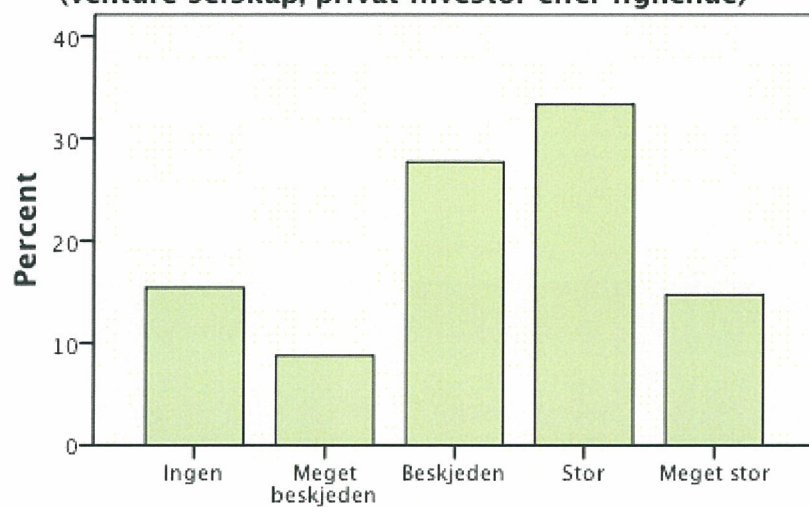
Figur 4.4.1: Bedriftens vurdering av muligheter til bankfinansiering

Hva var bedriftens økonomiske resultat i 2007? Eks: 100 000 kr i resultat / 1 mill i omsetning x 100 = 10%

Figur 4.3.4 Bedriftenes økonomiske resultat

Hvordan vurderer du bedriftens muligheter til å oppnå langsiktig finansiering fra en ny ekstern medeier? (venture selskap, privat investor eller lignende)

Figur 4.4.2: Bedriftens vurdering av muligheter til ny ekstern medeier

Kategori		Hva var bedriftens økonomiske resultat i 2007?	Har din bedrift behov for ytterligere kapital i dag?	Har bedriften langsiktig banklån/pantelån?	Hvor mange årsverk er det i bedriften i dag?	Antall år siden etablering
	SUBSIDIE	-0,121*	0,129*	-0,158**	0,160**	-0,024
Delaying	UTSETTERE	-0,234**	0,391**	-0,113	-0,158**	-0,131*
Owner	Arbeider noen av dine slektninger og/eller venner i bedriften til lønn under markedsnivå?	-0,018	-0,001	-0,020	-0,133*	0,023
Owner	Bruker daglig leders private kredittkort for å betale for innkjøp til bedriften	-0,116*	0,203**	0,015	-0,187**	-0,250**
Owner	Låner penger fra slektninger og/eller venner	-0,087	0,085	-0,037	-0,155**	-0,025
Owner	Skaffer penger fra annet selskap/prosjekt som eier/daglig leder kontrollerer	-0,036	0,116	-0,094	0,013	-0,017
Delaying	Forsøker å fremforhandle best mulig betalingsbetingelser fra leverandør	0,021	0,149*	-0,225**	0,272**	0,090
Delaying	Har bedriften rutiner for å holde lageret på et lavest mulig nivå?	-0,018	-0,017	-0,104	0,196**	-0,013
Minimiz.	Har bedriften rutiner for rask utfakturering til kunde?	0,122*	0,078	-0,088	0,061	-0,061
Minimiz.	Benytter bedriften strafferenter på forfalte fakturaer som en metode for å få raskere betaling fra kunder?	0,089	-0,109	0,091	0,193**	0,141*
Minimiz.	Tilbyr bedriften samme betalingsvilkår til alle kunder?	-0,047	0,106	-0,183**	0,208**	0,165**
Minimiz.	Har du noen gang avsluttet et forretningsforhold med en kunde som i lengre tid har betalt for seint?	-0,015	-0,103	-0,197**	0,209**	0,233**
Joint	Deler bedriften produksjonsutstyr med andre bedrifter?	-0,069	-0,012	0,005	-0,030	-0,027
Joint	Låner utstyr fra andre bedrifter i kortere perioder	-0,045	0,046	-0,068	0,109	-0,052
Joint	Samordner innkjøp med andre bedrifter for å oppnå bedre betingelser fra leverandør	-0,132**	-0,081	-0,138*	0,156**	0,196**
Joint	Praktiserer byttehandel med andre personer og bedrifter, i stedet for kjøp/salg av varer og tjenester til hverandre	-0,172**	0,083	-0,056	-0,121*	-0,170**
Owner	Holder tilbake daglig leders lønn i perioder	-0,186**	0,337**	-0,025	-209**	-0,171**
Delaying	Leaser utstyr og driftsmidler i stedet for å kjøpe	-0,072	0,065	-0,268**	0,275**	0,020

Figur 4.5.2: Korrelasjonsmatrise faktorer

Appendiks A: Bootstrapping metoder som er undersøkt

Metoder

Skalaspørsmål; 1=Aldri, 2=I liten grad, 3=I noen grad, 4=I stor grad, 5= I svært stor grad

Kjøper brukt utstyr i stedet for nytt
Låner utstyr fra andre bedrifter i kortere perioder
Leiger inn personale for kortere perioder, i stedet for å ansette i faste stillinger.
Samordner innkjøp med andre bedrifter for å oppnå bedre betingelser fra leverandør
Leaser utstyr og driftsmidler i stedet for å kjøpe
Praktiserer byttehandel med andre personer og bedrifter, i stedet for kjøp/salg av varer og tjenester til hverandre
Tilbyr rabatt til kunder som betaler kontant/før fristen, for å få raskere innbetaling
Kjøper varer fra leverandør på kommisjon
Forsøker å fremforhandle best mulig betalingsbetingelser fra leverandør
Bevisst utsetter betaling av faktura til leverandør(er) til etter forfall
Holder tilbake lønn til daglig leder i en periode grunnet mangel på penger
Bruker daglig leders private kredittkort for å betale for innkjøp til bedriften
Skaffer penger fra annet selskap/prosjekt som eier/daglig leder kontrollerer
Ber om forskuddsbetaling fra kunder (før leveranse av produkt/tjeneste)
Benytter factoringtjenester fra bank eller andre
Låner penger fra slektninger og/eller venner
Bevisst (nå og da) utsetter betaling av MVA
Har fått finansiering fra Møre og Romsdal fylke
Har fått finansiering fra kommunen
Har fått finansiering fra Norges Forskningsråd (inkl. SkatteFUNN)
Har fått finansiering fra Innovasjon Norge (tidl. SND)
Har fått finansiering fra andre offentlige aktører
Har fått finansiering fra private investorer og investeringselskap

Variabler med to verdier, ja og nei.

Har bedriften rutiner for rask utfakturerings til kunde?
Benytter bedriften strafferenter på forfalte fakturaer som en metode for å få raskere betaling fra kunder?
Har du noen gang avsluttet et forretningsforhold med en kunde som i lengre tid har betalt for seint?
Tilbyr bedriften samme betalingsvilkår til alle kunder?
Prioriterer bedriften bevisst kunder som betaler raskt?
Har bedriften rutiner for å holde lageret på et lavest mulig nivå?
Arbeider noen av dine slektninger og/eller venner i bedriften til lønn under markedsnivå?
Drives bedriften helt og holdent fra hjemmet, (feks fra kjelleren)?
Deler bedriften lokaler med andre bedrifter? (Delt leie eller eierskap).
Deler bedriften ansatte med andre bedrifter?
Deler bedriften produksjonsutstyr med andre bedrifter?

Appendix B: Web-basert spørreskjema

Innledning:

Denne undersøkelsen er del av en mastergradsoppgave om økonomistyring hos bedrifter i Møre og Romsdal.

Undersøkelsen tar mål av seg å tilføre ny kunnskap om økonomistyring i små og mellomstore bedrifter. Denne kunnskapen kan brukes for å legge bedre til rette for næringsdrift i vårt fylke.

Undersøkelsen er anonym.

Dine svar og din erfaring er viktig!

Takk for at du tar deg tid!

Spørsmål:	Svaralternativ:	Avkryssingsmetode:
Angi kjønn:	<ul style="list-style-type: none">• Kvinne• Mann	Ett kryss
Oppgi din alder:	<ul style="list-style-type: none">• Under 20 år• 20 – 29• 30 – 39• 40 – 49• 50 – 59• 60 – 69• 70 og over	Ett kryss
Hva er din høyeste fullførte utdanning?	<ul style="list-style-type: none">• Grunnskole• Videregående skole, 3 år, teoretisk• Videregående skole, med fagbrev• Høgskole/Universitet 1 år• Høgskole/Universitet 3 år• Høgskole/Universitet 5 år• Høgskole/Universitet mer enn 5 år	Ett kryss

Hvilken rolle har du i denne bedriften. Er du:	<ul style="list-style-type: none"> • Etablerer av denne bedriften • Daglig leder • Hovedeier • Medeier • Styreleder • Styremedlem • Ingen av de over, kun vanlig ansatt 	Vennligst kryss av i alle boksene som passer
Din økonomibakgrunn:	<ul style="list-style-type: none"> • Har økonomikurs fra videregående skole • Har tatt økonomi som hovedstudium • Har tatt økonomikurs som del av annen utdanning • Har tatt kurs i økonomi i forbindelse med jobb • Har ingen skole/kurs innen økonomi 	Kryss av for alle aktuelle
Din erfaring fra økonomiarbeid:	<ul style="list-style-type: none"> • Har erfaring som daglig leder i annen bedrift • Har erfaring fra tidligere arbeid som økonomikonsulent, regnskap osv • Har annen erfaring fra økonomiarbeid i bedrift, budsjettansvar osv • Økonomierfaring fra frivillig lag/organisasjon • Har ingen tidligere erfaring fra økonomiarbeid 	Kryss av for alle aktuelle
Hvor ofte utfører du oppgaver direkte tilknyttet de økonomiske forholdene i bedriften? (feks. planlegger inn- og utbetalinger i bedriften, har kontakt med bank osv)	<ul style="list-style-type: none"> • Årlig • Hver måned • Hver uke • Hver dag • Aldri 	Ett kryss

Hvilken type selskap er bedriften?	<ul style="list-style-type: none"> • AS • ASA • Enkeltpersonforetak • DA/ANS • Annet 	Ett kryss
------------------------------------	---	-----------

Hva er selskapets aksjekapital? (I hele 1000 NOK)	Alternativet er synlig kun for de som har valgt "AS" i forrige spørsmål.	Tekstfelt
Er bedriften del av et konsern/avdeling av annen bedrift?	<ul style="list-style-type: none"> • Nei • Ja, morselskap i konsern • Ja, datterselskap i konsern • Ja, avdeling av annet selskap • Ja, annet 	Ett kryss
Hvor mange årsverk er det i bedriften i dag? (Årsverk, ikke antall ansatte)	<ul style="list-style-type: none"> • 0 – 4 • 5 – 9 • 10 – 19 • 20 – 49 • 50 – 99 • 100 og over 	Ett kryss
Antall år siden etablering	<ul style="list-style-type: none"> • 1 – 3 år • 4 – 6 år • 7 – 9 år • 10 år eller mer 	
I hvilken kommune har bedriften sitt hovedkontor?	Alle 36 kommuner i Møre og Romsdal kunne velges fra en rullemeny	Ett kryss
Er det du som har ansvaret for etableringen av denne bedriften?	<ul style="list-style-type: none"> • Ja, alene • Ja, sammen med partner(e) • Nei 	Ett kryss
Hvordan ble denne bedriften etablert?	<ul style="list-style-type: none"> • Startet fra grunnen av • Overtakelse ved kjøp • Overtakelse ved arv • Videreføring/reetablering av bedrift som gikk konkurs • Annet 	Ett kryss
Kan du utdype alternativet "annet" som du har valgt i spørsmålet over?	Tekstfelt	Alternativet er synlig kun for de som har valgt "annet" i forrige spørsmål.
Hvilken næring vil du klassifisere bedriften innenfor?	<ul style="list-style-type: none"> • Jordbruk og fiske • Fiskeindustri og fiskeoppdrett • Bergverksdrift, kraftforsyning, olje og gass • Bygge- og anleggsvirksomhet 	Ett kryss

	<ul style="list-style-type: none"> • Data og systemutvikling • Produksjon av maskiner og utstyr • Annen industriproduksjon • Transport og lagring • Varehandel, reoperasjon av kjøretøyer og apparater • Hotell, restaurant og øvrig reiseliv • Tjeneste/service rettet mot bedrift • Tjeneste/service rettet mot private • Bank, finans og forsikring 	
Hva var bedriftens omsetning i 2007?	<ul style="list-style-type: none"> • 0 - 1,9 millioner kroner • 2 - 4,9 millioner kroner • 5 - 9,9 millioner kroner • 10 - 19,9 millioner kroner • 20 - 29,9 millioner kroner • 30 - 49,9 millioner kroner • 50 - 79,9 millioner kroner • 80 - 99,9 millioner kroner • over 100 millioner kroner 	Ett kryss
Hva var bedriftens økonomiske resultat i 2007? Eks: 100 000 kr i resultat /1 mill i omsetning x 100 = 10%	<ul style="list-style-type: none"> • negativt (gikk med underskudd) • 0 - 5 % av omsetningen • 5,1 - 10 % av omsetningen • 10,1 - 15 % av omsetningen • 15,1 - 20 % av omsetningen • 20,1 - 30 % av omsetningen • 30,1 - 40 % av omsetningen • 40,1 - 50 % av omsetningen • 50,1 - 75 % av omsetningen • over 75,1 % av omsetningen 	Ett kryss

I hvilken grad gjøres følgende i bedriften:		
Ber om forskuddsbetaling fra kunder (før leveranse av produkt/tjeneste)	Fempunktsskala: Aldri, sjelden, noen ganger, ofte, svært ofte	Ett kryss
Kjøper varer fra leverandør på kommisjon	Fempunktsskala: Aldri, sjelden, noen ganger, ofte, svært ofte	Ett kryss

(Varene lånes fra leverandør, og kun solgte enheter må betales. Usolgte enheter kan returneres til leverandør)		
Benyttar factoringtjenester fra bank eller andre	Fempunktsskala: Aldri, sjelden, noen ganger, ofte, svært ofte	Ett kryss
Tilbyr rabatt til kunder som betaler kontant/før fristen, for å få raskere innbetaling	Fempunktsskala: Aldri, sjelden, noen ganger, ofte, svært ofte	Ett kryss
Forsøker å fremforhandle best mulig betalingsbetingelser fra leverandør	Fempunktsskala: Aldri, sjelden, noen ganger, ofte, svært ofte	Ett kryss
Holder tilbake lønn til daglig leder i en periode grunnet mangel på penger	Fempunktsskala: Aldri, sjelden, noen ganger, ofte, svært ofte	Ett kryss
Bevisst utsetter betaling av faktura til leverandør(er) til etter forfall	Fempunktsskala: Aldri, sjelden, noen ganger, ofte, svært ofte	Ett kryss
Leaser utstyr og driftsmidler i stedet for å kjøpe	Fempunktsskala: Aldri, sjelden, noen ganger, ofte, svært ofte	Ett kryss

Selger din bedrift varer/tjenester på kreditt til kunder? (sender faktura med et bestemt antall dager til betalingsfrist osv)	Ja – hopper til neste spørsmål/tekst Nei – hopper til spørsmål merket **	Ett kryss
Hvordan fungerer det i din bedrift på områdene nevnt under:		
Har bedriften rutiner for rask utfakturerings til kunde?	<ul style="list-style-type: none"> • Ja • Nei 	Ett kryss

Benytter bedriften strafferenter på forfalte fakturaer som en metode for å få raskere betaling fra kunder?	<ul style="list-style-type: none"> • Ja • Nei 	Ett kryss
Tilbyr bedriften samme betalingsvilkår til alle kunder?	<ul style="list-style-type: none"> • Ja • Nei 	Ett kryss
Prioriterer bedriften bevisst kunder som betaler raskt?	<ul style="list-style-type: none"> • Ja • Nei 	Ett kryss
Har du noen gang avsluttet et forretningsforhold med en kunde som i lengre tid har betalt for seint?	<ul style="list-style-type: none"> • Ja • Nei 	Ett kryss
Hvordan samsvarer problemstillingene under til forholdene i din egen bedrift?		
Har bedriften rutiner for å holde lageret på et lavest mulig nivå?	<ul style="list-style-type: none"> • Ja • Nei • Ikke aktuelt 	Ett kryss
Deler bedriften produksjonsutstyr med andre bedrifter?	<ul style="list-style-type: none"> • Ja • Nei • Ikke aktuelt 	Ett kryss
Drives bedriften helt og holdent fra hjemmet, (feks fra kjelleren)?	<ul style="list-style-type: none"> • Ja • Nei • Ikke aktuelt 	Ett kryss
Deler bedriften lokaler med andre bedrifter? (Delt leie eller eierskap).	<ul style="list-style-type: none"> • Ja • Nei • Ikke aktuelt 	Ett kryss
Arbeider noen av dine slektninger og/eller venner i bedriften til lønn under markedsnivå?	<ul style="list-style-type: none"> • Ja • Nei • Ikke aktuelt 	Ett kryss
Deler bedriften ansatte med andre bedrifter?	<ul style="list-style-type: none"> • Ja • Nei • Ikke aktuelt 	Ett kryss

Vennligst angi i hvilken grad din bedrift:		
Låner utstyr fra andre bedrifter i kortere perioder	Fempunktsskala: Aldri, i liten grad, i noen grad, i stor grad, i svært stor grad	Ett kryss
Kjøper brukt utstyr i stedet for nytt	Fempunktsskala: Aldri, i liten grad, i noen grad, i stor grad, i svært stor grad	Ett kryss
Samordner innkjøp med andre bedrifter for å oppnå bedre betingelser fra leverandør	Fempunktsskala: Aldri, i liten grad, i noen grad, i stor grad, i svært stor grad	Ett kryss
Bevisst (nå og da) utsetter betaling av MVA	Fempunktsskala: Aldri, i liten grad, i noen grad, i stor grad, i svært stor grad	Ett kryss
Leiger inn personale for kortere perioder, i stedet for å ansette i faste stillinger.(Utenom ulike former for konsulentinnleie.)	Fempunktsskala: Aldri, i liten grad, i noen grad, i stor grad, i svært stor grad	Ett kryss
Praktiserer byttehandel med andre personer og bedrifter, i stedet for kjøp/salg av varer og tjenester til hverandre	Fempunktsskala: Aldri, i liten grad, i noen grad, i stor grad, i svært stor grad	Ett kryss
Bruker daglig leders private kredittkort for å betale for innkjøp til bedriften	Fempunktsskala: Aldri, i liten grad, i noen grad, i stor grad, i svært stor grad	Ett kryss
Låner penger fra slektninger og/eller venner	Fempunktsskala: Aldri, i liten grad, i noen grad, i stor grad, i svært stor grad	Ett kryss
Skaffer penger fra annet selskap/prosjekt som eier/daglig leder kontrollerer	Fempunktsskala: Aldri, i liten grad, i noen grad, i stor grad, i svært stor grad	Ett kryss

Hvor mange personer inkludert	• 1	Ett kryss
-------------------------------	-----	-----------

daglig leder er involvert i økonomirelaterte oppgaver i bedriften?	<ul style="list-style-type: none"> • 2 – 3 • 4 – 7 • Oppgavene er i sin helhet tatt hånd om av personer utenfor bedriften 	
Er de administrative rutineene i selskapet IT-baserte?	<ul style="list-style-type: none"> • Ja, fullstendig • Delvis • Nei 	Ett kryss
Hvor mye av din arbeidstid bruker du anslagsvis på økonomirelaterte oppgaver i bedriften? (feks. kontakt med bank, lager budsjetter osv)	<ul style="list-style-type: none"> • Mindre enn 5 % • 6 - 10 % • 11 - 20 % • 21 - 40 % • Mer enn 40 % 	Ett kryss
Hvilke av styringsverktøyene og indikatorene under benyttes i din bedrift for å ha kontroll med økonomien og utviklingen?	<ul style="list-style-type: none"> • Likviditetsbudsjett - inn og utbetalinger for bedriften • Finansieringsbudsjett - hvordan finansiere prosjekt/utstyr • Driftsbudsjett - inntekter, kostnader og resultat • Nøkkeltall - likviditetsgrader, kredittider, omløpshastigheter osv • Kalkyler - på prosjekt eller produkt • Bruker ingen styringsverktøy eller indikatorer som nevnt over • Har best kontroll ved å følge med på driftskontoen i banken 	Kryss for alle aktuelle
Hvilke andre metoder benyttes for å ha oversikt og kontroll med økonomien i din bedrift?	Tekstfelt	
Hvem fører regnskapet for bedriften?	<ul style="list-style-type: none"> • Daglig leder • Person i nær familie med eier • Person ansatt i bedriften • Ekstern regnskapsfører • Annen ekstern person 	Ett kryss

Angi hvor tilfreds du er med tjenestene levert fra din regnskapsfører:	<ul style="list-style-type: none"> • Svært utilfreds • Utilfreds • Hverken tilfreds eller utilfreds • Tilfreds • Svært tilfreds 	Alternativet er synlig kun for de som har valgt "ekstern regnskapsfører" i forrige spørsmål.
Hvor ofte mottar du eller utarbeider du oppdatert regnskapsstatus for din bedrift?	<ul style="list-style-type: none"> • Daglig • Ukentlig • Månedlig • Annen hver måned • Kvartalsvis • Årlig • Aldri 	Ett kryss
Angi hvor viktig regnskapet for din bedrift er for deg i din daglige styring av økonomien i virksomheten.	Fempunktsskala: Svært viktig – ikke viktig	

Vennligst angi i hvilken grad din bedrift:		
Har fått finansiering fra kommunen	Fempunktsskala: Aldri, i liten grad, i noen grad, i stor grad, i svært stor grad	Ett kryss
Har fått finansiering fra Møre og Romsdal fylke	Fempunktsskala: Aldri, i liten grad, i noen grad, i stor grad, i svært stor grad	Ett kryss
Har fått finansiering fra Innovasjon Norge (tidl. SND)	Fempunktsskala: Aldri, i liten grad, i noen grad, i stor grad, i svært stor grad	Ett kryss
Har fått finansiering fra Norges Forskningsråd (inkl. SkatteFUNN)	Fempunktsskala: Aldri, i liten grad, i noen grad, i stor grad, i svært stor grad	Ett kryss
Har fått finansiering fra andre offentlige aktører	Fempunktsskala: Aldri, i liten grad, i noen grad, i stor grad, i	Ett kryss

	svært stor grad	
Har fått finansiering fra private investorer og investeringselskap	Fempunktsskala: Aldri, i liten grad, i noen grad, i stor grad, i svært stor grad	Ett kryss

Under finner du fire ulike beskrivelser av en bedrifts stadier av utvikling. Les gjennom alle fire beskrivelsene, og velg deretter den beskrivelsen som etter din mening best samsvarer for din bedrift.	<ul style="list-style-type: none"> • Bedriften er fremdeles i en utviklingsfase. Produktene og/eller tjenestene har kommet ut til et begrenset marked og omsetningen er beskjedent. • Bedriften og dens produkter/tjenester tiltrekker seg stadig flere kunder, og omsetningen vokser vesentlig. • Bedriften har nådd de kundene som kan tenkes har interesse i den og dens produkter/tjenester, og omsetningen har stabilisert seg. • Etter flere år i drift, mister bedriften kunder og omsetningen reduseres raskt. 	Ett kryss
Hvordan vurderer du bedriftens muligheter til å få langsiktig finansiering fra bank (ordinære langsiktige banklån, ikke kassakreditt eller kortsiktige kreditter).	<ul style="list-style-type: none"> • Ingen • Meget beskjedent • Beskjedent • Stor • Meget stor 	Ett kryss
Hvordan vurderer du bedriftens muligheter til å oppnå langsiktig finansiering fra en ny ekstern medeier? (venture selskap, privat investor eller lignende)	<ul style="list-style-type: none"> • Ingen • Meget beskjedent • Beskjedent • Stor • Meget stor 	Ett kryss
Har din bedrift behov for ytterligere kapital i dag?	<ul style="list-style-type: none"> • Ja • Nei 	Ett kryss
Hva er hovedårsaken til at bedriften har et ytterligere	<ul style="list-style-type: none"> • Investeringer i bygninger/maskiner 	Alternativet er synlig kun for

kapitalbehov?	<ul style="list-style-type: none"> • Investeringer i markedsføring • Inndekning av påløpt underskudd • Investeringer i produktutvikling • Investeringer i kompetanseheving for ansatte • Betaling av forfalte faktura fra leverandører 	de som har valgt ”ja” i forrige spørsmål. Ett kryss
Har bedriften avtale om kassakreditt i bank?	<ul style="list-style-type: none"> • Ja • Nei • Vet ikke 	Ett kryss
I hvilken grad er denne kreditten benyttet i øyeblikket?	<ul style="list-style-type: none"> • Ikke i det hele tatt • I noen grad • I stor grad 	Alternativet er synlig kun for de som har valgt ”ja” i forrige spørsmål. Ett kryss
Har bedriften langsiktig banklån/pantelån? (utenom eventuell kassakreditt)	<ul style="list-style-type: none"> • Ja • Nei • Vet ikke 	Ett kryss
Hva er selskapets totale langsiktige lån? (I hele 1000 NOK)	Tekstfelt	Alternativet er synlig kun for de som har valgt ”ja” i forrige spørsmål. Ett kryss

Tusen takk for din deltakelse!

Resultater fra undersøkelsen blir publisert på www.aroald.no i løpet av juli 2008.

Trykk på knappen under til høyre for å sende inn.